

ב"ה

**אין ליכט
פון תורה**

חומש

בית יהודה

פרשת

מטות

בלשון הקודש
ואידיש

412

**הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשמ"ז לפ"ק**

הפב

פירוש ע"פ

[illegible]

(תני) [עסקא קאט] לרזן הפרת נדרים ענא' איש כי יודר נדר לה' וגו'
(תני) [לאו רנח] שלא לעבור על הנדר ישנאכר לא יחל דברו ;

אונקל'ס

וּבְמִצִּיל מִשָּׁה עִם רִישִׁי
שְׁבַטִיָּא לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמִיָּמָר בֵּין פְּתֻחָא דִּי

—עב"ם

בעל המזרים

רעז"י

(כ) וראשי המטה) ואגם רש"י והלך כבוד נתיאום ללכתם
תהלה) משה הט מעצמן כבוד צו די נתיאום ער זא
פריער ערענט מיט זי (ואתר פון קל בני ישראל) נאכדעם
הט ער נאכדענס מיט ארע יודין טיילשט רש"י רעם
במק ויבדד משה אל ראשי המטות, פריער הט משה
גערעט צו די אפיסעס פון דיא שטחים, נאכדעם לבי
ישראל, נאכדעם הט ער גערעט צו ארע יודין, ואמר רש"י
והבין שפך שר הדבחות קו) פון וואנען ווייסן מיט אר דיא
גאנצע חורח הט משה און נאכדענס, פריער האט ער

נעלערונג מיט דאס נשיאים זאכערס מיט אלע יודין (תפסי)
וידבר משה אליהם אהרן און אלע נשיאים זענען צוריק
לך בני ישראל זאכערס האבען געזעט אלע יודין צו משה
כיר זאגן איז דאך די נאנצע תורה און זייערונג געווארן.
אזאמאך פארן פאר נאנט דאס תורה ביזא די פארשע נעדר
זאכערס צו אלע יודין , ענטפערט פאר די שטחים , וידבר משה
דריבער שיינען די נשיאים געוואנד און אלע יודין געוואנדער
משה האט געזעט צו די אלעס פאר די שטחים , וידבר משה
האט זייא נעלערונג זייער נדרים ביידר מוכחה איז
אנדר אפילו איינער קען אויך מתיר זיין אנדר וואס איז
גוט ופאר משה (וזהו) דריי פראקסעס מענטשן קען
פ"ה וו א"ה נשיאים כלל) סאמער האט משה געוואנט די
אזיאי וואסמאן קען מתיר זיין אנדר , אזר פראקסע
פראקסע קענען גוט מתיר זיין אנדר , און מיט די
האט געזעט צו די אלעס פון די נשיאים וואס זייא זאלע
באן אה דער נאכר בשרים וזין זה הדבר דא שיינען
ביי דעם דין איז איז איז וישט וגר' שיינען אויך די

על

א ר"ר למה נביא אל רחמי המעט ואיל דלח אחר מרסס וו אלח
לרחמי המעט כלדס ואל לכל ישראל דרסס כלחמ כאן וו
הדרב לגיס דרססיס בעסער דרססס וו לכל ישראל אחרס וואכ
לרחמי המעט וומחר חלק כסור כס וואס כן אלח כל הברסס
אל רחמי המעט לעמי ישראל ואל לעמי ישראל. רחמי. ואיל דלח
מיסורס כל קרס חסר ואל רחמי המעט לס בני ישראל בני דרססיס
כברס כל הילך קרס אל רחמי המעט כלחמ ונוי. אלח עמי סדר

[illegible]

פירוש לתורת אלהים

(ב) וידבר משה אצל משה המן נקעמ צו די הערן פון די שבתים ללני ישראל צו די קינדר ישראל משה המן געבן כבוד צו די נשיאים און הא' זיט

פָּקִיד יִי: גִּבּוֹר אֲדָרִי וְדָר
עַד קִדְּם יִי אֵל יִקְדֵּם קִדְּם

ה"א כי ידל קהלים יב עז שמועות כ : לפ' כו"ל ד :

בית יהודא

[illegible]

מה להלן נאמרה לאחר ולבני וכל בני ישראל שאלו דבר
 על אהרן וגו' אף זו נאמרה לכולן: זה הרב ר. (שפיר)
 משה הנביא (שמות יא) כבה אהר' בחצות הלילה.
 ונביאים נתיבאו כבה אהר' (מוסף עליהם משה שנתעבד
 עליו וזו הדבר (שפיר, נדרים ע"ז) ד' אף זה הדבר מיושט
 ח הוא לומר שהחכם בל' התרה מ' ובעל (ואב) בל' הפרה י
 כלשון הכתוב כאן ואם הלפז אין מותר ואין מוסר: (ג) נדר.

[illegible]

ישפתי חכמים

[illegible][illegible]

פִּירוּשׁ לַתּוֹרָה אֱלֹהִים

(ג) איז ווען אַמעניטש וועט אנדער מאַן צוואַנאַם דרייַיגן ער וועט זאָגן מיט אַלשון גדר איה טו אנדער איה ואל גיט עסן אבר איה ואל גיט טרינקן או השבע

ג) א ש כ' יהוד גדד וכו'. וייל רע אסר פון גדרס און
שבעות און וועג גרויס, ווי רר מדרש ואנס נאז המלך
צו גיהאם צה"י סאונד שפעס אאעל שפעס זענן חרב געווארן
נאר פאר אסתר בעבועל, אינער האט געזענעם צו פון חקר און
זעסען ארבעטגענוג ווי וויא האבן געשטארען, פון דעםשטענדיגן
שטענדיגן און וויל נים מען נאז סאן אגדר, דריבער וועלען פיר
יידישע, שטיצ האבן, שבעת הצדקה, שבעת השופט,
אדער רע דאס אים נעסעס צונעמען צו געבן, און ניון חבד
צו און אשבעת און מען ווי רייסען צו שטערדיג, ווייל דאס איז
וועגן, שבעת הצדקה הייסט, ער שווערע צו געבן צדקה.

מצות השם

ערו (תו) איש כי ידור בדר ליה וכו' דאם איז די מצוה אז מען זאל ממיר זיין גדרים אונ מען זאל נישט פאר שוועקען זיין צווארש וויס ער קום גאנצם און דר מענטש וויס ער האט חרפה און אפמאד חכם, דר מענטש מען שוועקן, די ערשטע צוויי:

משלים על התורה
(ג) איש כי ידור בדר וגו'. דר מדרש ואנש דר מעיטש
וואס עס יזי דריי מלות "ער ער מואל פאר הקב"ה ווי
עברתם יוסף איוב". אונז ער האט אונז אונז אונז
נאך לערנן תורה, אונז ער געקענט צו זיין טאכטער
קען פארשטייען מיר אז ווי געהערן צו אשכנז, דער

[illegible][illegible]

10.57

אונקלזם

דמסר אסר ער נפלאה
לא יבטל פתגמה ככל
דיפוק מפומה יעבד:
וואהתא ארי תדר נדר
קדם יי ותסר אסר

היה נדבך ג' :
 ויסקרו נדבכים ונדבכים הרגלו שן יאחזרו נדבכים לביקד איש כי ידור נדר לה' :
 קרבן, 14 טעמים שבויה : (א) לאסור אסור לא יחל ורצח, מוסב
 על הנדר כלומר לא יאחר את נדורו על לאחר הרגלים כמו שצוים הקב"ה שכן

רענע

זאגט רש"י"י (וכו') אפילו יעקב וואלט נבילה און קרא געו
קען הייצא פאר נבילה איהר שוואגער פון דעם געשווארענע גר זאגט עסין נבילה, וועלען מיר זאגען ער מוז
עסין דא פאר ווייל עס שטייט אין פסוק אזו וויא עס וועט ארויס גיין פון זיין מויל זאל ער טאמאל (תלכמו וספר תלכמו
אסר) זאגט דער פסוק ער וועט טאמאל אגדא קענען ער זינט שווערען דע זאגט אסרין (תלכמו את הבהמה) ער זאל איהר זאג
אסרין וועט מען, טאר ער נישט ענדערען דא נישט, אונז ער האט נישט עסין אונז נישט אפער וואס מען טאר נישט; ולא יחל
מקרי זיין ווען אים אסר, איו וועט שבעה יאר נישט, אונז ער האט נישט עסין אונז נישט אפער וואס מען טאר נישט; ולא יחל
דברו. זאגט רש"י"י (וכו') לא יחל דברו) גלייך וויא עס (וואלט געשלאגען לא יחל, ער זאל נישט אפמאכען

שפתי חכמים

ליקוטים על התורה
אשר ער שערקט צו טאן אפצוה, איז געסער ער זאל טאן די
מצוה אשר ער זאל געטען דערקא, און נישט שווערן פריער,
ווארום אז דר' בענעט שווערט איז געוועזען ער זאל די שבת
זיין געקלייבט, ביז דר' שווערע וועט אלע מציצות ער זאל
די שבת נישט געקלייבט, ווען דער האבן אפצוהערט דאס
שטעט, געזעט פארשטענדן דעם, ער זאל דאס ארץ תורה דאס
איינס און ארץ דאן, און ער שווערן, אז ער קען באצאלן
נאך ער בעסער באצאלן און נישט שווערן, דער ערבי נחל

מצות השם

[illegible][illegible]

במדבר 5 ממוות קפד

בְּבֵית אָבוֹהָא
פְּרִיִּוְתָהּ: ה' וַיִּשְׁמַע
אֲבוֹהָא יָת גְּדֵרָה וְאַסְרָה
דִּי אִסְרָת עַל נַפְשָׁהּ
וַיִּשְׁתּוֹק לָהּ אֲבוֹהָא

ולפי הוסיף שגורש הן קרוב הן רחוק, ורואיה לדבר בענין ב' דברים הלל
פירש משה במשנה תורה כי תדור נדר לה' אלהיו לא חתמו לשלמו. משה
שחזק תשבור ועשיה, השכנע שבוה ונו' :

וַיִּנָּח דָּוִד וְלֹא יִשְׁלַח דְּבָרִי תַּלְמִיד עִדּוֹ וְאֵל גִּישׁ מֵאֵן וַיִּנָּח
דָּוִד בְּרֹאשׁוֹ, בָּאֵר זֶה אֲמָרְךָ וַיִּין הַיִּלְלִים: (דו' וְכִבְיַת אֲבִיהוּ
מִיָּנֶס מִעַן בְּרֵשֶׁת אֲבִיהוּ) דו' מֵאֲכַסְרֵי אִין אִין לִשְׁתִּי מִן אִין
אֲכַסְרֵי (וְאִפְּסִי אִין אִין אִין אִין אִין אִין אִין אִין אִין אִין אִין
שִׁשׁוֹ: בְּנִשְׁרִי: וַיִּנָּח דָּוִד אִין אֲבִיהוּ וְלֹא קִנְיָה וְלֹא בִּלְבִי:
גִּישׁ וַיִּנָּח דָּוִד אִין אֲכַסְרֵי אִין גִּישׁ וַיִּנָּח דָּוִד אִין אֲכַסְרֵי

ובי אמיראל זענן רא דרוי צייטן, ביז זיא ווערט אלס צווערף אהר מיט אטאגא בייס צווערף, יאחר מיט זעקס עקס דורשים ווייטער היינט אלס אפוגרול (העקס) קיין גרד (והבגרות אינה כשרול) מיט אביה גרד (גרדה) אונ שטערען אירע גדרים (איוול הא קטנה) ווערלעב הייסט אטמגה רום אהר) אטקנה ווס אזי אלס ערף יאחר מיט אטאגא אונ געשריבט וועקס רלש מי גרדה ורלש מי הקרליט איוב אע פון וועקס וועגן אזי הא דר זאך געהאירט (גרדה) זען איר גאר מיט פרענען, אונ איר גרד אזי קיין גרד וכת רב (איה גרדה להקד) דארף איר מיט געפרענט ווערען נאר

לא יעשה דבריו חולין: (ד) בבית אבים. (ספרי)
ברכות אביב ג' אפי' אינה זכיהו: בנעוריה. ולא קטנה
ולא בוגרת אקטנה אין נדרה נדר ם ם אבגרת אינה ברשותו
אל אביה להפר נדריה ואי זו היא קטנה אמרו רבותינו בת
ש"ל אביה ויום א' נדריה נבדקין. אם ידעה לשם מי נדרה
ולשם מי הקדישה נדרה נדר. בת י"ב שנה ויום א' אינה

צווערף יאָרד נישט אַטאָם הייסט פון אַקטאָר אַקטאָר, פון
תּוֹרִישׁ הַיִּסּוֹט זיין אַנצער, אונט פון צווערף יאָרד מיט
אַין גרעסערער נעץ איז אַקטאָר און אַקטאָר און אַין גרעסערער
אָפּוֹרַת איז נישט אַין גרעסערער פון אַין פאַסערער פון אַין קענען
אַפּוֹרַת (כּוֹתֵם) אַנצווערען רעקט אַקטאָר נעמאָס (פּוֹת י"א שְׁנָה
זיין האָט נעמאָס אַנצער גרעסערער נעמאָס) נעמאָס דאָס גרעסערער
זיין האָט נעמאָס פון נעמאָס נעמאָס נעמאָס נעמאָס נעמאָס אַנצער
גרעסערער איז אַין גרעסערער גרעסערער אַנצער פאַר אַקטאָר אַקטאָר
שְׁנָה יוֹם אַחֵר) אַזוי זיין איז אַלס צווערף יאָרד אַנצער מיט אַקטאָר

ואפי' איזע בניותו דלאו דוקא חצי גזית אביה . אף גזית אביה
לעיל חזיה פי' גזיתו אל גזיתו ממש . ראש : ב' פסין דברה
גבר ודאי אלף ג' שדבר ארור דביה ג' שאלו ג' כל בני שדבר

יָמָיו דְּרַבְנֵי כֹהֲלֵי הַתּוֹלָדִים שָׁלְמוּ חֹשֶׁשׁ בְּמַעֲרִיתָן וְנוֹמָמָה רַק כִּקְדָּשׁ:
בְּמַעֲרִיתָם בְּסִיף בְּרֶשֶׁת וְזוֹ בְּנִשְׁרֵי בֵּית אֲבִיהֶם וְקָרָא יִתְרֵהוּ הוּא דְרַבִּי
בְּמַעֲרִיתָם בְּהוֹרֵי אֲבִיהֶם בְּנִשְׁרֵיהֶם אֵלֶּם בִּלְלִימָהּ כֹּל שְׂמַת נִשְׁרֵיהֶם לְרִבְרִי

ווערסער גלייך אין געזעס, ווען דער קעניגש לעבט זענן שוין
 זעלבס פארן יום נשמה און אן געזאגט אין זינעם, נאר אפצוכ
ווערסער ווען זענן געווען אים אסער, דעמאלט ווערסער האט
 פארשט, אז דאס קעניגש וויל קעניגן די ווערסער זענען זייער
 דעמאלט, דאס אפן אסער און נאכט, נישט, זיין האנדל איז
 ערליך, און וויל האבן פרנסה ער זאל קעניגן ערליך זענען זיין
 ווייב און קינדער, ער זאל נישט דארפן געבן אים געלט, קענען
 זעהן, קען געלעבט אסערס, און דאס האנדל ביים דאס ריזש
 האנדל ווערסער, ער זען דא ווערסער ווען דאס קעניגש רעס די
 ווערסער ווייס קען נישט ווי זענען, דעמאלט ער האט געזאגט אנדער
 ער זאל אפן אפער, אדער ער האט געזעס אפערס צו זיין
 חסד, אפער אפערס און וויל געדאן געווען, זענען זיין
 אפער ער האט ווערסער געזעס געווען, זען דא ווערסער

אנגר צו קאמ נאכער אונ וועט און ייך אסערן און
אונזער ווס איז צו איר מוקד וועט זיא עס און ייך
נאכאן פראיין אסור גבית אביה אונ זיא איז נאך אין
פאפאסערש רשות געקריה אין איר וועקנהייט (פיוס"י) :
(ה) וישע אונ איר פאפער וועט הערען איר גדר
אסער אונ איר אסור ווס זיא קט און ייך נאכער
החיים לה אונ איר פאפער וועט איר שווייגען ער
וועט נישט זאגען איר דיין גדר זאל פאר שבער
ווערן ער זאל גאר קיין גדר נישט זיין איז דר דיין

אריעקדיגע ווערער בעווארן היילעכע און גייען אין בן עדר , און

[illegible]

מיט פיינע מעשים און פון שוין מיט די מעשים פון מיינע
אף ערן, דר ענין איז למשל אסאך איז געקוקטען אין
אסאך ערערע שטאט און איז געגאנגן אין די גאסן זעהן די
שטאט האט ער געזעהן אנדערע מאנער אונדז עס זענן דא פיל
שפאצירן און שאפן נאר פאר טעלעס מיט גרעסלעך, מיט
אסאך, מיט שטאמעס, האט ער זיך געוואונדערט
סענשט וואס האט אזוי אנדערע מאנער איז דאך אונזער, פאר
קום זעלן אזוי פיל שאפן, די שאף האט דר סוחר געברענגט
דיז איינס פון שטאט, האט ער אים געוואלט דר מענטש ווס
די איז איין זעלבע ער האט דר האז נישט געמאכט, אונדז
געלפט, נאך ער האט אנדערש פון זיינע אנטדען, זיינע
אנטדען זענן געווען רייך, וואס איז אדעס, איב די

לֹא אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נִדְרֶיהָ וְכָל־אִסָּר
 אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: וְאִם־
 הָיָא אָבִיהָ אִתָּהּ בְּיוֹם שְׁמָעוֹ כָּל־
 נִדְרֶיהָ וְאִסְרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־
 נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיְהִי וַיִּסְלַח־לָהּ כִּי־

וּקְיוּמוֹן כָּל נִדְרָהּ וְכָל
 אִסְרֵיהָ דִּי אָסְרָה עַל
 נַפְשָׁהּ יָקוּמוּן: וְאִם
 אִיעֲדִי אָבִיהָ וְאִתָּהּ
 בְּיוֹמָא דְשִׁמְעָה כָּל נִדְרָהּ
 וְאִסְרָהּ דִּי אָסְרָה עַל
 נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּמוּן וּמָן
 קִרְנָם יִי יִשְׁתַּבֵּךְ לָהּ

רש"י

בית יהודה

זריכה להכדק: (ו) ואם הניא אביה אותה. אם מנע
 אותה מן הנדר כלל שהפך לה. הנאה זו אינו יודע מה היא
 כשהוא אומר דע אדם כיום שמוע אישה יניא אותה והפך
 הוי אומר הנאה זו הפכה ופשוטו לשון מניעה והסרה וכן
 (במדבר לב) ולמה תניאון וכן (תהלים קמח) שכן ראש אל
 יני ראשי וכן (במדבר יד) וידעתם את תולדותי. את אשר
 סרחת מעלי: וה' יסלח לה. כמה הכתוב מדבר בנאה

אידע נדרים זענן גוטע נדרים: (ו) וואס הניא אביה איהא.
 מיינט מען וואס קנע איהא פון הנדר) אויב איר פאטער האט
 איר פארמיטלען פון דעם נדר (וכדער) מען מיינט (שהפך לה)
 ער האט איר געשטעלט דעם נדר, ער האט גיט געלאזט ויא
 זאל האלטן איר נדר, זאגט רש"י (הנאה זו אינו יודע מה)
 איה ווייט וואס מיינט מען מיט דעם ווארט "הניא"
 יקשהא איהר וואס ביום שמוע אישה גיט איהא (הפך) אז דר
 פאטער זאגט אויב אין דעם טאג ווס איר מאן וועט הערען
 דעם נדר גיט איהא ויהפך, וועט ער איר שטערען דעם נדר
 דערמיטש שטערענג ער האט איר געשטעלט דעם נדר (והפך)
 אונג אפמאךן (וכן) אונג אזו שטייט אין פסוק (ולא תניאון)
 (שמן ראש אל גיט ראש) דס בלומאיל ווס איז אויף מיין קאפ
 (וכן) אונג אזו שטייט אין פסוק (וידעתם את תולדותי) איר וועט
 איר האט אונגעקעקערט פון ביר: (וה' יסלח לה). זאגט:
 שפתי

(דן) איהר הנאה והפך) ווייסען מיר דר ווארט "הניא" איז
 דערמיטש פון ווארט "הניא" (לשון מניעה והפך) פארמיטלען
 אונג אפמאךן (וכן) אונג אזו שטייט אין פסוק (ולא תניאון)
 (שמן ראש אל גיט ראש) דס בלומאיל ווס איז אויף מיין קאפ
 (וכן) אונג אזו שטייט אין פסוק (וידעתם את תולדותי) איר וועט
 איר האט אונגעקעקערט פון ביר: (וה' יסלח לה). זאגט:
 שפתי

כדיבור בעלמא יכול לנצל הנדר. כשאמר אי אשה שתיקום נדר זה
 לכן מפרש כלומר שהפך לה כל מודעה מפרש כן שגיר להסר לה
 ולומר לה מופר לך אבל אי לא חתר כן אלא מניעה בעלמא אינו
 מופר ולפי המדרש חתר כנראה זו אינו יודע מה היא רצוהי וואס

ע ואם חלמך וכל בלתי קרא זה נע ידע רש"י פירוש כל הנאה כמו
 שמתא' חת"כ פסוק ולמה תניאון וכל יניא חת"כ ועוד חת"כ (כד"ס)
 בקדושת וי"ל דה"פ שתלה מדרש רש"י אם מנע איהא מן הנדר
 כגון שפירש אחר כ"ו ופשוטו כ"ו והואל ויהיה אם מנע אותה היא

ליקומים על התורה

וְקָמוּ וְאִלֵּיךְ שְׁמִינִי אֵלֶּךְ אִידֵּעַ נִדְרִים וְכָל אִסָּר
 אֲנִי אֵלֶּךְ אִיסְרוּרִים וְאִם זֶה הָאֵם אֹהֵב וְיָהּ גִּאסְרָהּ
 זֶלֶל אֵלֶּךְ בְּלִיבֵיךְ שְׁמִינִי דִּרְגֵר אִינוּ אֲנוּסֵר נִדֵּר
 אֲנִי וְאִם מֹו אִים קִמְיִים וְיִין: (ו) וְאִם הָיָא אָבִיר וְעֵן
 אִיר פִּאסֵר הָט אִיר פִּר וְעֵרֵט דֵּעֵם נִדֵּר אִין דֵּעֵם
 טָאג אִז עֵר הָט גִּהֵרֵט וְאִם הָט אָבִיר נָטָאן עֵר הָט
 גִּזָּאנֵט אִיר וְיִי גִיט דִּר וְאֵלֶּכֶט הָאָבִיר דֵּעֵם נִדֵּר
 כָּל נִדְרֵיהָ אִינוּ דִּר אֵלֶּךְ אִידֵּעַ נִדְרִים אֲנִי אִירֵעַ
 אִיסְרוּרִים וְיִם זֶה הָט אֹהֵב וְיָהּ גִּאסְרָהּ לֹא יָקִים זֶלֶל
 גִּיט בְּלִיבֵיךְ שְׁמִינִי אִינוּ אִיר נִדֵּר קִיין נִדֵּר גִּיט אֲנִי
 דִּי זָאבֵן וְיִם זֶה הָט אֹהֵב וְיָהּ גִּאסְרָהּ זֵעֵנִי וְיִיא
 אֹהֵב אִיר גִּיט אָסֹר וְיִי אֲנִי גִאסְרָהּ וְעֵט אִיר מֹוֹחֵל

געקאנצאבירט אונג זענן אין גיהנם, דאס איז ווס די גמרא
 זאגט דיהר נדרים פירטן פאריר, אז ב' דא' ריד פון נדר זענן
 מותר צו אביר, פליגן די ביר אין דר נאשן, זיי זענן גיט אין
 פן גידן גיט אין גיהנם, וייל מען בייט גיט ווס פון זייער ביר
 וועט ווערן, דרייבן האט די ה'ה געקאנט אן איינער ווייט זאגן
 אנדר לא יח' דרור, זאל ער זענן זייער ביר זאלען גיט זיין
 אנדערש, גאר ניי ער האט געזעט זאל ער פאן, זענן די וועסער
 פאלד קופן אין פן גידן גיט די חלקים פון זיין נאשקא, אונג נאך
 דעם ווען דר טענשט שטארבט בהעפסן ויך די חלקים מיט די
 נאשקא צוואפען, גאר וייל יעדער טענשט איז גיט ויכר מיט זיין
 לעבן צאפלי אף אין כנס, ווי די גמרא זאגט אפמאכט זאל
 גיט זאגן ד'ה עקא, טאכר פאלד ווי ער וועט זאגן ד'ה וועט ער
 שטארש, וועט ער האבן געזאגט דעם ווארט ד'ה אפמיט,ס
 דרייבן זאל יעדער טענשט ויך היטן פון נדרים אונג פון שבוועת,
 ווס ער וייל זענן זאל ער זענן אן אנדר אונג אן אשבוועת, ווי
 מען אים גליבן אן אשבוועת מען גלייבען, אויב גיט זאל מען
 עס זענן, אעלעכע נדרים אונג שבוועת ווס מען קען זיי מחד זיין,
 דר גאפען, גיט אין גיהנם גיט אין פן גידן, אונג אויב ער איז
 צוואפען קעסען די חלקים פון זיין נאשקא, צו זיין נאשקא:

משלים על התורה

האָבֵן, וְיִיא גִּהֵוִים זֵעֵנִי וְיִי תוֹרָה וְיִישָׁען וְיִי מֵעַן טָאָר
 גִּיט שְׁוַעֲרֵן פִּאָרֵשׁ, אָבִיר טעקער, דר קינדר פון די טעכטער,
 טאכטער וועלן זיי געוואהנט ווערן מיט שווערן, אונג וועלן
 גיט וויסען ווי גרוס די עקבירה איז פון פאפלישע שבוועת,
 אָבִיר אִז דער פאטער האט געזענען זיין טאכטער צו
 אפאן אפמאכט חס, וועט ער דרייבן זיין נויב אונג דר
 קינדר מען זאל שווערן גאר אמת:

מיט די מצות ווס איה האב געזאגט פון מיינע אלטערן,
 מיט אלע אויסוויינקשען מצות פון איה שוין, איה טוה
 אלע מצות, דס געבליען איז ביי אפמאכטש ווס איז אצדיק
 אונג ער איז געוואהנט צו שווערן, גאר אף אמת, ער האט
 אָבִיר קינדר, די קינדר הערן פון ווער פאפער שבוועת,
 ווייסען זיי גיט אונג אלע שבוועת זענן גאר אף אמת
 געשווארן, וועגן די ויהי בארפען מיר גיט אונג מיל מורא

אֲרִי אֶעֱרִי אֲבוֹהָא יִתְּהֵ:
וְאִם מִטְּוֵה תִּהְיִי לְגִבֹּר
וְנִדְרָהָא עֲלֶיהָ אִו פְּרוּשׁ
מִפְּתֻרָהָ דִּי אֲסֵרְתָּ עַל
נַפְשָׁהּ: ח וְיִשְׁמַע בְּעֵלָה
בְּיוֹמָא דְשִׁמְעַ וְיִשְׁתַּוּק

דעם

וְאִשָּׁה הִיא נִעְמָה אֲנִי נִיָּא זָא

שגדרה בגיור ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה ועברה על דברה וזוהי יין ומטמאה למתים א היא שגריבה סליחה וזע"פ שהוא מופר ואם המופר יצריכם סליחה ק"ו לשאיון מופרים (ספרי) (י) ואם יין תהיה ראשי. (לדריס סו) וזוהי ארסות או אינו פא אלא נשואה כשהוא אומר ואם בית אישה נדרה הרי נשואה אמור וכאן בלרסות צ ובא להלוק ק זה שגריבה בעלה מפירין נדרים הפך ולא הפך הפעל או הפך הפעל וזה הפך הרי זה אינו מופר וזו צ"ל אם קיים ר אחד מהם: ונבדירה עוליה. שגדרה בבית אישה ולא שמע כהן אביה ש ולא הוסיפו ולא ת הוקמו: (ח) ושמע

נישטערש ניווארן, זאגט רש"י (וואס האפערט זיך צו קלייבן)
 ביים הקב"ה ער זאל מוהל זיין נאך ווערער לשאנן ביז צום אר
 בארן מען געוויס בעסן ביי הקב"ה ער זאל דא זינד מוהל
 זיין און נעווארן אפ'ה וואס ער זאגט איז געווען דער
 קריגט רש"י (וא איהו) מאכער מיט'ס נאך אזוי דר פסק
 נעהאט, ענפערש רש"י (והשרא אוסר וואס ב"ת אישה גדרתה)
 זיא איז געווען ביי איר מאן און שטוב (הרי שואה אמר)
 האט געמאכט אנדער נאך איר חתונה (בין פרושה) און דער
 נאך דר פסק קוקט אפצושטיינען דעם פון מאן אפ'ה פון
 און דר חתונה, נאך דער מאן אפ'ה לשערען איבער גדרים
 פארט און איר מאן ביידע צוזאמען מווען שטערן איבער
 געלשערט איר גדר און דער מאן דער חתון האט גיט
 דעם גדר און גיט האט גיט געזאגט ער וויל גיט דעם
 האט געלשערט איר גדר און דער פאסער האט גיט
 דעם גדר און ער האט גיט געזאגט ער וויל גיט וואו
 אס קיים אהר פארט) און אויב איבער פון וואו דער פאסער
 גדר, דא אנדער האט געזאגט איר וויל גיט איר גדר, איז
 שמועסט אפ'ה (וואס שבת איהו) האט גיט פאסער אנדער גדר
 געווען אפ'ה (וואס שבת איהו) האט גיט פאסער און נאך
 געווען איר גדרים גיט געלשערט געווארען און גיט א

בניא אביה אותה לפי הנדרש שפרס שהוא לי הכרה איני יודע האך
מנע ממיה הכרה אבל כיון שיהיה מדרש שהוא אומר כפיא
גבי בעל אלו כיום שמוע איני יודע האך ש"מ דהלא דבני
בעל אלו לשון הכרה ביו אומר הנאה ו' דכתיב גבי אלו בני
הכרה דאי מירושל' לי מניעה בעלמא ו' קראי חמרי חדרלי דהניא
אביה אותה שמוע מניעה בעלמא ו' קראי דכתיב גבי אלו בני
הכרה שמוע חומר ו' איני ש"מ דהלא דכתיב גבי אלו בני הכרה
דכפר מירושל' ג' איני ש"מ דהלא דכתיב גבי אלו בני הכרה
וכת הכותב גלא דנקום הכרה אבל לי פסונו ו' איני מניעה וסברה
דכרפשי' לעיל ותביא דהיא מהפסוקים ואמר כך ק"ל כיון דהניא
אביה אותה שמוע מניעה מנא לה כתיב ו' יסאל לה להא לרביה
בכחיו כיון שאל תסאל דהא הכה לה הגדר ומחריף אלא כתיב ו'
סמך גבי בעל ו' יסאל לה ובמה הכ' מדבר כאשר שגרה ב' ו'
הא שגריה סליה ואס"פ שהוא מופר הכ' בלא ובנו מייב' בתי

פרוש תורת ארמים

(ו) ואם אונ אוב זיא איז שוין אפגעהווי פרי צייטן איז
ווארום איר פאטער האט איר פרווערט העס געדערפערט:

לָהּ וַיִּקְוֹמוּן נִדְרָהּ
וְאִסְרָהּ דִּי אִסְרַת עַל
נַפְשָׁהּ יִקְוֹמוּן: * וְאִם
בְּיוֹמָא דְשִׁמְעַ עֲצֵלָה
אֲעֵדִי יְתָהּ וּבִסְרָתָהּ
נִדְרָהּ דִּי עֲצֵלָה יְתָהּ
פְּרוּשׁ סְפֻתָּהּ דִּי
אִסְרַת עַל נַפְשָׁהּ וּמִן
קֳדָם יְיָ יִשְׁתַּבֵּק לָהּ:
וְנִדְרָהּ אֲרִמְלָא וּמִתְרָכָא
כֹּל דִּי אִסְרַת עַל נַפְשָׁהּ
תו"א וּמִדְּ אֲלֻמְנָה כְּמוֹת מִתְּ נִדְרִיסָתָהּ פִּס:

רַיִשׁ

אישה וגו'. הרי לך שאלם קיים הכעל שהוא קיים:
(ט) והפר את נדרה אשר עליה. אי יכול אפי' לא
הפר הכא ב' תל' כנעוריה בית אביה כל כנעוריה כרשות
אביה היא (קידושין ג'): (י) כל אשר אסרה על נפשה
יקום עליה. לפי שאינה לא כרשות אב ולא כרשות בעל
וכאלמנה מן השואבין הכתוב מדבר. אבל אלמנה מן
האירוסין מת הכעל תתקנה וסודר לרשות הכא:

* פ"א ואלם הכר יפר

איו ויא' איר פאטער אין שטוב, דער פסוק מיינט (כ')
אנציה ופר איר תתקנה איו ויא' אין רשעת פון איר פאטער:
(י) וכל אשר אסרה על נפשה יקום עליה. (דפי) שטייגה לא ברשות האב ולא ברשות חבלי' ווייל ויא' ניהער
גיס צום פאטער אונ גיס צום מאן, דריבער ניהערין אירע נדרים צו איר אלליין. (ויבאצטנה מן הנשואין הנקוב כדבר) דר
פסוק שטומקס ביי מאשה ווס ויא' איו געווארען אפיקנה נאך איר תתקנה (אפי' אפיקנה מן התיירסין) אדער אז אפיקנה איו
געווארן א אפיקנה נאיר חתן איו געשטארבן. איו דער דין (שם הבא) אויב דר מאן ודר חתן איו געשטארבן (נדרקנה
והורה לרשות האב) איו ויא' זיידן געווארען פון מאן נאך חתן אונ ויא' איו צוריק איו נאכצן אין רשעת פון איר פאטער:

שפתי חכמים

דפסר'י כמען יוכל אפי' לא הכר וכו' מכל שכן אם קיים הכא
שאל מותר בהפסד בעל: א (נח"א) חלן ספק שהוא ט"ס שהרי זה
הפסוק קאי אלום בית אישה נדרה שהיא נשואה מאת אב נרסת
הראש' היא כנוסה ערשם והפר את נדרה: ב כליו מדכתיב למעלה
וזה היו תהיה לאיז כלל אם תהיה אלף וי"ז מוסף על ענין ראשון
ולמעלה כתיב והיא אביה ונומר ודרשני כל שבת נעוריה לזכיה
מקרא דנעוריה בית אביה מהם משמע דגם כאן לרין הפרת אביה
ולא שאל ארוכה ולא שאל מניח דריו' מוסף על ענין ראשון

פירוש לתורת אלהים

גדר: (ט) ויא' אבך אז אין דעם טאג ווס איר חתן
נעם הערן פון איר גדר יגיא איהה נעם ער איר פר
נערקען והפר אונ ער נעם איר מפי'ר ויין איר גדר
ווס אוף איר איו ויא' מפי'ר אונ דס ארום רייזן פון
אירע לעפעצן אשר אפיה ווס ויא' דס אוף ויה' גאפיקה
אונ דר פאטער האט איר אוף מפי'ר נוען איו דער
גדר בריין גדר גיס אונ אז ויא' דס גיס נוואוסט אוב
מען דס איר מפי'ר נוען אונ ויא' האט עובר נוען
אוף איר גדר וי' יפלה לה ואל איר נאט עס פר געבן:
(י) ונדר אונ דער גדר פון איין אלפיקנה אדער פון
אגרושה נוען איין אלפיקנה אדער אגרושה נעם
אגדר טאג כל אשר אסרה ווס ויא' דס אוף ויה' גאפיקה
נאל דס אוף איר קליינן שטיין נוואוסט נער דס

ויר

בית יהודא

מאן ער חתן נעם הערן אז ויא' ויר בלח' הט גאמן אנדר
אונ ער נעם שטיין, ער נעם גיס וואגן איה וי' גיס דעם
גדר, מוז ויא' האפסן אירע נדרים והפר' דס שאלם קיים הפע'
שטומקס: נויסן מיר דעם דין אויב דר מאן ער חתן דס
גיס געשטעט דעם גדר איו דר גדר געפיקן: (ט) והפר
את נדרה אשר עליה. אויב דער חתן דס געשטעט איר
גדר, איו איר גדר שוין געשטעט, וואגט רש"י ויכול אפילו
לא הפר האב איה וואגט מיינען אפילו דר פאטער דס גיס
געשטעט איר גדר, איו אויב דר גדר געשטעט (תלמוד
דמס'ר בנעריה בית אביה) וואגט דר פסוק נוען ויא' איו אנציה
שטומקס ברשות אביה (ווא) דיא נאכצן צייט וואס ויא' איו
(י) וכל אשר אסרה על נפשה יקום עליה. (דפי) שטייגה לא ברשות האב ולא ברשות חבלי' ווייל ויא' ניהער
גיס צום פאטער אונ גיס צום מאן, דריבער ניהערין אירע נדרים צו איר אלליין. (ויבאצטנה מן הנשואין הנקוב כדבר) דר
פסוק שטומקס ביי מאשה ווס ויא' איו געווארען אפיקנה נאך איר תתקנה (אפי' אפיקנה מן התיירסין) אדער אז אפיקנה איו
געווארן א אפיקנה נאיר חתן איו געשטארבן. איו דער דין (שם הבא) אויב דר מאן ודר חתן איו געשטארבן (נדרקנה
והורה לרשות האב) איו ויא' זיידן געווארען פון מאן נאך חתן אונ ויא' איו צוריק איו נאכצן אין רשעת פון איר פאטער:

יָקוֹם עָלֶיהָ: יָא וְאִם-בֵּית אִישָׁה
 נָדְרָה אוֹ-אִסְרָה אֶסֶר עַל-נַפְשָׁהּ
 בַּשְּׂבָעָה: יִב וְשָׁמַע אִישָׁה וְהַחֲרִישׁ
 לָהּ לֹא הֵנִיא אֶתָּה וְקָמוּ כָל-
 נְדָרֶיהָ וְכָל-אֶסֶר אֲשֶׁר-אִסְרָה עַל-
 נַפְשָׁהּ יָקוֹם: יָא וְאִם-הִפְרִיפָּר אֶתָּם
 אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמָעוֹ כָּל-מִזְבֵּחַ
 שִׁפְתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹאֶסֶר נַפְשָׁהּ
 לֹא יָקוֹם אִישָׁה הַפָּרִם וְיִהְיֶה
 יִסְלַח-לָהּ: יִב כָּל-נִדְרָה וְכָל-שְׂבָעַת
 אֶסֶר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁה יִקְיָמוּ

יָקוֹם עָלֶיהָ: יָא וְאִם בֵּית
 בַּעֲלָה נָדְרָת אוֹ אִסְרָת
 אֶסֶר עַל נַפְשָׁהּ בְּקִיּוֹם:
 יִב וְשָׁמַע בַּעֲלָה וְיִשְׁתָּקֹץ
 לָהּ לֹא אֶעֱדִי יָתָהּ
 וְיִקְיָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ וְכָל
 אֶסֶר דִּי אִסְרָת עַל
 נַפְשָׁהּ יִקְיָמוּ: יָא וְאִם
 בִּפְלִיא יִבְטֵל יָתָהּ וְ
 בַּעֲלָה בְּיוֹמָא דִּי שָׁמַע
 כָּל אַפְקִית סְפֻתָּהּ
 לְנִדְרָהּ וְלֹאֶסֶר נַפְשָׁהּ
 לֹא יִקְיָמוּ בַּעֲלָה בִּפְלִיגִין
 וְכִן קָדָם: יָא וְיִשְׁתָּבֵק
 לָהּ: יָא כָּל נִדְרָה וְכָל
 קְיוּמָת אֶסֶר לְסַנְפָּא נַפֶּשׁ
 בַּעֲלָה יִקְיָמוּ וְכַעֲלָה

תו"א ואל בית אישה נדרה או אסרה
 על נפשה או אסרה על נפשה: ואל אם
 הפליא יבטל ביתה: ואל אם הפליא
 יבטל ביתה: ואל אם הפליא יבטל ביתה:

יָא וְאִם בֵּית אִישָׁה נָדְרָה: יִב וְשָׁמַע כְּתִיב וְנִדְרֶיהָ עֲלֶיהָ אוֹתוֹ סָבֹב
 בְּנִדְרֶיהָ וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא יִקְיָמוּ: יָא וְאִם הִפְרִיפָּר אֶתָּם אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמָעוֹ כָּל-מִזְבֵּחַ
 שִׁפְתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹאֶסֶר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוֹם אִישָׁה הַפָּרִם וְיִהְיֶה יִסְלַח-לָהּ: יִב כָּל-נִדְרָה וְכָל-שְׂבָעַת
 אֶסֶר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁה יִקְיָמוּ

רשב"ם

בעל המוריס

יָא וְאִם בֵּית אִישָׁה נָדְרָה: יִב וְשָׁמַע כְּתִיב וְנִדְרֶיהָ עֲלֶיהָ אוֹתוֹ סָבֹב
 בְּנִדְרֶיהָ וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא יִקְיָמוּ: יָא וְאִם הִפְרִיפָּר אֶתָּם אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמָעוֹ כָּל-מִזְבֵּחַ
 שִׁפְתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹאֶסֶר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוֹם אִישָׁה הַפָּרִם וְיִהְיֶה יִסְלַח-לָהּ: יִב כָּל-נִדְרָה וְכָל-שְׂבָעַת
 אֶסֶר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁה יִקְיָמוּ

יָא וְאִם בֵּית אִישָׁה נָדְרָה: יִב וְשָׁמַע כְּתִיב וְנִדְרֶיהָ עֲלֶיהָ אוֹתוֹ סָבֹב
 בְּנִדְרֶיהָ וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא יִקְיָמוּ: יָא וְאִם הִפְרִיפָּר אֶתָּם אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמָעוֹ כָּל-מִזְבֵּחַ
 שִׁפְתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹאֶסֶר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוֹם אִישָׁה הַפָּרִם וְיִהְיֶה יִסְלַח-לָהּ: יִב כָּל-נִדְרָה וְכָל-שְׂבָעַת
 אֶסֶר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁה יִקְיָמוּ

בית יהודה

יָא וְאִם בֵּית אִישָׁה נָדְרָה: יִב וְשָׁמַע כְּתִיב וְנִדְרֶיהָ עֲלֶיהָ אוֹתוֹ סָבֹב
 בְּנִדְרֶיהָ וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא יִקְיָמוּ: יָא וְאִם הִפְרִיפָּר אֶתָּם אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמָעוֹ כָּל-מִזְבֵּחַ
 שִׁפְתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹאֶסֶר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוֹם אִישָׁה הַפָּרִם וְיִהְיֶה יִסְלַח-לָהּ: יִב כָּל-נִדְרָה וְכָל-שְׂבָעַת
 אֶסֶר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁה יִקְיָמוּ

יָא וְאִם בֵּית אִישָׁה נָדְרָה: יִב וְשָׁמַע כְּתִיב וְנִדְרֶיהָ עֲלֶיהָ אוֹתוֹ סָבֹב
 בְּנִדְרֶיהָ וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא יִקְיָמוּ: יָא וְאִם הִפְרִיפָּר אֶתָּם אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמָעוֹ כָּל-מִזְבֵּחַ
 שִׁפְתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹאֶסֶר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוֹם אִישָׁה הַפָּרִם וְיִהְיֶה יִסְלַח-לָהּ: יִב כָּל-נִדְרָה וְכָל-שְׂבָעַת
 אֶסֶר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁה יִקְיָמוּ

חכמים

יָא וְאִם בֵּית אִישָׁה נָדְרָה: יִב וְשָׁמַע כְּתִיב וְנִדְרֶיהָ עֲלֶיהָ אוֹתוֹ סָבֹב
 בְּנִדְרֶיהָ וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא יִקְיָמוּ: יָא וְאִם הִפְרִיפָּר אֶתָּם אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמָעוֹ כָּל-מִזְבֵּחַ
 שִׁפְתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹאֶסֶר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוֹם אִישָׁה הַפָּרִם וְיִהְיֶה יִסְלַח-לָהּ: יִב כָּל-נִדְרָה וְכָל-שְׂבָעַת
 אֶסֶר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁה יִקְיָמוּ

יָא וְאִם בֵּית אִישָׁה נָדְרָה: יִב וְשָׁמַע כְּתִיב וְנִדְרֶיהָ עֲלֶיהָ אוֹתוֹ סָבֹב
 בְּנִדְרֶיהָ וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא יִקְיָמוּ: יָא וְאִם הִפְרִיפָּר אֶתָּם אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמָעוֹ כָּל-מִזְבֵּחַ
 שִׁפְתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹאֶסֶר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוֹם אִישָׁה הַפָּרִם וְיִהְיֶה יִסְלַח-לָהּ: יִב כָּל-נִדְרָה וְכָל-שְׂבָעַת
 אֶסֶר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁה יִקְיָמוּ

פירוש ר' חזקוני

יָא וְאִם בֵּית אִישָׁה נָדְרָה: יִב וְשָׁמַע כְּתִיב וְנִדְרֶיהָ עֲלֶיהָ אוֹתוֹ סָבֹב
 בְּנִדְרֶיהָ וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא יִקְיָמוּ: יָא וְאִם הִפְרִיפָּר אֶתָּם אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמָעוֹ כָּל-מִזְבֵּחַ
 שִׁפְתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹאֶסֶר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוֹם אִישָׁה הַפָּרִם וְיִהְיֶה יִסְלַח-לָהּ: יִב כָּל-נִדְרָה וְכָל-שְׂבָעַת
 אֶסֶר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁה יִקְיָמוּ

יָא וְאִם בֵּית אִישָׁה נָדְרָה: יִב וְשָׁמַע כְּתִיב וְנִדְרֶיהָ עֲלֶיהָ אוֹתוֹ סָבֹב
 בְּנִדְרֶיהָ וְהַחֲרִישׁ לָהּ לֹא יִקְיָמוּ: יָא וְאִם הִפְרִיפָּר אֶתָּם אִישָׁה בְּיוֹם שָׁמָעוֹ כָּל-מִזְבֵּחַ
 שִׁפְתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וְלֹאֶסֶר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוֹם אִישָׁה הַפָּרִם וְיִהְיֶה יִסְלַח-לָהּ: יִב כָּל-נִדְרָה וְכָל-שְׂבָעַת
 אֶסֶר לַעֲנֹת נַפֶּשׁ אִישָׁה יִקְיָמוּ

יבמלכנו: מו ואם משתק
 ישתוק לה פעלה מיום
 יום ויקים ית כל
 נדרהא או ית כל אסרהא
 די ערה יקים יתהון ארי
 שתק לה ביומא דשמע:
 מו ואם במלא יבמל יתהון
 בתר דשמע ויקבל ית
 חובה: יו ארין קימא די
 פקיד ית משה ביומא
 לאתתה בין אבא
 לבתה ברביתא בית
 תו"א ולא כחש דברים עש: כי הכריז לש
 סע: כי לא יאמרו עש: כנענים
 פיה כמחשבה מה מן דברים מ קידושין ג
 בעל המורים
 (יו) כנענים: חותיות נערים יכ למה לך
 כח יכ שנים ויום אחד נדרים כנענין:

ואישה יפרנו: מו ואם דחרש יחריש
 לה אישה מיום אל יום והקים
 את כל נדריה או את כל אסריה
 אשר עליה הקים אתם ביהחרש
 לה ביום שמעו: מו ואם דהפר יפר
 אתם אחרי שמעו ונשא את עונה:
 י אלה החקים אשר צוה יהוה
 את משה בין איש לאשתו בין
 אב לבתו בנעריה בית אביה: פ

רשב"ם

(פ) ואם הפר יפר אותם אחרי שמעו: והיא אינה יודעת ששמעו ונשא את

בית יהודה

שטיינען גערעכונגס אין די נקרא נדרים: (מו) וימים אל יום.
 זאגט רש"י (שלא תאכר כשת צוה) דר ואקט גיט זאגן דר
 מאן אדער דר מאסר האבן צייט צו שטערן דעם גדר פיר
 אונד צוואנציג שעה פון די מנחה וועט זיי האבן געהערט
 דעם גדר (נדר) נאכר מיום אל יום דריבער זאגט דר פסק
 דס שטערונג זאל גיט איבער געהאלטן ווערן פון איין טאג
 צו דעם אנדערען טאג (ולפדך שאין ספר אלא עד שתחשך)
 צייט צו שטערן דעם גדר ביז נאכט, אמתא אוי די צייט
 וועטא פארן נאכט פונעם מנוטין פיר נאכט האט ער נאר צייט
 געהערט דעם גדר פריער, אפילו ער האט געהערט מוצאי
 שערית ויה: (מו) ואחרי שמעו, מען מיינט ואחרי ששמע
 הט ער געזאגט איך וויל דעם גדר ווערן (הפ' לה) נאכדעם
 (אפילו בי ביים) אפילו אין דעם געלויבען טאג (ונשא את שניה)
 גבנם תהיה) ער גיט אריין נשטראפט ווערן פון אירשטעווען
 שפתי

חכמים

מיני משקים: ו ר"ל ליל למכת מים או יום אין לומר דכל ללמד
 דאם לא הפר ביום משט טוב אינו מפר הא זה כבר כתוב לעיל ושמע
 חכם ביום שחשבו לה וקמו וגו' ומתוך דלי לא כתוב מיום אל

פירוש לרבות

גנוען: (מו) ואם הפר אביר או דר מאן הט איר מפיר
 גנוען די נדרים נאך דעם אז ער האט גזאגט איך
 וויל דעם גדר אונ דר נאך האט ער אים ווידער
 מפיר גנוען אפילו דעם אייניגס טאג נשא בדארף
 ער לייזן איר וינד ער ווערט פיר איר נשטראפט
 ווארום זיא הט דאך גמיינט אז איר גדר איז קיין
 גדר איז זיא גיט שולדיג נאר ער איז שולדיג
 ווארום אז מען איז מקיים טאר מען שוין דער נאך
 גיט מפיר זיין: (יו) אלה החקים דס וענין די גזעץ
 אשר צוה וואס גאט האט גזאגט צו משה ער זאל
 זאגן צו די ושראף די דינים בין איש לאשתו צווישן
 מאן אונ ווייב ווען ער קאן איר מפיר זיין דעם
 גדר אונ ווען גיט בין אב לבתו צווישן אפאמר אונ

אָבֹרְהָא : א וּמְלִיךָ יוֹעֵם
מִשָּׁה לְמִימָר : ב אֲתַפְרַע
פְּרַעְנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן
מִדְיָנָי בְּתֵר בֶּן תַּתְבְּנָשׁ
בַּעַל הַמּוֹרִים
שְׁנֵי לֹא א וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר : ב נָקֵם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֵר תִּתְּאֶסֶף אֶל־

(ב) נקם נקמות בני ישראל. סמך זה
לפרשת דברים לומר לך שגורמים בעת זרע ומלחמה. ועוד אחר המלחמה ולא נקם נקמת מדינים: כל עמך. מלש
אח ישראל לא כל שכן שיעשו. אחר תתאסף. אחר המלחמה.

בית יהודה

אִינְעֵר בְּרִינְגִים זִין חֲבֵר צוֹ אִינְדֵּר וְרֵאָה בְּנִים מִתְּחִיל דְּכָל
עִינְשֵׁי אֶצֶר שְׁאֵרְיָהָ נֶחֱם דְּאֶרְפָּה קִימֵן אוּרְפָּה זִין חֲבֵר קִימֵן
אוּרְפָּה אִים : (ב) וְאֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל. קְרַעְנֵם רִשִׁי וְרֵאָה מִתְּחִיל
הַמִּדְיָנִים. פֶּר וֹס הַט הַקְבִּיָּה יוֹם בְּהִיטְמֵן מִעַן וְאֵל הַרְבֵּן
דִּי מִאֲבִים. וְעִפְרַת רִשִׁי. (שְׁהַמִּדְיָנִים בְּנִים דְּחֲבֵר בְּהִיטְמֵן
יִדְרָה) דִּי מִאֲבִים נֶחֱם זִין הַאֲבֵן בְּעִמְאָכִי וַיִּדְרֵנָּה דִּי יִידִין.
יִרְאִים מִהֶם שְׁרִי שְׁרִי אֲרָבִים. דִּיא מִאֲבִים הַאֲבֵן מִרְכָּא
וַיִּשְׁרֵר פֶּאֶרְמֵנְעֵן וַיִּשְׁרֵר נֶאֱסֵר אֵלָּא וְאֵל תַּחְבֵּר בֵּם מִרְכָּח
מִרְכָּחָה מִט דִּי מִאֲבִים. אַבְעֵר אֲנִיעֵקְנֵמֵן דִּם פֶּאֶרְמֵנְעֵן
אַבְעֵר דִּי מִרְגִּים הַאֲבֵן בְּעִקְרֵנָּה מִט דִּי יִידִין אִוּ אַבְרָהָ
וַיִּשְׁרֵר בְּעִמְאָכֵן (דְּבֵר אַחֵר) נֶאֱסֵר אֶשְׁשֵׁר דְּרִיבְעֵר הַאֲבֵן דִּיא
שְׁרִי פְרִידוֹת מִבְּרִית שְׁשִׁי לִי לְחֻצִּיא מִהֶם וַיִּוִּי הַקְבִּיָּה הַט

תחתיו לכל עושין: (ב) מאת המדינים. ולא מהת
המדינים ש שהמדינים נכנסו לדבר מחמת רצח שהיו יוראים
מהם שהיו עושים אולם שלא לאחר אלא (דברים ב) אל
תחרג כס מלחמה. אכל מדינים ותעברו על ריב לי לא להם.
ד"ל מפני ב' פרידות ב עונות שיש לי להוציא מהם רות

אין גנוע נוי"ל זין האבן נעהאם פר די יודין ושקוי
נעהאם פר די יודין שאמר. וועלן די יודין ביי זין אנועקנעמען
הקביה הט נאר געזאגט צו די יודין זין נאמען גיט האפען
פון די מאבכים קענען זיי נאכל מדינים תעקברו על ריב לא להם)
זים זין האבן גיט געזאקט קרינען נוי"ל די יודין זענן צו
יודין גיט געקריגט די מאבכים ואנב גיט דיא עמאנים (מפני

שפתי חכמים

זל משום הדיוק מלת המדינים ולא מלת המואבים אם כן ש"ס
מדיקא דנקים דוקא לברנא אסור אכל. לויזי אולם מותר לויזי
משמע אסורו לאינא אסור מדינות זכור את המדינים אם כן סתרי
קראי אהדדי ועל זה נקט הכא ב' עשמים דאסא לברנא מואב
שהמואבים נכנסו לדבר מחמת רצח וכו' והא דמשמע הכא דמותר
לאינא היינו לאחר שנתנינו ב' פרידות דעיקר הטעם הוא משום
ב' פרידות וכו' וזוין שילא ב' פרידות מותר לאינא אכל לאינא
קודם שנתנינו אסור: י' פירוש נתנינו לריב עם ישראל ולא להם ר"ל
ישראל לא נכשו דרך ארס ולא היה להם לריב עם ישראל: כ' פרידות

ישר אולם א"זרי משמו ונשא את שונה למשנת מיד ששנת אס ישר
ישר את שונה הרי שפיר עבד וזל דלחרי משמו ש"ס שאל לא הפיר
לא חוקר נכשעט דאס חור וומר דאס מדין כי המדין לה
כיום משמו למשנת שכל יום משמו א"ס. שהמדין לה יכול להפיר
א"ס כלותו יום. אלא ע"כ ש"ס שאל שנת נדרה וומר א"ס ו
שאל אינו יכול להפיר א"ס: ב' דיוס: ב' ר"ל למה לזה נקטו מהמדינים
ובאלו המואבים שכרו את כלעם דכרתי בפרשת בלן וזלית ולמה נקט
ר"ס? הכא תרי עשמים וכו' מנחם לא נקט אלא חד עשמה וי"ל דק"ל
למה שניה כלל ה' וכתב נקט נקמות והלם מדין לרור וגו' אלא ע"כ

פירוש לתורה אלהים

מִדְיָנִים דִּי יִשְׂרָאֵל וְאֶלְזֵן גִּיין מִרְכָּחָה הַאֲבֵן מִט
דִּי מִדְיָנִים אִוּ וְאֶלְזֵן וְיָהּ אִין וַיִּי נִקְמֵם וַיִּין פֶּר דַּעַם
וֹס וַיִּי הַאֲבֵן מִפְּקִיר גִּוּעַן וַיִּיעֵרֵם שְׁעִקְבָּר צוֹ אִנּוֹת
וַיִּי וְאֶלְזֵן מִאֲבֵן וַיִּדְרֵנָּה דִּי יִשְׂרָאֵל אַחֵר תִּתְּאֶסֶף אֶל עַמֶּיךָ

צווישן זיין מאכבאר בנעריה אין איר יוגינט אז ויא
אין נאה אין פאקארם רשוה: (א) וידבר אונ נאם הט
גרעם צו משה און צו: אמן: (ב) נקים רעקן נקמת דם
רעקונג פון די קינד. ישראל מאת המדינים פון די

משלי יוסף

ער זא"י זיה ביהעפטן מיט זיי. ווי עס איז געוואוסט געווארן
אז זיי האבן געזאגט פר זיין וויין מרינגן. הט דר שופט זיי
געפרעגט וועלכע הנהא האט איר געהאט אז ער האט
געפרינגט וויין פר איינער געזט, זעהט מען אז איינער
שפרינגענען איז געווען ווס איר וועט אים שפעט מאכן
דר פאסר זא"י אים דארפן ארוספרינגן פון זיה. דרייב קוקט
איהר אשונערע שפרינגן. דם געפרינגט איז געווען ביי די
מרינים. זיי האבן אייב גערעט די יודין זיי נאמען דינען
זייער עבירה זיה. וועלכן שפרינגענען אונ וועלכע מייגט
האבן די מדינים געהאט פון דעם ווס די יודין דינען זייער
עבירה זיה. עס איז נאר געווען נוי"ל די מרינים האבען
קנא געווען די גרוסקייט פון די יודין. אונ די ליבשאפט
וואס הקביה האט צו די יודין אונ ווס די יודין זענען דער
ווישערט פון זיי אונ פון איר פערקער. קאפן זיי געוואלט
זיי יודין שפעט מאכען הקביה זא"י זיי שפרינגן אונ זיי
צ' בן פריינגען פון דעם ווס די יודין דינען זייער
צו משה גיי צו אמרקהא אונ מדינים אונ משה מיט זיי
ווי זיי האבן געוואלט פאר מיט יודין אונ זאמלסט זיי הרבנן
אין די מרקהא ווי עס שטייט אין די ספוקים:
נקום נקמת וגו'. די מדרש תנחומא שרייבט רבי יהודה
הט געזאגט ווען משה נואמט איצט וועלן האט ער
געקענט

(ב) נקים נקמת בני ישראל וגו'. למשל איינער הט געהאט
אבן חזיר. דר פאסר הט דעם בן חזיר זייער ליב געהאט.
ער הט אים געמאכט שיינע קליידר. אונ איצט ווס ייר הט
געוואלט האט דר פאסר אים געגעבן. פיר קינד פון
פראקטע אפערן האבן אים מקנא געווען. אונ האבן אים
אונ פוינט געהאט אין הארצן נוי"ל ער איז מיט געווען מיט
זיין צוואמקען אין איין חברה. זיי האבן געווקט עצות צו
מאכן דר פאסר זאל אים פוינט האבן. אונ נאה מער אים
ארוספרינגן פון זיה. ווס האבן זיי געזאן צוויי קינד זענען
געקומען צו אים אונ האבן מיט אים געקען פריינדליכע רייד
אונ האבן אים געגעבן פרוקטן ביי זיי זענן מיט אים געקען
אין אונזיין האנדל אונ האבן מיט אים געשוינגן וויין. זיי
האבן באזאגט פר די וויין. ביז זיי האבן אים אייב גערעט
ער זא"י ויין מיט זיי איין חברה. אונ ער איז געוואונקט
געווארן מיט דעם ויין שרינגן. ביז ער שפעט קומן אהיים
אפגע נאכט שפעט און שפאר. דר פאסר הט געזעהן דם
שפעטקע ווס איז געווארן פון ויין וזהו הט ער געווקט צו
וויסען ווער הט אים שפעט געמאכט. הט מען אים דר
צייט די צוויי קינד האבן אים שפעט געמאכט. ער הט
גענומען די צוויי קינד צום שפעט. הט דר שופט געזאגט
פער דארף וויסן דעם אנהיים ווי אזוי איז דר קינד געקומן

אונקל'ס

עֲמִידָה: י וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם
לֵאמֹר הִחֲלִצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים
לְצָבָא וַיְהִיו עַל־מִדְּיָן לָתֵת נָקֻמַּת־
יְהוָה בְּמִדְּיָן: י אֵלֶּךָ לְמִשְׁתָּה אֵלֶּךָ
לְמִשְׁתָּה לְכָל מִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל
תִּשְׁלָחוּ לְצָבָא: ה וַיִּמְסְרוּ מֵאֲרָבֵי

בעל המורים

ההמולאכיה ונעמה העמונית : (ג) ויִדְבֹּר מֹשֶׁה וְגו' . (ספר)
 אֶחָד ע"פ שטענ שפיתחו תלוי ל כדבר טעם כשמה ולא
 יִחְיֶה : החלצו . כרגעמונו לן חלוי חלוי : עמוניים :
 אֶשְׁרֵי . לְדִקִּים מ וכן (שמות טו) כָּרָה לֹא אֲשִׁים וְכֵן
 (דברים ח) אֲשֵׁים הַכְּמִים יִדְוּעִים : נִקְמָה ה' . שְׁעוֹ :
 כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל כָּלֹו עוֹמֵד כ כֶּנֶד הַקִּיָּה : (ד) לָכֵל מִמֶּה
 יִשְׂרָאֵל . (ספר) לְרֹחֹם מ כֶּט לוי : (ה) ויִמְסְרוּ
 הַלְדוּדֵי שָׁכֵן שֶׁל רֹעִי יִשְׂרָאֵל שֶׁה חֲזִיזִים לִשְׁלֵי יִשְׂרָאֵל

געמאכט צוויי מאהעסן וצוויי געבויט וואָלן געבאָרן ווערן
 פון זיי איינע פון מען און איינע פון מאַב (ר'ת ה'תקמ"ה)
 (ר'ת פון מאַב ווערען געטויט) און געבויט פון עמון :
 (ווערער מאַהעס גוי'ן) זאָגט ר'ש"י : אַז ער פל'ט שטענדיג
 פל'ט (דער) אַפילו משה קען נישט געקענט און זיין שטארקע
 געקענט צו די מלחמה, נאך די מלחמה וועט ער שטארק
 פון דעם שטארקע (עס) געשח (וואו) קען ער אַלץ געמא
 מיט פל'טקייט און ער קען די מלחמה נישט אַפגעצייגט
 אהר'ע שטענדיג : (ה'תקצ"ה) זאָגט ר'ש"י : (ה'תקכ"ו) וואו ער
 פל'ט נישט (לשון חזק'ה) צאָ, (מ'קומט) מען מיינט
 מיינט ווען דער (אָנשט) מיינט מען אויך זאָגט
 מיינט מען אויך געטעשען וואס ווערען דערוואַס קען
 שיינט געווען פל'ט דער קעניג, וואווער צו ער מיינט ווען
 ער וואלט ווען געטעשען (קעניג) ווערען קעניג : (ד'תקל"ו)
 זאָלן אויך גיין מיינענדיג געטעשען צו די מלחמה ווערען שח'ת :

שפתי

שְׁתֵּי פִּי נִהְיוּ וּפִי עִם שָׁלֹם בָּהֶם יִהְיוּכָם אֲלֹה אֲחֵם יִזְל דְּרֵשׁ נֶגֶן
לְעוֹן בְּנִימָה וְיִסְרָח לְרִאִי לְנִסְתֵּם רָשָׁיון קֶסֶף דִּהָא לְעוֹל מִשְׁחָם דְּלֶפֶת
מִן הַיּוֹ יִרְאִים מִשְׁרָאֵל דְּרֵפִי לְעוֹל שְׁפֹר שְׁלֹם בְּיָהִם וְכִי עִם
לְקוֹן יִפִּי וְלִדְרֵאֵם הִיֹּם לִי לְקֶסֶף יִכְכֵּם מִיֹּסֶת שָׁלֹם אֲלֵהֶם
יִסְרָאֵל שְׁלֵמָה מִשְׁפַּחְתָּה שֶׁל רוּחַ וְלִמְהֵר עַל הָאֲמוּנָה שֶׁלָּא יִדְרֹנוּ
עַל מִשְׁחָם וְכִי עִם רָשָׁיון : לְדִכְתִּי : קֶסֶף נִקְחָתָה וְיִזְל אֲחֵפֶךָ
אֶל מִשְׁחָךְ . דְּלִפְנֵי יוֹדֵעַ שְׁלֹם לֵנוּ עַל נִסְתָּחֶלֶת : וְכִי מִשְׁחָתָה אֲנוּ
אֶל מִשְׁחָתָה .

פירוש לת

גַּאֲרָה דְעַם וְעוֹסְמָן שְׂטָארפֿן: (ג) וויבד משה אל העם
לומר און משה הא גרעט צום פאלק ישראל און
צוא זאגען העליי סאחם וואסינט פון אייה אנשים
מענטשען צדיקים ויהי על סוף אונ אויך
זאלען מלחמה האפען מיט מדיו לתת נקמת יי

46

בעקענט לעבן נאכן לאנג, הארגס הקב"ה האט צו אים
 געזאגט נאך די גקסה פון מרדכי וועסטו שטארבן, האט משה
 בעקענט אפהאלטן די גקסה פון מרדכי ווי לאנג ער וואלט
 וועלן אויב ער וואלט לעבן, פון עקסטרענע האט משה גוט
 געקאן אזוי, ער האט געזאגט וועגן מרדכי וועלן איהר גוט
 אפהאלטן צו מאן אנקמה מרדכי פון וועגן די יידן,
 הקב"ה האט געזאגט צו משה די גקסה איז וועגן די יידן,
 אויב משה האט געזאגט צו די יידן די גקסה איז וועגן
 הקב"ה, משה האט געזאגט צו הקב"ה וועגן מרדכי וועגן
 אויף געדינט עבודה ורה וויא אזוי פערטער וואס איז

ישראל אלף למטה שנים-עשר
אלף חלוצי צבא: וישלח אתם
משה אלף למטה לצבא אתם
ואת-פיניהם בן-אלעזר הכהן

ישראל אלפא לשבטא
תרי עשר אלפין מדרין
חילא: וישלח יתהון
משה אלפא לשבטא
לחילא יתהון וית פיניהם
בר אלעזר כהנא לחילא
הגוררות אהרן

וישלח אותם משה כמות

בעל המורים

ישראל. שמערו עמלן על קדושת השם להלל ישראל: (ו) וישלח אותם משה אלף למטה ללכת ואת פיניהם. והנשיאים לא שלח עמשה כדי שלא יתבייש שנת שמעון שנהרג נשיא משבטו:

רש"י

בית יהודה

בקה הם חבכים של ישראל דר פסוק ויירשמו אנבו ויירא
ב"י ויירן וענן בענין ויירשמו ויירשמו ויירשמו ויירשמו
ששעו בסיחור איירער די יירן האבן בעהערש אז משה
וועט שטארבען (מה דא איז) ווס הט משה בעזאנט (ער
שעס וקלדי) מען וועט ווארפן נאך אביסל וועט מען מיה
בעווארפן מיט שטייגער (וויששעט) שטיהט משה חלוצי בנקמת
מדין) אונ ויירא די יירן האבען בעהערש אז ווס שטארבען
פון משה בעהער צו די נקמה ווסקמה פון מדין, נאך
די מלחמה פון מדין וועט משה שטארבען (לא רצו לנקת)
על כהן: ב"י מען האט נ"י בענינים ויירא ווארפן ב"י צו דיא
ווארט אונס אז איבערנע (מדין שיהא פנקס שקל בנדר כולם
צונאמען, נאנט רש"י ווספן כה הלך פנקס ולא הלך אלעזר
אז נישט בענאמנען (אמר הקב"ה) הט בענאמנט וכי
אנבעהווען שארן די מדינה צו נקנען די מדינים, ער הט
מדינה קב"י דיא פאקטער פון צור, וואר ער ענדיגען דיא
נקבת יוסף אבי אמו) פיניהם איז בענאמנען האלטן בלחמה מיט
צוא פוטיגער אין מדינה (שנאמר) ויירא עס שטייט אין פסוק (והמדינים כבדו אתו) די מדינים האבען פאקאפט יוסף צו
פוטיגער אין מדינה, נאנט רש"י (וכן שיהיה אבי ש' פנקס
נוען פון יוסף (שנאמר) נוארם עס שטייט אין פסוק (וכבודו פוסיאל) אלעזר וייער פאטער פון פנקס האט בענאמנען

עד של שמו במיתתו מה הוא אומר (שמות טו) עוד מעט
וסקלוגי ווסשעמו סמיתת משה חלוצי בנקמת מדין לא ראו
ללכת עד שסמרו ע על כרח: (ו) אותם ואת פיניהם.
מדין שהיה סיחם פ שקול כנגד כולם. ומפני מה הלך
פיניהם ולא הלך אלעזר צ אחר הקב"ה מי שהחליט במלוא
שארן כוזב ק בת אור יגמור. ד"ל שהלך לנקום נקמת יוסף
אבי אמו (כראשית לו) והמדינים מכרו אותו (סוטה ט)
ומיני שהיה אמו של פנקס משל יוסף שנא' (שמות ו) מכנות

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) וישלח אותם משה. הקב"ה אמר למשה נקום נקמת אהרן
בעצמך ודא משלח אותם אל על ידי שנתדל מדין אמר
אני בדין ששבור בהם שחם עשו לי סובת הגאון כדאמרי
אנשי בראד רשית מנה מלא לי הודו ביה עמא. ויירא שאין
זה מדין שנתדל לו משה שו בעד מואב וער עכשו היא
חרבה ולמה שלח פיניהם דמי שנתחיל במדינה אחרים לו
נמד ודא הכה המדינית לפיכך יגמור עצמו:

זכען לוי לא נעלו חלק בלוי גם לא ילא ללכת לך לך לרדת ואם
חלמך כיון דנס שנט לוי הולכי ללכת היו י"ג דהא חשיב אפרים
ומשה לכל הסקדים וקרא כתיב וימסרו וכו' אלף למטה י"ג אלף.
והראש חורק להפסיק ומשה לא נקרא לו ששטיין רק כדבר נהלח
הלך ולכן כמרגלים שהיו בענין נחלת הארץ נחשט לגוי מטות ופה
שלא היה רק נקמת י"ג בלכד אינם נקראים אלא כעס אחד עכ"ל
והארכי כה המרגלים ע"ש: ע דל"כ ויקח משה י"ג אלף מנעל
וגו': פ מולכתי וישלח אותם משה למה חור וכתב אותם ואת פנקס
שנס פנקס היה שקול כנגד כלם אלף למה שלח את משה. וכו': ק ויהי עממא לחוד קשה דהא עיקר מלוא היה מה שהרג את וזמרי
ולא מה שהרג את מדין לכן אמר דבר אחר שכל וכו' ולפי ד"ל קשה הא לטובה היה לו ליוסף מה שזכרוהו למינים שהיו נכסם

פירוש לתורת אלהים

(ו) וישלח אותם האמ ויירא משה נשיקם מווינת פין
אימליכין שבט אין חיל אריין איתם ואת פיניהם
ער הט מיט נ"י נשיקם פנקס דר ויהן פון אלעזר

יגעמפערט פון דיא ג' וינעטר ישראל מווינת
צוא אימליכין שבט נענען גינאנען צוועלף
מווינט חלוצי צבא נואפניטע אין די מלחמה (וייחל):

משלי

אין דר מלחמה. פון דעספאטערען אים הקב"ה אים געהייסן
גיין אין די מלחמה אונ משה וועט נאכן פון ווס ער קען נישט
גיין אין די מלחמה, וועלין יודין לענגען אנשטע מדין פון
משה. ווי מענטשן וואן די ברוינ ווס דא האסט פון איר
נעשרינקן וואסר וואס עס שטייט אין פסוק די יודין האבן
מדרש הנחומא וואס עס שטייט אין פסוק די יודין האבן
נעמנה ב"ש. ווי קמט ב"שם צו מדין? נאר ער איז
געקומן מען נאך אים באצאלן פון ויין עצה ווס ער הט
געגיבן צו מואב אונ מדין. אונ ווענען ויין עצה ווענען
נעמנה בענאמנען פון אונ צונאנציג מווענר יודין, הט ב"שם
נעמנה מואב אונ מדין ווארפן אים באצאלען, אבער

נישט ויירא האבען אים בעצאהלט נאר יודין האבען אים
בעצאהלט, אונ נישט מיט געלט, נאר מיט דעם שווערד,
ווי מען נאנט אמשל א אייזל איז בענאנען באמנען מען
נאר אים געבן הענגער, האט מען אים אפגעשניטען
די אויערען, נישט גענוג ב"שם הט. קיין געלט בענאמנען
פאר ויין עצה, האט מען אים געהרגט, משה האט
נעמנה צו פנקס דו וועט דאנען דאנען טרעפן ב"שם,
אונ ב"שם מיט די סינף מלכים פון מדין וועלען מיט
כשחא פליקטן אין דר הייה, ווארפן אויפגיבען דעם
צוין גענען נ"י וועלען ווי אראפ פאלען, און אזוי
הט פנקס געטאן:

לִצְבָּא וְכָלִי הַקֶּדֶשׁ וְהַצִּצְרוֹת
 הַתְרוּעָה בִּידוֹ: וַיִּצְבְּאוּ עַל־מִדִּין
 בְּאִשֶּׁר צִנָּה יְהוָה אֶת־מִשְׁהַ וַיִּהְיֶה
 כְּלִי זָכָר: וְאֶת־מַלְכֵי מִדִּין הִרְגוּ
 עַל־חֲלָלֵיהֶם אֶת־אָוִי וְאֶת־רִקְם
 וְאֶת־צוּר וְאֶת־חֹר וְאֶת־רִבְע
 חֲמִשֶּׁת מַלְכֵי מִדִּין וְאֵת בָּלָעַם בֶּן־

וּמִנֵּי דְקִדְשָׁא וְחִצְצֹרֹת
 יִבְכְּתֵא בִידֵהּ: וַיִּצְבְּאוּ
 עַל מִדִּין כְּמָא דִּי פִקִּיד
 יֵת מִשָּׁה וּקְטִילוּ
 כָּל דְּכוּרָא: וְיֵת מַלְכֵי
 מִדִּין קְטִילוּ עַל קְטִינֵיהֶן
 יֵת אָוִי וְיֵת רִקְם וְיֵת צוּר
 וְיֵת חֹר וְיֵת רִבְע חֲמִשָּׁא
 מַלְכֵי מִדִּין וְיֵת בָּלָעַם בֶּן־
 הוּאָא וְחֵת מַלְכֵי מִדִּין כְּמָא דִּי חֲלָלִים
 סְבִירִין קִי:

בעל הטורים

(ח) ואת כללם בן בעור הרגו כנחם.

רש"י

בית יהודה

פוטאל מורע יתרו שפיטס ענלים לע"ל ומורע יוסף
 ששפטס בידו. ד"ל שהיה משוח מלחמה: וכלי הקדש.
 זה הארון והלוי ש היה כללם עמהם ומפריח מלכי מדין
 ככשפים והוא עלינו פורח עמהם הראה להם את הלוי ששפטס
 חקוק בו והם נופלים לכך נאמר על הללויה מלכתי מודין
 שנושלים על הללוים מן הארץ וכן כללם כתיב אל חללויהם
 (בספר יהושע יג): בידו. כרשותו ש וכן (במדבר כא)
 ויחא את כל ארלו מידו: (ח) חמשת מלכי מדין. וכי
 חמי רואה שחמשה מנה הכתוב למה הווקא לומר חמשת חלל
 ללמדך שכו כללם בעלה והואו כללם כפורענות. כללם חלל
 סס ליעול ש שר עשירם וארבעת חלק ספיל משרחל

אנויב פון פוטאל'ס מעקטער, פוטאל'ס מיינען מען ופערע
 יתרו שפסם ענלים לע"ל: פון די קינד פון יתרו ויס ער
 הש פסם בעמאכט קעלפער ער זאל זיי מקריב זיין צו די
 עבודה זרה ויפער יוסף שפסם בידו) אונ פון די קינדער
 פון יוסף ויס ער הש איינגעמאלטן דעם גר הרע (דבר אחר)
 נאך אפשיט איז דריבער איז פנקס בעמאנגן איז די מלחמה
 (שהיה משח מלחמה) ויז ער איז געווען געמאלט צו
 זיין אין אלע מלחמות: וכלי הקדשו. זאגט רש"י ויה
 הארץ והציון ויהאן מיט גענומען אין די מלחמה דעם
 ארון אין דעם ציין נראם איז די גאלדענע בלעק ויס איז
 געווען אויף דעם שטערן פון בלן גדולו (שהיה בקים עקפה)
 בלעם איז געווען מיט די מרגלים אין די מלחמה ויפסרית
 מלכי מדין בקשמים) אונ ער האט געמאכט מיט גשף דיא
 שפסם) אלזיין איז געפלינען מיט זיי (הרצה דקם את הציון שהשם חקיק ב"י) האט פנקס זיי געוועזען דעם ציין ויס
 אויף אים איז געקריצט דער נאמען פון הקב"ה (והם נאפלים) זענן זיי אראפגעפאלן (ולכך נאמר על חלליהם מלכי מדין)
 דריבער שטייט ביי די מלכים פון מדין מען הש זיי געהרגת אויף די געהרגתה (שנפלים על חלליהם מן הארץ) דיא מלכים
 זענן געפאלען פון דער הייד אויף די געהרגתה, אונ אזו וויא זיי זענען געלעבן אויף דיא געהרגתה הש מען זיי
 געהרגת (וכן בלעם קיביל אל חלליהם בספר יהושע) אין ספר יהושע שטייט ביי בלעם אויף אזו ער איז געפאלן אויף דיא
 געהרגתה, אונ אזו וויא ער איז געלעבן אויף דיא געהרגתה הש מען אים געהרגת: ויבדו. זאגט רש"י מען מיינט גיט
 פנקס הש געהמאלטן אין האנט דעם ארון מיט דעם ציין מיט די הצוצרות וויא אזו קען דאס זיין ער זאל דס אלץ קענען
 סראנען, גאר (פרשומה) ויזא זענען געווען אין זיין רשות, פנקס הש געמארפט אכטונג געפן אויף די דריי זאכן, ווען
 ער הש געהייסן הש מען געפלאזן מיט די הצוצרות (וכן) אונ אזו שטייט אין פסוק (ויקח את כל ארצי כידו) ער הש גענומען
 זיין נאנצע לאנד פון זיין האנט, הש ער דען געהמאלטען די לאנד זיין זיין האנט? גאר מען מיינט מען הש איז פון אים
 אנוועקגענומען ער אזו גיט מעהר זיין אכלה אויף איר: (ח) חמשת מלכי מדין. פינף מלכים פון מדין, פרעגט רש"י
 ויהי איני רואה שהמשה בנה הקיבוץ זעה אויך דען גיט או דר פסוק הש געציילט פינף מלכים ויזהה הונק לומר חמשת)
 צו ויס כדאר דר פסוק זאגן זיי זענן געווען פינף מלכים (אלא גלמודך שישו טולם בעצה) גאר דער פסוק קומט דיר לערנן
 אלע פינף מלכים זענען געווען גלייך אין די עצה מען זאל מאכן וינדיגען די יודין (והראשו בלם בארעגנה) אונ זיי זענן
 אלע גלייך געשארפט געמארען (והקם הלק שם יסור שר עשירם ויבדנה אלף שהשיל מישאל בידו) בלעם איז

שפתי חכמים

יכול לראות ככלל את הקדש וגבי לין כתיב כפרשת תלוא ועשית לין
 וגו' קדש לה': ש' רל"ח' הלא יכול פנחס לישא כל זה בידו הארון
 והלוי והחוללות: ת דקשה הלא ארע שכלם היה אלל מדינים
 שהיו כללם מארס נכרים היה אלל שהלך למדינים (לכס השכר ולא

פירוש לתורת אלהים

הבהו צו די מלחמה וכלי הקדש אונ דיא הייליגע
 פלים מיינט מען דעם ארון מיט דעם ציץ האפן
 זיי אוף מיט גנוגן והצוצרות אונ די מרומישן פון
 שארונג זענען גווען אין זיין האנט: (י) ויצבאו על
 מדין אונ זיי האפן גיטהרשט איבר מדין אזו וויא
 נאם האט גקאפן צו משה ויפריג אונ האפן גהרגתה

קפט

בְּעֹז הִרְגוּ בַּחֶרֶב׃ ט וַיֵּשְׁבוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־נָשִׁי מִדִּין וְאֶת־טַפָּם
אֶת־כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵיהֶם
וְאֶת־כָּל־חֵילָם בְּזָזוּ׃ י וְאֵת כָּל־
עֲרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֶת־כָּל־שִׁירָתָם
עָרְפוּ בְּאֵשׁ׃ יׁ וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלָל

אחריהם דרכי מות ים דרך יער ר"ח שולה כ"ד וס"ח שבר. שבר כ"ד חלף שהפיל מיישראל בעלותו

11-11-11

בצעתו (ספרי) ויזא ממדין לקרחת ישראל ומשיאין עזה רעה
א אומר להם אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם להם .
ועבשו ב"כ אלף אחם באים להלחם . נתנו לו שכר משלם
ובלא קפחורו : בחרב . הוא צא על ישראל והתליף
אומות ואומנותם שאין נושעים אלא בפניו ע"י חסלה
ובקשה . וצא הוא וחפס אומנותם לקלס בפניו אף הם באו
עליו והחליפו אומנותם באומנות לאונות שבאין כחרב שגא'
(בראשית כז) וצא חרבוך תהיה : (י) שרתם . מקיף פלטרין
שלהם שהוא ל' מושב כוורים וידעי חוקיהם . ד"ל ל' מושב
זריהם כמו שמזרינים סרי ב פלחמים טורני פלחמים :
(יא) ויחאו את כל השלל וגו' . מגיד שהיו כשמים
ונדיקום וצא נהדו על הנול לשלוח די בצדק שלא ברשות
שגאמר את כל השלל וגו' ועליהם מפורש בקבלה שניך כעדר

בְּאַרְבָּעִים) בָּעֵס אִין עֵקוּמֶען אויף יוּדִין אונד ער האָט
גוֹשְׁטִים אַלס בִּיטֶס) יוּדִין ווערען גאר נעמאָסן דורך ווײַנ
אונד רואַ) ער ופֿאַקט און עקומן (הַבֵּשׁ אַנטקאָם) אונד עס
קאָכטן מיט נײַן מילי (אַף עס באַ ערײַן) עגען די יוּדִין קענען
קאָכטן שטאַט (דאָרף) האָבען די יוּדִין אויף אויסגעטאָהען
עקומן אויף אים צו הרגען אים מיט אַ שווערד (שנאָר)
דורך תּוֹחֵה) דו זאָסט לעבען דורך רײַן שווערד: (י) וּשְׂרָתוֹס
לְשׁוֹן מִשֵּׁב בְּיָמֵינוּ יוֹדֵעַ תּוֹחֵה) און די קלײַנסטערס וואָגען
ווערען עבדֶּה דות (דער אַח) נאָך אַפּשט און (לְשׁוֹן) אויף
אויסגען (כּוֹס שְׂמֵרָה) סײַ פֿאַרשטען סײַ פֿאַרשטאַן אים
תּרנום טוּרִין פֿאַרשטאַן, און טוּרִין דערפֿײַנטש "שׂרִים"
וואָגען און זיי: (וואַ) נִיחָה אַתְּ כָּל הַשָּׁלָל גִּילֹה זאָגט רש"י
עגען גווען און די פֿאַרמאָד וועגען ענען פֿאַרמאָד אונד פֿרומס
זײַט ענעוואַרטן געסען פֿון די מרויגס פֿאַרמאָגען און אַרשט
וואַ עס שײַנט אַין פֿאַר: (אַתְּ הַיֵּשֶׁב הִכִּיאוּ אֶל מִשְׁחָה) דאָס
בִּבְרָה) אויף זיי עס שײַנט הַיֵּשֶׁב געזאָגט און שׂר הַשִּׁירִים

אלל בלה כי הם היו ספרדים העבירה אל'ם שגוף היה שם באותו הזמן כי עבר דרך שם לדרך אל בלק לבקש שכרו: א דאם לא כן אף הדטרה וזה אינו מדיני רצון משום שכבודתו תחלו ספריה לא לרעה ולא עובט ממדין משא' להם: כן קנה היו לפניו בדרך בשרת אלל מנצי משא'ן אלל רעה למרוד באווי הקד'ה: א בשרת למעט משום

(ט) וישבו האבן די קינדער ישראל גיפאנגן די ווייבן פון מדין ואת ספס און וייערע קליינע קינדער און גאר וייערע ביהמות ואת כל מקניהם און גאר וייערע פיה ואת כל חילם בווו און גאר וייער גומץ האבן ווי

וְאֵת כָּל־הַמִּלְקוֹת בְּאֶדָם וּבְבִהְמָה:
 יב וַיָּבֹאוּ אֶל־מִשֶּׁה וְאֶל־אַלְעָזָר
 הַכֹּהֵן וְאֶל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
 הַשְּׂבִי וְאֶת־הַמִּלְקוֹת וְאֶת־הַנִּשְׁלָל
 אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עֶרְבַת מוֹאָב אֲשֶׁר
 עַל־יַרְדֵּן יַרְחוֹ: ס שלישו שני כשהן מחוברין
 יי וַיֵּצְאוּ מִשֶּׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־
 נְשֵׂאֵי הָעֵדָה לִקְרֹאתָם אֶל־מַחֲוִין
 לַמַּחֲנֶה: יד וַיִּקְצֹף מִשֶּׁה עַל פְּקוּדֵי
 הַחֵיל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת
 הַבָּאִים מִצִּבְא הַמִּלְחָמָה: טו וַיֹּאמֶר

עֲדָה וְיָת כָּל דְּבִרְתָּא
 בְּאַנְשָׁא וּבְכַעֲרָא:
 יב וְאִתְּיוּ דְּנִת מִשֶּׁה
 וְדָלוֹת אֶלְעָזָר כְּהֵנָּה וְדָלוֹת
 כְּנִשְׂתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת
 שְׂבִיָּא וְיָת דְּבִרְתָּא וְיָת
 עַד אֵה לְמִשְׁרִיתָא
 לְמִשְׁרִיָּא דְּמוֹאָב דִּי עַל
 יַרְדֵּנָא דִּירְחוֹ: יג וְנִפְקוּ
 מִשֶּׁה וְאַלְעָזָר כְּהֵנָּה וְכָל
 רְבֵדֵי בְנֵי שֵׁתָא
 דְּקִדְמָתְהוֹן לְמִכְרָא
 לְמִשְׁרִיתָא: יד וְרָגִיז
 מִשֶּׁה עַל דְּמַמְנָן עַל
 חֵילָא רַבְּנֵי אֲלָפִין וְרַבְּנֵי
 מֵאוֹתָא דִּיאֲתוּ מִחֵיל
 קְרִבָּא: טו וַאֲמַר דְּחוֹן
 תולדות אהרן
 ויקנוף משה שבת סד פסחים פז:

רשב"ם

(יב) את השבי, אדם: ואת המלקוח, בהמות: ואת השלל, מטליתין: (יג) אל

בית יהודה

שְׁעָפָס, אִזוּ וְיָא דִּר שְׁעָפָס אִזוּ אִין זַמְנָן הִיילִיג וְאִלֵּין
 פֻּן דְּעַם שְׁעָפָס קָעַן וְיִין הִיילִיג, עֵינִין רִשְׁי שִׁיר הַשִּׁירִים
 פֻּסֵּק זֶהוּ (וְאֵה אֲנִישׁ הַמִּלְחָמָה שְׂבִיר פֻּסֵּק צִדִּיקִים) דִּי מַעֲנִישֵׁן
 דִּינִיג עַם גִּיטִין אִין אֶמְלִיקָה וְעַן אֵדַע צִדִּיקִים: וְשָׁלִו,
 וְהוּן מִסְלָלִין שֶׁל מִבְּרִישׁ וְהַבְּשִׁימִין קִלְיָדֵר צִירֻנִּג רֹאשׁ קָעַן
 שְׁרָף: וְכֹח, וְהוּא בֹת כְּסִפְלִין שְׁלִיגִים תְּכֵשִׁימִין אֶנְעִיקָע
 וְאִין וְעַן גִּיט אֶצִּירֻנִּג נָאר קָעַן זֵי מַרְבָּעִין פֻּן
 אִין אֶרֶם צִים אֶנְדֶּרֶן אֶרֶם, וְעַרְן גִּירֻנִּג כֹּד: וְכִלְקוֹתוֹ,
 מִינִיג קָעַן (אֶדָם וְכִהֲרִס מַעֲנִישֵׁן אִין בְּהֵמֹת וּכְבִּיקוֹם
 מִלְּקוֹת וְשִׁבִי בְּאֶדָם מִלְּקוֹת בְּהֵמֹת) שְׂבִי מִינִיג מַעַן מַעֲנִישֵׁן
 הַכֹּהֵן. וְאִמָּט רִשְׁי (וְכִפִּי שְׂרָא אֶת צִבְרֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִים לְחֶמֶף
 מַעֲנִישֵׁן פֻּן יוֹרִין גִּיטִין גִּעֲנִין דִּי מַעֲנִישֵׁן נֹס קוֹמֵן פֻּן
 גִּעֲבִירִיגִיט פֻּן דִּי מִלְּחָמָה, דְּרַבְּעֵר וְעַנֵּן מִשֶּׁה אִין אֶלְעָזָר
 גִּעֲבִירִיגִיט פֻּן דִּי מִלְּחָמָה: וְיִקְצֹף מִשֶּׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל,
 וְעַנֵּן מַעַן זֶה גִיט חֲמָפָן: (יד) וַיִּקְצֹף מִשֶּׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל,
 וְעַנֵּן גִּעֲנִין אֶלְעָזָר אִין דִּי עֶלְעָזָר פֻּן דִּי מִלְּחָמָה וְלִקְרֹאתָם
 שְׂבִי מִינִיג מַעַן מַעֲנִישֵׁן אִין בְּהֵמֹת וּכְבִּיקוֹם
 מִלְּקוֹת וְשִׂבִי בְּאֶדָם מִלְּקוֹת בְּהֵמֹת) שְׂבִי מִינִיג מַעַן מַעֲנִישֵׁן
 הַכֹּהֵן. וְאִמָּט רִשְׁי (וְכִפִּי שְׂרָא אֶת צִבְרֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִים לְחֶמֶף
 מַעֲנִישֵׁן פֻּן יוֹרִין גִּיטִין גִּעֲנִין דִּי מַעֲנִישֵׁן נֹס קוֹמֵן פֻּן
 גִּעֲבִירִיגִיט פֻּן דִּי מִלְּחָמָה, דְּרַבְּעֵר וְעַנֵּן מִשֶּׁה אִין אֶלְעָזָר
 גִּעֲבִירִיגִיט פֻּן דִּי מִלְּחָמָה: וְיִקְצֹף מִשֶּׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל,
 וְעַנֵּן מַעַן זֶה גִיט חֲמָפָן: (יד) וַיִּקְצֹף מִשֶּׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל,
 וְעַנֵּן גִּעֲנִין אֶלְעָזָר אִין דִּי עֶלְעָזָר פֻּן דִּי מִלְּחָמָה וְלִקְרֹאתָם
 שְׂבִי מִינִיג מַעַן מַעֲנִישֵׁן אִין בְּהֵמֹת וּכְבִּיקוֹם
 מִלְּקוֹת וְשִׂבִי בְּאֶדָם מִלְּקוֹת בְּהֵמֹת) שְׂבִי מִינִיג מַעַן מַעֲנִישֵׁן

שפתי חכמים

ולטעם אחרון לחוד קשה, היל לכתב טירות ולטעם ראשון קשה
 סיל לכתוב טענות, לכן פירש ב' טעמים: ד' ללקוח פכשי" על

פירוש רתורת אלהים

נָאר דְּעַם רִיב וְיָת כָּל הַמִּלְקוֹת אִין גָּאָר דִּי רוֹב פֻּן
 דִּי מַעֲנִישֵׁן אִין פֻּן דִּי בְּהֵמֹת: (יב) וַיָּבֹאוּ אֶל מִשֶּׁה
 אִין וְיִי הָאָבִין גִּבְרָאָכְט צו מִשֶּׁה אִין צו אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
 אִין צוֹא גָאָר דְּעַר עֲדָה פֻּן יִשְׂרָאֵל אֶת הַשְּׂבִי דִּיא
 גִּפְאָנִיגֵט וְיָת אִין דִּס רוֹב פֻּן מַעֲנִישֵׁן אִין בְּהֵמֹת
 אִין גָאָר פִּאָרְמֵעִינִין הָאָבִין וְיִי דִס אֶלֵּין גִּבְרָאָכְט
 צו דִר מַחֲנֶה צו דְּעַם פִּלֹן פֻּן מוֹאָב וְיִס דִר פִּלֹן
 אִין בִּי דְּעַם יַרְדֵּן דִּירְחוֹ: (יג) וַיֵּצְאוּ אִין וְעַנֵּן

אֲרוֹם גִּיבְאָנִיגֵט מִשֶּׁה אִין אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אִין אֶלֵּין
 נְשִׂאִים פֻּן דִר עֲדָה לְקִרְבָּתָם אֶמְקָעֵן דִי צוֹנְעֵרָף
 מוֹינִיגֵט מַעֲנִישֵׁן צו אֲוִסִין וְיִיגֵג פֻּן דְּעַר מַחֲנֶה:
 (יד) וַיִּקְצֹף מִשֶּׁה הָאָב מִשֶּׁה גִעֲבִירִיגֵט אִין דִי עֶלְעָזָר
 פֻּן דְּעַם חֵיל אִין אִין דִי עֶלְעָזָר וְיִי הָאָבִין גִּהָאָט צו
 שְׂאָפִין אִיכֶר מוֹינִיגֵט אִין אִין דִי עֶלְעָזָר וְיִי הָאָבִין
 גִּהָאָט צו שְׂאָפִין אִיכֶר הוֹנְדֵרְט בְּאִים מִכְּבִיא הַמִּלְחָמָה
 וְיִי וְיִי וְעַנֵּן גִּבְרָאָכְט פֻּן דִר מַחֲנֶה: (טו) וַיֹּאמֶר
 אֲלֵיהֶם

אליהם משה החייתם כל־נַקְבָּה:
הַן הִנֵּה הִיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר
בְּלָעַם לְמַסֵּר־מַעַל בִּיהוָה עַל־דָּבָר
פְּעֹר וְהָתִי הַמִּגֵּפָה בַּעֲדַת יְהוָה:
י וְעַתָּה הֲרֹגוּ כָל־זָכָר בַּטָּף וְכָל־
אִשָּׁה יָדַעַת אִישׁ לְמַשְׁכַּב זָכָר
הֲרֹגוּ: י וְכָל הַטָּף בַּנְּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־

משה וקִימָתוֹן כָּל
נַקְבָּה: מו הָא אֲנֹן
הוּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בַּעֲצַת בְּלָעַם לְשַׁקֵּר
שָׁקֵר קָדַם יי עַל עַמְּךָ
פְּעֹר וְהָתִי מוֹתָנָה
בְּכַנְשָׁתָא דִּי: י וְכַעַן
קְמוּדוֹ כָּל־דְּכֹרָא בְּמִפְלָא
וְכָל אֲתָתָא דִּידַעַת נָבֵר
לְמַשְׁכָּבֵי דְּכֹרָא קְמוּדוֹ:
י וְכָל מִפְלָא בְּנִשְׂאֵי דִי
הוּא" וְכָל אֵלֵּי יִבְנוּן: ס: וְכָל הַטָּף שֶׁ
קִימָתוֹן מֵת

בעל הזורים

(יז) ידעת איש. בני' אין כתיבה חזרין: יודעת. כי כמסרה הכל ואיך ידע כי נפלאים מעשיך נודע אם היא יודעת איש: כימות שהעבירה לפני ה' נפלאים מעשיך נודע אם היא יודעת איש:

בית יהודה

ויזר נוס וידין טיהען זענן שנידרי די רבנים (שילש כח בדרם
לחיות) זיי קענן ווערן קען זאג' ניש זינדריגען: (סז) ויבדור
בדקום. זאגט רש"י (אמר דקום) בדקום האט געזאגט צו דיא
קדינים און מואבים (אזוי אהם פאניסם כל האסור שבעולם)
אזוי איר נעמט פארזאמלען אלע פערקער פון דער נעמט
(אין אהם יבולים דקום) נעמט איר גיט קענען זיי איינגעקען
ושא קרובים אהם בין המצרים שהיו להם שש סאות רבב פארז
קאמער זענט איר מער פון די מקרים ווס זיי האבן געהאט
זעקס הונדערט רייט נעמען די בעפעע ואויסער פראפעס
רייט נעמען און זיי האבן גיט געקענט בעשעין זענן דיא
יודין, וועט איר געוויס גיט קענן בעשעין זענען די יודין
(בוא ואשאלכם עזה) קומט איר ווע' איר גענען אעצה
ואתחכם של אלו שאלו וזה רוא) דער קאט פון די יודין האט
זאגט פונעם זיין מיט איינער פערקער נעמט וויא הקב"ה

חלוי בנדולים שיש כח בידם לחכות: (טז) בדבר בלעם.
אמר להם חפזי אחס הכניסם כל המומות (ס"א האומות)
שבעולם אין אחס יכולים להם עמל מרובים אחס מן המצרים
שהיו שם אחות רכב כחור בוא ואחלכם עמל. אלהים של
חלו שונא ומה הוא וכו' כדאי' בחלק וכספרי: הן הנה
מניד שהיו מכירין אותן. זו היא שנשכל כליו: בה: (יז) וכל
אשה יודעת איש. (יבמות ס) ראויה להכעל האף ע"ס
שלא נכעלו ונלפני היין העבירות והראויה להכעל פניה
מוריקות: ורגו. (ספרי) למה חזר ואמר להסמיק הענין
דכרי ר' ישמעאל שאם אי קורא הרגו כל זכר בטף וכל אשה
יודעת איש וכל הטף בנשים וכו' איני יודע אם להרגו (וכל
אשה יודעת) עם הזכרים או להחיות? עם הטף לכך נאמר

פינים די מענטשן נוס זענן פונעם, זאגט איר זעקן די יודין
שפאמען וקראתא חתק ובספרי וויא עס שטייט אין פרק ח"ק און אין ספרי: וזה הנה. זאגט רש"י (מניד שהיו
בפריים אשה) דר פסוק זאגט אונז די יודין האבן דערקענט די נקבות ווס זיי האבען מיט זיי פונעם נעמען ווס היא שנשכל
פרי: בהו כח די אשה האט דער יוד פונעם נעמען: מיט דיא אשה האט דר יוד פונעם נעמען: (יז) וכל אשה יודעת איש.
דער אשה ווס ווייסט פון אהמן, זיא איז אגרויטע (ראיה רבנא) זיא קען זיין אנווייב צוא אהמן ואף על פי שא נשכלה
אזוי ויא האט נאך גיט געהאט אהמן, זאגט מען זיא הרגען, זאגט רש"י (ולפי' היין העבירות) מען האט געפירט די נקבות
פאר דעם ציץ והראיה להבדל פניה מוריקות) און דיא אשה נוס האט געקענט זיין אנווייב צו אהמן איז איר פנים גע'
געווארן: והרגו. פרענט רש"י (קשה חזר וזאג') צו נוס שטייט נאך אהמן דער ווארט הרגו, עס שטייט דאך
פריער הרגו. מען זאג' הרגען (הפסיק דר ר' רבי' ששאל) דבי ושקעא' זאגט דר ווארט "הרגו" קומט אס צו מיינען
איין פסוק פון אנדערן (וואס איז קורא) אויב איר וואגט געלייגענט הרגו כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש וכו'
וכ' הטף בנשים וכו'. און דער ווארט הרגו וואגט גיט געשלאגן איז יודע אס להרגו עם הנקרים או להחיות עם הנקרים
וואגטן מיר גיט וויסען דעם דין נוס מען זאג' קאמה מיט "וכל אשה יודעת איש למשכב זכר" אויב דאס גייט צוא

שפתי חכמים

כי הלאה ל' דכתיב וקרב את קרבן ה' וגו' וע"כ צ"ל דכו
הינו מעטלים שאין של חכמים. ובתח' הראים לכל לא ידעתי מיין
לו זה כי יותר נכון הלא טהור כלל כל הטענות כלל מאחר שכלל
כל הכוה לנשים את כל השלל ואת כל המלקות. ובראש דרשי גם
כן מיל הא דכתיב את כל השלל הוא כלל הכל בין של חכמים ובין
שאינו של חכמים אך רש"י רוא' להרן הקרא דעס קיאל לוחו שלל
ופסם קרא לוחו. זו ולמה לא כתיב ויבי המלקות יתר השלל אשר
שללו וגומר מלא ע"כ צ"ל הכא דכלל הוא מעטלעין של חכמים וכו' הא

פרוש לתורת אלהים

אליהם משה האט משה צו זיי גאגט החייתם כל נַקְבָּה
פר נוס האט איר גלאזט לעבן אלע נקבות: (סז) הו
די זענען דאך די נוס זענען געווען צו דיא קינדער
ישאל דברי דורך דר געצה פון בלעם צו זינדריגען

אונקל'ס

יִדְעוּ מִשְׁכָּב זְכָר הַחַיִּי דָכָם׃ יִשְׂאוּ אֹתָם
חֲנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים כֹּל
הַיָּג נָפֶשׁ וְכָל אֹנֶגַע בַּחֲלָל תִּתְחַשְׂאוּ
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אֹתָם

בעל המורים

רעז"י

ח' ה'רנ"ו : (ע"ז) מחוץ למחנה. שלא יכנסו שם לעולם : כל הדרך נפש. (ספרי) ר"מ אומר זהו דבר המקבל עומתה הכתוב מדבר ולמדך עמלו יוכלו עממא אדם כחבורי המה כאלו נוגע עמלו יאזי שכל אפי' זרק בן ע"ז והרבו ת"ל וכל הנוגע בחלל מקוים הורג לנוגע מה נוגע ע"ז חבורו אף הורג ע"ז חבורו : תתחשבו : במי נדה כלין שאר עומאי מתים שאף לרבירי האומרים קברי עו"ז חסין עוממחין באהל שנה' (יחזקאל ע"ז) וחתן לאזי אמן מרעיתי אדם אתם אדם קריינו ארז ואין ע"ז קריינו אדם מודה הוא שזעו"ג עוממחין במגע ובמשא שלה נחמר אדם חסל חלל

תפסא אדם בחבורי הסת כאלו נוגע בפת נצטא) דער פסוק לערנט דיר אז איינער האלט אין האנט איין עק פליי און דאס אנדערע עק פליי רירט אן אמת, ווערט דער מענטש אזו נעמט זיכר ווי ער זאל וואס אנגעטריקט דעם מת (א) נאך אזוי וך בוי חזן (הדרגה) איה וואס מיניגן עס קען אומדעקען אפילו איה אפגעשטאנע אונג אים נעהתנה, זאג דער אנדערער זיין פסא (מכבוד לו) זאגט דער פסוק וכל הנוגע בחלקו ווער עס וועט דירגן מענטש און ווער עס וועט אנדערען אנעהרגען, פאשיל חלב נצטא) זאכען מיר דעם ווס הרגת צו דעם וואס רירט אן דעם מת (מה נצטא על ידי הכריו) אז וויא אנדערען מוז מען דאך זיין כהעפט צום מת נאך הרגת יד חפזית) אז ער הרגת אונ די פליי און כהעפט צום מת, דרייט ער האלט ער האנט אונ הרגת, איז דער רוצח טאט, אבער אז ער ווארפט אונדא איה דעם מענטש אונ הרגת אים איז ער גיט טאט, וחתקטאיו, וואס זאלט איהר רייניקען (כפי כרת) מיט דיא ניאסער מיט און פון דא פאר ארוקא (כרן שער פאר מיט) וויא אנדערע מענטשען ווס ווערען געטאן פון מוחים (שאר דבר) האקרים קבר נצטא) איין פסקאין באהל) אפילו דר מתא ווס זאגט אז מען גייט אריין אין אשטוב וואס איינזיניג איז דא אקבר פון אנגעני ווערט מען גיט טאט (נאכאר) וויא עס זשייט אין פסוק (ואתן צאני צאן מקדתי אדם אמת) הקב"ה עס נעמט איהר אין יודיו און נעמט מיניג שטעלן, די שטעסען ווס איך פיסער זיי, איר ווערט גערופען אדם אמת (דיון אדם) איר ווערט גערופען אדם, אפר נצטא) ווערן גיט גערופען אדם, און איין רוא חורף זשייט אדם בייט באהל) וואס, אויב אדם וועט שטארבן אין אהל, ווער עס וועט אריין קוקען אין רוא זשטוב וואל געטען טאט, אבער אז אשטארבער נצטא) ליגט אין אשטוב אונ אייד קוקט אריין אין די זשטוב ווערט ער גיט טאט (הוא אדם) איין דר מתא (והנצטא) איה מען רירט אן אנגעשטארבענע נצטא) אבער מען טאט איהר, ווערט מען טאט וואס נאכר אדם איה איה טאטא איה איה, ווארעם נאר עסן טאט ווערען אריינקוקענדיג אין די זשטוב ווא אמת ליגט, ווערט מען אנדערש און טאט טיילען דר מת און אדם, אייד, אבער

אשר לא ידעו איש הקו לכן הכחא אפי' אשה ודעתא איש החו שאינ
ידעת מיבטח אלל לאי' ש"מ והאדערט למכתו בול סקט בעם איש
לא ידעו איש כולל דלפא ידעת איש הדנו ויל' בעם איש נירך
למכתו וול כחא בעים ונער אללי' לא חייב וידע דלפא אשה
יודעת איש חייבי כהנים ואפי' שלא נבעתו א' דלמנא נבעתה
ממנ' דהוי דקווינקי' בראיה לבעל חייבי ממנ' דקאי קאי אדני
דמסדרות ודכח' דכח' בעיני אחר' ונשאל' תירך דלי' לא איש
כתיב הרוג ממשעתו הכחוי' הוי מוכח למדנא וול אשה נאסיה
א' ובינן דלמנא קאי חייבי ונשפיה ויפא' דלי' הוי כתיב
דלי' אשה ידעת איש למדנא אול סה כתיב אשה לא חייב וליקני

אָלע קליינע קינדער פון דיא טויבער אלע קליינע
גקבות אשר לא ידעו וס זיי זענען נישט ראוי צו אמאן
היה לכם זאגט איר זיי לאזן לעבן צו אייך (ש"י ג'י):
(יט) ומהם אונז איר זאגט ריגן פון אסאך ווייגן האט
דר מלכה נעקט מעג לא היב איטליכער וואס האט

724

וְשִׁבְיָכֶם: וְכָל־בְּגֵד וְכָל־כְּלִי־עוֹר
 וְכָל־מַעֲשֵׂה עֵזִים וְכָל־כְּלִי־עֵץ
 תַּתְּחַטְּאוּ: כִּי וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַבְּהֵן
 אֶל־אֲנָשֵׁי הָעֵבֶה הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה
 וְאֵת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: כִּי אַךְ אֶת־הַזֹּהָב וְאֶת־

שְׂבִינְיָאָה אֲתֵּן וְשִׁבְיָכוֹן:
 כ' וְכָל דְּבוּשׁ וְכָל מִן
 דְּמִשְׁקָה וְכָל עֹבֵד מַעֲוִי
 וְכָל מִן דְּעָא תַּדְרוּ
 עֲלֵיהִי: כִּי וַאֲמַר אֱלֹהֵי
 פְּהֵנָּה לְבָבְהִי חִילָא דְּאֵתוּ
 דְּקָרְבָּא דְּאֵה זָרָה
 אֲדִירָתָא דִּי פְקִיד יִי
 יֵת מִשָּׁה: ככ בְּרַם יֵת
 תו"א וכל בגד שבת סט סד מולי נס:
 ויהמר אלעזר שביכוין סד ססמס סו:
 וכל חלל סכסכ סכסכ יי:

בעל המזמור

דעמא מת מותר לכתוב מנחות ליה. (כא) ויאמר אלעזר הכהן. משה דבר לראשי האלפים פ' ספרה והם לא היו בידם כלל מנחות לא
 נגדים סכסכים. אבל אלעזר הכהן דבר. וזי' הלא וראה בידם כלים של חמשים הנזכרים כהנים לך הורה להם דיני גישול א"י לסי
 שכימה הזאה על ידו לך הורה להם ג"כ דיני גישול:

רש"י

בית יהודה
 גיט אז ער איז אפגעגוי (שנאמר) ויזרים עם נשיאם אין
 פסוק (אדם כי יבנה באלה) אויב א אדם וועט שטארבן אין
 אנצאצאט, ווער עס וועט אריין קומען אין נוצאצאט אפילו
 ער וועט גיט אנזייערן דעם מת, ווערט ער טאט, אפער
 אז דר מת איז אפגעגוי ווערט קען גיט טאט אנזינקומענדע
 אין שטוב, אפער אז קען רירט אן אמת, אפילו דר מת
 איז אפגעגוי ווערט קען אויף טאט: ונאם ושבכו. ונאם
 רש"י (לא שפירעניס מקבלין שוכא צדיקין תוהא) מען מיינט
 גיט אז אפגעגוי ווערט טאט פון אמת, אונ קען דאך אויף
 אים שפירענען די וואס מיט אש פון די פרה אדומה, גיין,
 אפגעגוי (ווערט גיט טאט אז ער רירט אן אמת (אלא) נאר
 אזו מיינט דר פסוק (מה אמת בני ברית) אזו וויא איר זענט
 יודין ונאם שביכם בן בואה דברית ויטבא צדיקין תוהא) אזו וועט
 וועלן זיי טאט ווערען פון אמת וועט קען דארפן אויף וויא
 שפירענען דיא וואסער מיט אש פון דיא פרה אדומה: וכו' וכל מעשה עיבו. ונאם רש"י (והנביא כלי הברזים
 והסלפים והעצמות) זי' בליים ווס זענן געמאכט פון הערער
 פון אמת, דארף קען אויף זיי שפירענען די וואסער מיט אש פון די פרה אדומה: (כא) ויאמר אלעזר הכהן הרינו. ונאם
 רש"י (לפ' שבא משה כפ' יצא) וויא משה איז געווען מיט בעס (כא לכלל קטנות) דריבער קען ער געהאט אפגעהן (שנאמר)
 סקני: וזאת גיעזי עבדו) עס איז פון אים פארנעסן געווארען צו זאגן די דיינס אז קען דאך פערין די בליים פון די
 קנאים אונ וויא אזו מען נאם זיי פלירן (וכן אמת מוצא בשמיני למיזמים) ביי דעם אפגעהן טאט פון די בליים איז
 אויך אזו געווען (שנאמר) וויא עס נשיאט אין פסוק (ו קדוף משה על אלעזר ואהרן) משה איז ביזו געווארן אויף אפער
 אונ אהרן: ביא לכלל פנים בא קלל סתות) אז ער איז געקופט צו פנים איז ער געקופט צו אפגעהן (וכן בשמיני נא המורים)
 אונ אזו איז געווען ווען משה קען מיט בעס געזאגט צו דיא יודין (שמיני נא המורים) קערט נאר איר גיט פארטאגן (וידן את
 הפסע) קען געשטאנען דעם שטיין וועל ודי הפסס סתות וועגן דעם בעס קען ער געהאט אפגעהן, ער קען פארנעסן אז
 הקביה קען געקאפן מען נאם רירען צום שטיין גיט שטאנען: ואשר צוה ה' את משה. ונאם רש"י (תלה הרקאה ברבו)
 ער קען באר געזאגט צו די יודין גיט צו מיר האט הקביה געזאגט דעם דין, נאר צו ביין רבי משה" קען הקביה
 געזאגט דעם דין: (וכו) וידן את הנהב וגו'. אפער קען געזאגט צו דיא יודין (נאם ער פליל הנהב ללב משה אלא על

טומאת ב' אהלים סא: (במדבר יט) אדם כי ימות בזהל:
 אהם ושב יכם. לא שהנכרים מקבלין טומאה ולריכין הוזהר
 אלא מה אדם בני ברית אף שביכוו כשיבואו לבית ויטמאו
 ל' לריכין הוזהר: (כ) וכל מעשה עיזים. (ת"י) להכיח
 מ' כלי הקרנים והטלפים והעלמות: (כא) ויאמר אלעזר
 הבהן וגו'. לפי שזה משה כלל כעס כל לכלל טעות
 שהנעלו ממנו הלכות גיעולי נכרים וכן אהם מוצא כשמני
 למלואים שואמר (ווקרא ו) ויקוף (משה) על אלעזר ועל
 ליחמר כל לכלל כעס כל לכלל טעות וכן (במדבר כ) כשמנו
 לא המורים וידן את הסלע ע"י הכעס טעה: אפער צורה
 ה' וגו'. (ספרי) תלה ההוראה נ' נכרו: (ככ) אויך את
 הזהב וגו'. אפ"ש שלא הוזכר לכם משה אלא על הלכות

איינער געמאכטע וועלען ויה מגיד ויין אונ נאכדעם
 שפירענען דיא וואסער מיט אש פון דיא פרה אדומה: וכו' וכל מעשה עיבו. ונאם רש"י (והנביא כלי הברזים
 והסלפים והעצמות) זי' בליים ווס זענן געמאכט פון הערער
 פון אמת, דארף קען אויף זיי שפירענען די וואסער מיט אש פון די פרה אדומה: (כא) ויאמר אלעזר הכהן הרינו. ונאם
 רש"י (לפ' שבא משה כפ' יצא) וויא משה איז געווען מיט בעס (כא לכלל קטנות) דריבער קען ער געהאט אפגעהן (שנאמר)
 סקני: וזאת גיעזי עבדו) עס איז פון אים פארנעסן געווארען צו זאגן די דיינס אז קען דאך פערין די בליים פון די
 קנאים אונ וויא אזו מען נאם זיי פלירן (וכן אמת מוצא בשמיני למיזמים) ביי דעם אפגעהן טאט פון די בליים איז
 אויך אזו געווען (שנאמר) וויא עס נשיאט אין פסוק (ו קדוף משה על אלעזר ואהרן) משה איז ביזו געווארן אויף אפער
 אונ אהרן: ביא לכלל פנים בא קלל סתות) אז ער איז געקופט צו פנים איז ער געקופט צו אפגעהן (וכן בשמיני נא המורים)
 אונ אזו איז געווען ווען משה קען מיט בעס געזאגט צו דיא יודין (שמיני נא המורים) קערט נאר איר גיט פארטאגן (וידן את
 הפסע) קען געשטאנען דעם שטיין וועל ודי הפסס סתות וועגן דעם בעס קען ער געהאט אפגעהן, ער קען פארנעסן אז
 הקביה קען געקאפן מען נאם רירען צום שטיין גיט שטאנען: ואשר צוה ה' את משה. ונאם רש"י (תלה הרקאה ברבו)
 ער קען באר געזאגט צו די יודין גיט צו מיר האט הקביה געזאגט דעם דין, נאר צו ביין רבי משה" קען הקביה
 געזאגט דעם דין: (וכו) וידן את הנהב וגו'. אפער קען געזאגט צו דיא יודין (נאם ער פליל הנהב ללב משה אלא על

חכמים

עמא אזו אש: כ' ואלס חומר ואל' נבי מוט גיכ סכסכ אדם
 כשרטת חק דחכין כל הנוגע כות' כנסת האדם וע' כנסת קנה
 (דף נח) כחשכות חמול יסוב על כל הסקוסים שהגויס גס כן

פירוש לתורת אהלים

אזו וויא דער דין איז אז קען רירט אן אמת אים
 ושב יכם איר אונ איינער געמאכטע: (כ) וכל בגד
 אונ אלע קליידר וכל כלי ער אונ אפער בליים וואס
 זענען גמאכט גווארן פון פערל וכל מעשה אונ אלע
 ווערק ווס זענען גמאכט גווארן פון ציגן (עייני יידי)
 וכל כלי עץ אונ אלע בליים ווס זענען גמאכט גווארן
 פון האלץ תתחטאו נאמט איר דיא אלע בליים

אזו וויא דער דין איז אז קען רירט אן אמת אים
 ושב יכם איר אונ איינער געמאכטע: (כ) וכל בגד
 אונ אלע קליידר וכל כלי ער אונ אפער בליים וואס
 זענען גמאכט גווארן פון פערל וכל מעשה אונ אלע
 ווערק ווס זענען גמאכט גווארן פון ציגן (עייני יידי)
 וכל כלי עץ אונ אלע בליים ווס זענען גמאכט גווארן
 פון האלץ תתחטאו נאמט איר דיא אלע בליים

א'נקארם

הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבְּרָז
אֶת־הַבַּדִּיל וְאֶת־הַעֲפָרַת׃ כג כָּל־
דִּבְרֵי אֲשֶׁר־יָבֹא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ
וְטָהֵר אֵךְ בְּמִי נָדָה יִתְחַטֵּא וְכָל־

י"ט

רמז"ו

כֹּהם עַל

הכלית טומאה) אָפּילוּ מִשֶּׁהָ הֵם אֵינָהּ נֶאֱמָר לְעִבְרָאִין אִיר
וְאִיטְרֵם רִיבּוּנָן אֵינְעֶרע בַּלִּים פֿון טומאה עוּר יֵשׁ לְהַתִּיר לָכֵם
עַד הַכְּלֹת (גַּעֲזוּ) עִם אִיר נֶאֱמָר דָּא רִיבּוּנִים אֵינָהּ צו זאָגן ווי
אז איר וואָלט פֿאַרשן דיר בַּלִּים (נֶאֱמָר לָשׁוֹן עֵשֶׂה) דָּר וְנֶאֱמָר
"אָה" אִיר וְיִיבֹיגֶר צו מֵאָכֵן (בְּזֶמֶן) מֵעַן אֵינְעֶרע (בִּמְעֻנֶּה)
אַתֶּם מְלֻחָשִׁים בְּכַלִּים אָפּילוּ לֵאמֹר סִדְרָתָן מִסּוּמָאָה (כֹּה) אִיר
וְאִיטְרֵם אֵינָהּ וְיִיבֹיגֶר מֵאָכֵן פֿון צו נִיעֵנען מִשׁ דִּי בַּלִּים אָפּילוּ
נֶאֱמָר דָּעֵם ווי זיי נִיעֵנען רִיין וְעוּרֶנן פֿון דִּי טומאה מִתִּים (עַד)
פֿאַרשן מִלְּפֻתֵי אִימֹר (גְּלוּת) בִּזֵּי זֵי נִיעֵנען רִיין וְעוּרֶנן פֿון
דָּעֵם אֵינְאָוואָסִט וּדֵם זֵי הֶאָבֵן אֵינְאָוואָסִט פֿון דִּי בְּכֹלֹת
נֵוֶם מֵעַן הֵם אִין זֵי גֶעקאַכט וְרַב־מִיט אָפּילוּ אֶת הַתֹּהֵב) דִּי
בִּקֵּן זאָגן דִּרְבִּיעֵר שְׁטִיט "אָה" אֶת הַתֹּהֵב (וּמִסֵּר שְׁצִירָה
לְחַפְזִיר חֲלָדָה שֶׁלֹּן קֹרֶם שִׁנְעֵלֶנֶט) צו זאָגן מֵעַן בִּדְרָק אִירֵאָה
לָשׁוֹן דָּעֵם אָפּילוּ דִּי בַּלִּים אֵינְעֶרע מֵעַן פֿאַרשן דִּי בַּלִּים
(וְהִיר לָשׁוֹן "אָה") דָּם מִיבֵּנן מֵעַן מִשׁ דָּעֵם וְנֶאֱמָר "אָה" מֵעַן

זאָ ווייניקער מאַכען דעם קאָסט פון די גליי (שלאָ וואָס שטען
במחל שטראָן דעם מאַטעריאַל זאָ ווין ריינוויי עס איז געווען
יעדער גליי וואָס קאָסט איין פּויער (בזשל בויזעס) מען זאָל עפעס
פיערן דורך דעם פּויער (בזשל פּויער) שטענדיג (בזשל) אזוי ווי מען
זיט (בזשל) וואָס מען וויל מען וואַרעמע וואַסער זענען צוויי
זאָלן און וואָס מען וויל צום בראַנען (בזשל השוויט וואַסער וואַסער
מיט לעבליך, איינצווייגט צווייטע מען אַרײַן פּאַליש און מען
די גליי דורך די לעבליך, די צוויי גליי און מען דארפן וויי
בזשל נדה (בזשל) זאָלן רש"י (בזשל פּאַליש) נאָך דעם פּאַליש
מען עס זאָל ווערן איין פון די אָנאָמאָ וואָס מען אַנגענומען
געט (בזשל פּאַליש) די גליי דארף מען פּאַליש ווי זאָלן
און מען דארף און ווי לשווערען די וואַסער מיט די אַלץ פון
דזש (בזשל) די רבן געט פון דעם פּאַליש (בזשל) דזש (בזשל) פון
מאָן אַזוי פון אַיסער, און דאָ און פון אַזוי פון אַזוי נאָך
און נאָך דאָ פּאַליש דארף מען די גליי טאָג ווי אַזוי נאָך
דאָ רבן געלערנט מען מיינט (בזשל) הייאָס (בזשל) נאָך דאָ
דאָ און מען די טאָג ווי אַזוי די וואַסער (בזשל) ווי

דעת זקנים מבעלי התוספות

פ"י: משה אלה לומר דבר כסס אומרו כמו ואתמר אסתר למלך בשם
מרדכי: ס' ר"ל ובי' בשביל שהאומן עושה הסלי' בחור הקריר הכתוב
הבשטר וחורו עוד כאם ל"ם וכלל בו האומן מקרא קצר דה"ל וכל
אשר יביא כאם ככלל בו י' ונשלט בו ומנורו ודן כי' אכל בו' אכל
העברו אומן מנאמן דתד דהא מים הרמזין לעשילת הדת ותיפ' ששון
יחזקאל' אורו ונפל אלה בעד הקטור קראת הפירוש הראשון לפי פשוטו
עניני' השמים הראויין לעליבות דהא דהיו מ' סוף אומן מים ראו

לכל העמאים ויהי לו לומר במי עמא יתחטא אמר ורבותינו דרשו
ת אלהים

די איינערענע בליים וואָט הערפּט אונ די בליינערע
בליים זאָלט איר די אַלע בליים פֿאַרן פֿיינט אַז
ער פֿאַרשט נוי אַז מען זאָל זייא פֿאַרן: (כט) פֿל
דער אַלע בליים נוס איז גרעס נואַרן ביא פֿיינער
מען האט אין זיי גראַמט פֿעריג פֿאַש ופֿאַר זאָלט איר

אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמַּיִם:
כִּד וּבְכַסְתֶּם בְּגָדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי
וּמְהֵרָתֶם וְאַחֵר תָּבֹאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה:
ס רביעי כה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: כִּי שָׂא אֶת־רֹאשׁ מַלְקוֹת
הַשְּׂבִי בְּאֶדָם וּבַבְּהֵמָה אֹתָהּ
וְאַלְעֹזֶר הַכֹּהֵן וְרֹאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה:
כז וְחִצִּית אֶת־הַמַּלְקוֹת בֵּין תַּפְשֵׁי
הַמַּלְחָמָה הַיְצְאִים לְצֹבָא וּבֵין כָּל־

בְּנוֹרָא תַּעֲבִרְנָה בַּמַּיִם:
כד וְתַחֲרוּן לְבוּשִׁיכֹן
בַּיּוֹמָא שְׂבִיעָא וְתִדְבֹּן
וְכִתְרָן בֵּין תַּעֲלוּ
לְמַשְׁרִיתָא: כה וַיֹּאמֶר יי
לְמֹשֶׁה לְמִימֶר: כו בְּכַד
יֵת חֲשָׁפִן דְּכִבְרַת שְׂבִיָּא
בְּאֵנְשָׁא וּבְכַעֲרָא אֹתָהּ
וְאַלְעֹזֶר בְּהֵנָא וְרִישֵׁי
אֲבֹתָא בְּנִשְׁתָּא: כז וְתַפְשֵׁי
יֵת דְּכִבְרָתָא בֵּין גְּבִרֵי
מִנְחִי קְרָבָא דִּנְפִקוּ
לְחִילָא וּבֵין כָּל בְּנִשְׁתָּא:
ה"א וְכַסְתֶּם קִטָּה: ס:

בעל המורים

(כד) וטברחם. כ' הכא ולידך ורקתי עליכם
מים טבורים וטברחם שטעם הלכות גיעול
סורס לסם ג"כ טערת הכלים שהיא כהאלה:

רשי

לא יבא באש. כל דבר שאין שמישו ע"י האור כגון
כוסות ולנחיות שמישם כגון ולא כלעו איסור: תעבירו
במים. מטבילו וזיו וזוקא כלי מתכות: (כד) אל
המחנה. למחנה שכניה שאין טמא מת טעון טילוח
וממחה לזיה וממחה ישראל: (כו) שא את ראש
קח פ את המטבין: (כז) וחצית את המלקוח בין
תפשי המלחמה וגו'. חזיו לאלו וחזיו צ לאלו:

מלקוח. כי שם את ראש מלקוח היוקח מנבור מלקוח פ"י היוקח מנבור מלקוח וחלם לקחם

בית יהודא

ונכל אשר לא יבא באש. אונ נוערע ומה עם קוסט גיט אין
פויגער וכל דבר שאין תשמישו על ידי האור) אונ אצט ואכן
נוס ווערן גיט געניקט דורך פויגער (כגון כוסות ונחיות
שמישן בצורן ולא כלעו איסור) דהיינו גלעזער, פלעשער,
אונ קאה אדערע פלום נוס מען גינצט זיי מיט קאזשע ואכן
אונ זיי האכן גיט אייגענעזאפט פון איסור (תעבירו במים) זאן
מען די פלע ברענגן אין וואסר (טפילי ודיו) מען איז טאג
די פלע אין אסקנה וואסר אונ עם איז גענוג ונדאק פלי
געשטאצן, אבער גיט ביי ערדענע פלום: (כז) ואל המלחמה
משכן (שאין קבא מת פוען שלוח סמנה ליה וסמנה ישראל)
פון דיא סמנה פלום אונ גיט פון די סמנה ישראלים, פו
נוס דען זאגט דר פסוק קאה דעם ווי זיי וועלן ביין ווערען פון די סמנה זיי
מיינט אין סמנה שכינה וועלן זיי מען קומן קאה דעם ווען
החשבון געשטאן איז געקענט: (כז) וחצית את המלקוח בין
די מלחמה ואלקסו שילן און הערשט תחיל לאו ותחיל לאו

שפתי חכמים

שמוע טאג זאג לי. הרמה כמו יסא מרעה את ראשך ופירש ראש סך
חשנון כמו כי תשא את ראש ויקרא הכך ראש מופי שמנה כעל
החשנון למנוח הכך כראש חגרת הפרטים: צ ר"ל לפי מה שכתוב
בקרא שמוע מופי המלחמה יעמדו כלל זה וסאל כל העדה יעמדו
כלל שני וכן אלו שתי המחוות תמלקוה ואם כן מה טעם יס כדבר
וגם לא מפרש הקרא למי יתן תמלקוה ומתכן ס"ק קרא יתן חזיו לאלו

מכאן וכי תעבירו במים טובלן ודי. והא נקט טבילה כלי העברה
לא אמר לי הכאה כמו במים ויבא וטמא עד הערב יל מפני שאמר
לעיל תעבירו בשם שאין פירושו מלי העברה אלא לי הכאה בשם
היה תעבירו דכא פירוש נמי לשון הכאה והוא טבילה וכיון שאריך
טבילה לריך להסיר ממנו כל דבר הדרגתו ככלי כד שאל יס דבר
הסוף טבילה כדחייב אך את הובס וכו': פ"י קבל כמו לא תשא

פירוש לתורת אהרם

גניצם גווארן ביי דעם פייגער מען קען קען גיט גיקאמט
אין ווי קאר מען קען ווי גניצם מיט קאלמן דהיינו
גלעזער אדר פלעשער תעבירו זאלט איר זייא איפר
פירן אין וואסר זאלט איר זייא טובלין וייו מ"א:
(כד) ובכססם אונ איר זאלט וואשן אייגערע קליידער
אין דעם ויבשען מאג נוארם דעם ויבשען מאג
וועט מען און אייך דאס אנדערע קאל שפערענגן
זאלט איר דענקסמאל טאשען אייגערע קליידער
מטהרם אונ זייר וועט זיין ביין וואסר אונ דר קאה
זעט איר מען קומן אין דר מחנה: (כז) ויאמר

וי אונ קאמ קען גנאמט צו משה או צו אנן: (כו) שא
פר געם את ראש די צאל מלקוח השבי פון דעם רויב
באדסויבנהקה פון מענשן אונ פון בהמות אהה ואלעזר
הכהן דו אונ אלעזר הכהן אונ די נשיאים פון דער
עדה זאלט איר אצט פר געמן די צאל פון דעם
פלעגערדיגן רוב: (כז) וחצית אונ איר זאלט האלפ צו
טיילן דעם פלעגערדיגן רוב בין תפשי צווישען דיא
מענטשן נוס האכן בצוואונגן די מלחמה נוס זענען
גנאנגן אין חיל אריין ויין כל הקדה אונ צווישן קאר
דר עדה האלפ זאלט איר געפן דיא מענטשן וואס
זענען

הַעֲדָה: כח וְהִרְמַת מִכֶּם לַיהוָה
 מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיִּצְאִים
 לַצֵּבָא אֶחָד נָפִישׁ מִחֲמִישׁ הַמָּאוֹת
 מִן־הָאָדָם וּמִן־הַבָּקָר וּמִן־הַחֲמֹרִים
 וּמִן־הַצֹּאן: כט מִמַּחֲצִיתָם תִּקְחוּ
 וְנִתְּתָה לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת
 יְהוָה: ל וּמִמַּחֲצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 תִּקְחוּ אֶחָד אֶחָד וְאַחַד מִן־הַחֲמִישִׁים מִן־
 הָאָדָם מִן־הַבָּקָר מִן־הַחֲמֹרִים וּמִן־
 הַצֹּאן מִכָּל־הַבְּהֵמָה וְנִתְּתָה אֹתָם
 לְלִוִּים שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה:
 לא וַיַּעַשׂ מִשֵּׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֶת־מִשֵּׁה: לב וַיְהִי
 הַמִּלָּקוֹחַ יֵתֵר הַבֹּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עִם
 הַצֵּבָא צֹאן שֵׁשׁ־מָאוֹת אֶלֶף

כח ותפרש נסיבא קדם
 יי מן גברי מגיחי קרבא
 דנפקו לחילא חד נפשא
 מחמש מאה מן אנשא
 ומן חמרי ומן חמרי ומן
 ענא: כט מפלגותהון
 תסבון ותיב לאלעזר
 כהנא אפרשותא קדם
 יי: ל ומפלגות בני
 ישראל תסב חד דאחד
 מן חמשין מן אנשא מן
 חמרי מן חמרי ומן ענא
 מכר בעירא ותיב
 יתהון דלוי נטרי מטרת
 משכנא דיי: לא ועבד
 משה ואלעזר כהנא
 כמא די פקיד יי ית
 משה: לב והנה דברתא
 שאר בוא די בזו עמא
 די נפקו לחילא ענא

בעל המורים

מנשר מלקוח לכן של אח דאס מלקוח
 ותתן ומנו מכס לה: (ל) אח: די הכא
 ואידך אח לאלעזר ויגור אח לאתחד
 (כדכרי הימים א') כענין לתשומות חור
 כרסם ותכלת אחו כשכל שגשבו משמרות
 לעבוד על השיר נעלו א' אחו מן החמשים.
 כרסם ותכלת אחו מלמד אף על פי של

רש"י

(לכ) ויהי המלקוח יתר הבז, לפי שלא נטעו להרים מכס מן
 העטלעלין אלא מן המלקוח כחז את הלשון הזה ויהי המלקוח

פון מענטשן אונ בהמות (כתב את הלשון הזה) דרייבן שרייבט
 (לכלל מכס) די מענטשען אונ די בהמות נוס מיט ויי הט מען

פירוש לתורת אלהים

ואלן די מאנן נוס ווען געווען אין דר מלחמה געסן
 האלב ואלקסו געמען פון ווייער האלב איינס פון
 פינף הונדערט ונתתה אונ ואלקסו געמען צו אלעזר
 חרומת יי חרומה פון נאמס וועגן גאט הט אים דס
 גשענקט: גר) ומחצית אונ פון דר אנדערער העלקט
 נוס די ישראל געמן תתן ואלקסו געמן איינס אהיו
 בעקטור טייר פון פופציג מן האדם פון מענטשן וי'
 מכל הבהמה פון אלערליי בהמות ונתתה אונ ואלקסו
 דס געמן צו די לויים שומרי נוס וויא היטען דאס
 היטונג פון נאמס משכן: (לא) ויעש הש משה מיט
 אלעזר הכהן נטאן כאשר אזו ווי גאט הט נכאסן צו
 משה: (לכ) ויהי המלקוח אונ עם איז געווען דאס
 לעבעדיגע

בית יהודה

די מלחמה, די אנדערע העלקט ואלקסו געמן צו אלע יודין:
 (לכ) ויהי המלקוח יתר הבז, ואנש רש"י (לפי שרא נכסו
 להרים מכס מן המלקוח) אלא מן המלקוח) ויידן ווען
 נוס געמאטן געווארן צו געמן פון אלע זאכען צו אלעזר, נא
 דר פסוק מיט דעם דשון ויהי המלקוח ששא לכלל חלוקה

גען געווען אין דר מלחמה אונ די אנדערע העלקט
 ואלקסו איר געמן די איבריגע עדה: (כח) ונתתה אונ
 ואלקסו אפ שיידין מכס צאל יי פון נאמס וועגן מאת
 אנשי המלחמה פון די מאנן נוס ווען גנאנגן אין חיל
 אונ האבן מלחמה גהאלטן מיט מרן ואלקסו ביי
 וויא געמן מכס אחר נפש איינס פון פינף הונדערט
 מן האדם פון מענטשן וי' חמרי אונ פון רינדער אונ
 פון אייזן אונ פון שאף ואלקסו אלץ געמן מכס
 איינס פון פינף הונדערט: (כט) מפתחים פון ווייער
 העלקט געבעדיגען רויב תתן ואלקסו איר געמען
 נוארום פריער איז דאך גשטאנען אז פון דעם
 געבעדיגען רויב נוס ויי האבן גיבראכט פון מרן

שית מאה ושבעין
חמשה אלפין: לו ותורי
שבעין ותריין אלפין:
לו וחמרי שתין וחד
אלפין: לו ונפשא דאנשא
מן נשיא די לא ידעא
משכבי דכורא כל
נפשתא תלתין ותריין
אלפין: לו והנה פדגותא
חלק גבריא די נפקו
דחילא מנו ענא תלת
מאה ותלתין ושבע
אלפין וחמש מאה:
לו והנה נסיבא קדם יי
מן ענא שית מאה
שבעין וחמש: לו ותורי
תלתין ושתא אלפין
ונסיבהון קדם יי שבעין
ותריין: לו וחמרי תלתין

בעל המורים

לאו לית חכם אלא מן הדס והכחם
משלחן יתרו מכות המטלטלין דילפין
החם דכחם מלחום דהחם:

רש"י

שכא לכלל חלוקה ולכלל מכס שהיה עורף על כן המטלטלין
אשר כונו עם הגלגל איש לו ולא כלל חלוקה מספר האלן

ומאכן וואם די מליצער האבן געוויקט ועדן פר זיך ווי פיל אייגער קט געקענט און כונו האט דאס גיט געטוילט
גלייך, איז געווען (מספר הצאן), דער צאהל פון דיא שעפסן אוב פון דיא אקסן וויא עס שטייט אין פסוק:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לג) ובקר שנים ושבעים אלף. צ"ע איך לא נזכרו כשלל מרין גמלים ובישי גרוען חתיב ולמכיהם אין מספר אם לא נאמר
שלאחר מכאן באי שם:

פירוש לתורת אלהים

די מענטשן וואס גענען גנאנגן אין חיל מלחמה
האלטן מיט מרין האבן גנומן איז גווען מספר הצאן
די צאל פון די שאף שלש מאות אלף דריי הונדערט
מאויגט ושלשים אלף און דרייסיג מאויגט ושלש מאות
וחמש מאות און זיבען מאויגט און פינף הונדערט:
(לד) ויהי הכסף לזן איז גווען דר פון די צאל ווס זיי
האבן געקען צו גאט די הרוקח ווס גאט הט גהייסן
געבן צו אלעזר הכהן מן הצאן פון די שאף שלש מאות
זעקס הונדערט מיט פינף און זיבעציג: (לה) ובקר
און רינדער איז גווען ווייזער האלב ששה זעקס און
דרייסיג מאויגט ונכסס און ווייזער צאל ווס האבן דר
פון געקען צו גאט איז גווען שלשים ושלשים צוויי און
זיבעציג: (לז) וחמרים און אייזלן איז גווען האלב
שלשים אלף דרייסיג מאויגט און פינף הונדערט

לעבעדיגע רוב יתר הכו חוץ דעם רוב פון
מטלטלין אשר כונו וואס האבען גרובט דם פאלק
ווס זענען גווען אין חיל פון דר מלחמה (ל"ו) וי
צאן שאף שלש מאות אלף זעקס הונדערט מאויגט ושלשים
אלף און זיבעציג מאויגט וחמשה אלפים און פינף מאויגט:
(לז) ובקר און רינדער איז גווען שלשים ושלשים אלף צוויי
און זיבעציג מאויגט: (לח) וחמרים און אייזלן אחר
ושלשים אלף איין און זעבעציג מאויגט: (לה) ונפש אדם
און די קענטשן מן הנשים פון ווייזער ווס האבן גיט
גוואוסט קיין גלעזער פון אוקר פון אעלעקע גקבות
ווס זענן גיט ראוי גווען מען נאל מיט וויא ליגען
איז גווען כל נפש אלע קענטשען שלשים ושלשים אלף
צוויי און דרייסיג מאויגט: (לו) ויהי הכסף איז
גווען די קעלפט חלק היצאים בגזא פון דעם חלק ווס

אלף וחמש מאות ומכסם ליהוה
 אחד וששים: ׀ ונפש אדם ששה
 עשר אלף ומכסם ליהוה שנים
 ושלשים נפש: ׀ ויתן משה את
 מכס תרומת יהוה לאלעזר הכהן
 באשר צוה יהוה את משה: ׀ חמישי
 מכ וממחצית בני ישראל אנש
 חצה משה מן האנשים הזכאים:
 מן ותהי מחצת העדה מן הצאן
 שלש מאות אלף ושלשים אלף
 שבעת אלפים וחמש מאות:
 מד ובקר ששה ושלשים אלף:
 מה וחמרים שלשים אלף וחמש
 מאות: ׀ ונפש אדם ששה עשר
 אלף: ׀ ויקח משה ממחצת בני

אלפין וחס ש מאה
 ונסיבתון קדם ׀ שתי
 וחד: ׀ ונפשא דאנשא
 שתא עשר אלפין
 ונסיבתון קדם ׀ תלתין
 ותרינ נפשין: ׀ מא ויהב
 משה יתנסיב אפרשותא
 קדם ׀ ׀ אלעזר כהנא
 כמא די פקיד ׀ ית
 משה: ׀ מכ ומפלגות בני
 ישראל די פלג משה
 מן גברא די נפקו
 לחילא: ׀ מן ודעת פלגות
 כנשתא מן ענא תלת
 מאה ותלתין ושבעא
 אלפין וחמש מאה:
 מד ותורי תלתין ושתא
 אלפין: ׀ מה וחמרי תלתין
 אלפין וחמש מאה:
 מו ונפשא דאנשא שתא
 עשר אלפין: ׀ מו ונסיב
 משה מפלגות בני

תולדות אהרן

ותהי מחצת העדה כהנא: ׀ ונפש אדם יכנסו
 סא כמיוסו: ׀

בית יהודה

(מב) וממחצית בני ישראל אשר חצה משה.
 העלפם נום משה הם גנעבן צו די יודין (והוציאם קדם סן
 האנשים הצובאים) די העלפם הם משה גענומן פון די מענטשן
 נום גענון גענון אין די סלחמה: (מב) ויתתו פחצת העדה
 שפתי

רש"י

וגו' (מב) וממחצית בני ישראל אשר חצה משה.
 לעדה והולאה להם מן ק האנשים הזכאים: (מג) ותהי
 מחצת העדה. כך ר וכך: (מו) ויקח משה וגו':
 די העלפם ווי פיל די יודין האבן גענומן, איז גענון נכד
 חכמים

לעדה והולאה להם מן האנשים הזכאים ולא מנוסן וידי מקרא
 קר: ר לא שכל להדיענו מספר הנחלה כמה הוא שיה נלמד
 מוחלית חפשי הנחלה: חלף כנכנס נמשך עד ויקח משה וגו'
 פירוש לתורת אלהים

וים משה הם האלב אפ גמילת פון די מענטשען
 וים גענון גענון אין דר מלחמה: (מג) ותהי איז גענון
 די העלפם וים די עדה הם גנומן בן הצאן פון שאר
 דריי הונדרטט מווינט אונ דרייסיג מווינט אונ ויבן
 מווינט אונ פינף הונדרט: (מד) ויקח אונ רינד אונ
 גיווען אויף וייער האלב ששה עקס אונ דרייסיג
 מווינט: (מה) ויטריס אונ איילען אונ גענון שלשים
 אלף דרייסיג מווינט אונ פינף הונדרט: (מו) ונפש
 אדם אונ מענטשן איז גענון ששה קשר ועקסן מווינט:
 (מז) ויקח הם משה גנומן פון דר האלב נוס דיקנדר
 ישראל האבן גנומן את האנש דם געסטע טייל אחר

ומלוי וגו': ק ר"ל מה שכתוב בקרא חסר חלה משה מן האנשים
 הזכאים משמע שחלק גוף האנשים וכו' א"ר זה ושור קטן למה
 לא משה בקרא לוי נתן משה בהלוקה וע"ז פ"י לעדה ר"ל שנתן
 ומכסם לוי וגו' ע"ס איז גענון וייער צאל וים ווי האבן
 גנעבן צו גאט אחר ששים איין אונ עקציג: (מז) ונפש
 אדם אונ מענטשען איז גענון וייער האלב ששה עשר
 געקצען מווינט ומכסם לוי אונ ע"ס איז גענון וייער
 צאל וואס ווי האבן גנעבן צו גאט שנים ושלשים נפש
 צווייט אונ דרייסיג מענטשען: (מא) ויבן אונ משה
 הם גנעבן די צאל וים פריער איז גשטאמן וים ווי
 האבן געקצען תרומה פון גאט וועגן האט ער דאס
 גנעבן צו אלעזר הכהן פון גאט ווי גאט הם גאטאמן
 צו משה: (מב) וממחצית אונ פון דר העלפם וים די
 קינדן ישראל האבן גנומן אשר חצה משה סן האנשים

ישראל ית דאמתד חר
מן חסשין מן אנשא ומן
בעיראניהב יתהון דלואי
נמרי ממרת משכנא דיי
כמא די פקיד יי ית
משה: מח וקריבו לות
משה די מנצן עד אלפי
חילא רבני אלפין ורבני
מאותא: מט וואמר
למשה עבדיך קבילו ית
חשבן גברי מגיחי קרבא
די עמנא ולא שגא מננא
אנש: י וקרבנא ית
קרבנא דיי גבר דאשכח
מן דדהב שרין ושכבין
עזבו קדשין ומחור
דכפרא עד נפשחנא

תולדות אהרן

לא נפקר שבת סד יעזוב סא: ונקרב שבת שם
יחא סד זמתיס קד המורה יא:

רשב"ם

(מט) עבדיך נשאו את ראש ונוי ולא נפקר
סמנו איש בבגשה לעבדך ונקרב את קרבן
ה' לכפר על בשוועתי שנדנרו מלפני החשבון שנמניו כרי שלא יושלו בנו נתי ולפיכך צוה קרבנה אהל מועד שכן סמנו כבי השא
גנו' ולא יהיה בהם נתי בפסוק אותם ולקחת את כסף הכהנים סאת בני ישראל גזתו אותו על מכורת אהול מועד והיו לבני ישראל לזכרון ונוי' אף כסן
ויכרא אותו אל אהל מועד לזכרון למני ה' סאבא מורי הרב רבי מאיר שפעתי שיטה זו ועיקר:

רש"י

(מה) הפקודים. הממונים: (מט) ולא נפקר
לא נחסר ותרנומו ולא שגא חף הוא כלשון חרמי
חסרון כתי (בראשית לא) חכמי חסונה תרגומו דהות
שגא ממנינא וכן (שמואל א כ) כי יפקד מושכר.
יחסר מקום מושכר. איש הרגיל ליטב שם וכן (שס
כ) ויפקד מקום דוד. נחסר מקומו ולא איש יושב
שם: (ג) אצורה. אלו למידים של רגל: וצמיד. של יד:
עגיל. נומי חוץ: וכבשו. דטוס של בית הרחם לכפר

מושקף עם נועם פעל'ן דר ארס פון דיין ויזננג. עם נועם
ער זאל דארטען שטענדיג ויצן ונמן) אונ אזו שטייט (ויפקד מקום דוד) עם הש גיפעל'ס דר ארס פון דוד (נחסר מקום)
עם האט גיפעל'ס זיין ארס (נתי איש יושב שם) דארטן אויף דעם ארס פון דוד איז קיין אנדער מענטש גיזעסען:
(ג) ואצורה. ואלו צמידים של רגל) אצורה מיינט מען דיא בענדל ווס ארום די פיס: (נצמידו). ושל יד צמיד מיינט
מסן די בענדל ווס ארום האנט: (עגילו). (נתי האנון) עגיל מיינט מען אויפערירינג'אך, אונ כנסו, דאס אלץ איז

דעת וקנים מבעלי התוספות

(ו) ונקרב את קרבן. פירשי' במסכת שבת מיידי אם טידי עבירה יצאנו מיד הרחור לא יצאנו. ואע"ג דיפת תואר מותרת
אף בבאה. י"ל דהיינו דוקא בבאה ראשונה ואשה אחת כלכר אבל שתיס ואפילו אחת מביאה ראשונה ואילך אסורה ואפי'

פירוש לתורת אלהים

הזכר: (מט) ויאמר אל משה אונ ויי האבן גזאנט
צו משה נפקד מיר ביינע קנעכט נשאי האבן גצייגל'ט
את ראש די צאל פון די מענטש'ן ווס זענן געווען מיט
אונז אין דר מלחמה ולא נפקד כסנו איש אונ עם איז
גיס גביעערס גוארן פון אונז אפילו איין מענטש:
(ג) ונקרב אונ מיר האבען גנעהנט את קרבן יי דעם
קרבן צו גאט איש אימליכר מענטש פון אונז וואס

(קד) אזו פיל אונ אזו פיל נוי פיל עם שטייט אין פסוק:
(מח) ויפקדו. מיינט מען (הסמנים) די אל'ציע: (מט) ולא
נפקדו. מיינט מען (ולא נחסר) עם איז גיס גיפעל'ט געווארן
(והרגו לא שגא) דר תרגום שרייבט און ולא נפקד. לא
שגא" (נא דוא לשון ארמי. חסד) און די ארמישע שפראכע
איז שגא דער שייטש פעל'ן (כסנו) נוי נעקב הש געזאנט
אזוי אסונה (והרגו) מייטש'ט דר תרגום (והיה שגא
כסננא) ווס עם הש גיפעל'ט פון צאהל (וכן) אונ אזו שטייט
אין פסוק ופי ויפקד מושקף. איז דר שייטש (יחסר) מקום

פעל'ן (איש הרגיל ליטב שם) דער מענטש ווס איז געווארנט
ער זאל דארטען שטענדיג ויצן ונמן) אונ אזו שטייט (ויפקד מקום דוד) עם הש גיפעל'ס דר ארס פון דוד (נחסר מקום)
עם האט גיפעל'ס זיין ארס (נתי איש יושב שם) דארטן אויף דעם ארס פון דוד איז קיין אנדער מענטש גיזעסען:
(ג) ואצורה. ואלו צמידים של רגל) אצורה מיינט מען דיא בענדל ווס ארום די פיס: (נצמידו). ושל יד צמיד מיינט
מסן די בענדל ווס ארום האנט: (עגילו). (נתי האנון) עגיל מיינט מען אויפערירינג'אך, אונ כנסו, דאס אלץ איז

נִפְשָׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה: נֹא וַיִּקַּח מֹשֶׁה
וַאֲלֻעֶזֶר הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהֵב מֵאֵתָם כָּל
כְּלֵי מַעֲשֵׂה: נֹב וַיְהִי כָל־זֶה
הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַיהוָה שֵׁשֶׁה
עֶשֶׂר אֶלֶף שֶׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים
שֶׁקֶל מֵאֵת שָׂרֵי הָאֶלְפִים וּמֵאֵת
שָׂרֵי הַמֵּאוֹת: נֹב אֲנָשֵׁי הַצֵּבָא בָּזוּ
אִישׁ לוֹ: נֹב וַיִּקַּח מֹשֶׁה וַאֲלֻעֶזֶר
הַכֹּהֵן אֶת־הַזֹּהֵב מֵאֵת שָׂרֵי
הָאֶלְפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ אֶל־
אַהֲל־מוֹעֵד וּפְרוֹן לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי
יְהוָה: פ שִׁשִּׁי שְׁלוּשִׁי כֶּשֶׁן מְחֻבְּרוֹן לֵב א וּמְקַנְהָ
לֵב הָיָה לִבְנֵי רֹאשֵׁי וּלְבְנֵי־גֵד עֲצוֹם

קדם יי: נא ונסים משה
ואלעזר כהן את זהב
מנחין כל מן דעובדא:
נב ויהי כל זהב
אפרשותא די אפרישו
קדם יי ששת עשר אלפין
שבע מאה וחמשים סלעין
מן רבגי אלפין ומן רבגי
מאותא: נב גברי דחילא
בזו גבר לנפשה:
נב ונסים משה ואלעזר
כהנא ית דהבא מן רבגי
אלפין ומאותא ואיתו
יתא למשכן זמא
דכרנא לבני ישראל
קדם יי: א ובקיר סגי
הנה לבני ראובן ולבני
גד פקיה לחדא נחזו
ת"א ומקנה רב כטח ד:

בעל המורים

(א) ונקמה רב היה לפני ראש קטלני גד.
כל הקדים ראשון. ואחר כך גד ובני
ראובן. הקדים גד אחר תחלה הקדים
ראובן שנים בגזול ואחר כך הקדים גד
סביו גמורים והנביאים נכרים דמכים

דעת זקנים מבעלי התוספות

ברורה: (נג) אנשי הצבא בזו איש לו. הבה כנו הבלים והמסלולין: הנבנים את אלו לא חלקו מהם לעדה אלא כל
מה שבונו כל איש ואיש חיו: (א) ומקנה רב היה. לפי שהיו עשירים ביותר חכמים ומשכילים חכום כמנהג פירוש סאחיתם
ליקושי יקרים

(א) ומקנה רב היה וכו'. דר מדרש תנחומא שרייבס דריי
כמנהג המ הקב"ה בשאמן אף דער וועלט. חקקה, גבורה,
עושר, די דריי זאכן אוב ווי זענן געקען צום מענטש אסתר:
פון הקב"ה קענן ווי זיין ביי דעם מענטש אויף זיין גאנצן לעבן,
אונ ער איז גליקליך מיט זיי. אבער די דריי זאכן אז ווי קענען
צום מענטש פון דר באמער, דהיינו ער איז געבארן שפארק אונ
קלוג, אונ איז בייך פון האנדל, איז נים געווען אז דע וועט זיין
ביי אים אייביג, אונ עס איז נים געווען אז ער וועט מיט זיי
גליקליך זיין, ווי שלמה המלך המענין לא דעקמים דעם,
עס זענן דא דעקמים נים האבן קיין ברום, ולא נבגורים המלחמה,
עס זענן דא שפארקע מענטשן אונ סאליען אין די מלחמה, ניש
עושר שטאר געבלין קרעט, אונ עס דערפנס אז דיא רייכקייט
מאכט דעם מענטש אומגליקליך, וויל גלויבן האבן געהאט
ער איז רייך, האבן ווי אים געברענגט ווי זאלן צוגעבן זיין געלט,
צוויי דעקמים זענן געווען אף דר וועלט, איין יוד אונ איין נוצ
אונ ביינע זענען סאלידארן געווען פון ביינע וועלט, אהיתופל

האבן אימליכר גרוכט גאלד אונ וילד אונ בליים אונ וילד אונ בליים
איקריער עדה אונ די הערן האבן אפ גישייד דיא תרומה ווי פריער איז געשטאנען: (ב) ויחא אונ ער
הם גנוחן משה מיט אלעזר הכהן את הזהב דם גאלד פון די הערין וואס זענען גווען איינר מווינט אונ
פון די הערין ווס זענען גווען איבער הונדרט ויבואו אונ האבן גבראכט דם גאלד אל איהל סאנר צום
אוהל מועד כדי דם זאל זיין קרן אנדעכיגש צו די קינדר ישראל פאר גאט גאט דרוק הוא וועט
דורך דעם געקען די קינדר ישראל צו גושים: (א) ומקנה רב אונ פיל פיה איז גווען צו די קינדר פון

מֵאֵד וִירָאֵוּ אֶת־אֶרֶץ יִעֲזַר וְאֶת־
 אֶרֶץ גִּלְעָד וְהָנָה הַמָּקוֹם מִקּוֹם
 מִקְנֶה: וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן
 וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־עֹזֶר הַכֹּהֵן
 וְאֶל־נְשֵׁי־הָעֵדָה לֵאמֹר: נִעֲטָרוֹת
 וְדִיבְנוּ וַיַּעֲזֹר וַיַּחֲשֹׁבוּ וְאֶל־עֲלֵה
 וַיִּשְׁבּוּ וַיַּבְוֹבֻעֵן: הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה
 יְהוָה לִפְנֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה
 הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה: ס' וַיֹּאמְרוּ
 אִם־מִצְאֵנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יְיָ אֶת־
 הָאֶרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאֶחָזָה אֶל־

יֵת אֶרֶע יַעֲזֹר וְיֵת אֶרֶע
 גִּלְעָד וְהָא אֶתְרָא אֶתֶר
 כְּשֶׁר לְבִית בְּעִיר:
 בִּוּאָתוּ בְנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן
 וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה וְלֹאֲעֹזֶר
 כֹּהֵנָא וְלִרְבִּירְכֵי כְּנִשְׁתָּא
 לְמִימֵר: נִמְכַּלְלִיתָא
 וְנִמְכַּלְשְׁתָּא וְכֹוּ מִרִין
 וְכִית גִּמְרִין וְכִית
 חִשְׁבְּנָא וּבְעַלֵי דְכָבָא
 וְסִמָּא וְכִית קְבֻרְתָּא
 דְּמֹשֶׁה וּבְעִין: י אֶרֶעָא
 דִּי מִקְנָא יֵי יֵת יִתְכַהָא
 קָדָם כְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל
 אֶרֶע כְּשֶׁרָא לְבִית בְּעִיר
 הִיא וְלַעֲבָדֶיךָ אִית בְּעִיר:
 ה וַאֲמָרוּ אִם אִשְׁכַּחְנָא
 רַחֲמִין בְּעֵינֶיךָ תַתְּלִיב
 יֵת אֶרֶעָא הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ

הו"א עטרום ודיבנו כדכס' ת:
 בעל הטורים

וערך וזעו ק"ה הקדק. ח"פ הוזהר בני גד ובני ראווב לא נחלה ונחלה בראשונה ואחריתה לא חסדך מנחלת כתיב כתיב כשני
 ח"פ שחזקנו על נחלתן לוקח בראשונה אחריתה לא חסדך שגלו ח' שנים קודם לשאר הכנענים:

בית יהודה

נעקבין (לכפר על הרריה בלב שש בנות מדון) צו מכפר ויין.
 הקב"ה וז"ל מות' ויין, אף די עבירה סאכר האבן ויין אין
 האקצו נעקבאכט צו מנה ויין מיט די מעכער פון מדון: (ג) וקשרות ודיבנו. ו' אקט רש"י (מאדן סיוון) וע"ה (הו) ר"א

שפתי חכמים

שמואליתם לקח אחד מן הממטעים ונתן ללוים ושד' דלס לא קן
 ונחלית מנע"ל דמנחלית מורה שר"ל שמונחיתן לקח מה שלקח:
 וזלס חאמר וכלא הוחר לכס וזלס וזלס חוחר וזלס חוחר וזלס חוחר
 לחאמר ו' שנים שגכסו וז' שנים שחלקו וכן משמע בירושלמי דסוף
 מסכת ט"ו. מלאתי. וזלס חוחר וזלס חוחר וזלס חוחר וזלס חוחר

שהוא לשון הרבה כלומר שאין האדם מחרום בו כי אלהים
 נקרא שם נכסים שהם נכסין מזה ונגליל לזה. ולמה נקרא שם
 לזה אתה מבינה אלהים נקרא שם מנחלית שם שמונחית את
 אף מרובם כלומר מאף שהוא מביא זה זה מחרום זה וכן

ליקוטי יקרים

פון יידן, בלגס פון גוים, צוויי שפאקעס שטענש'ען זענען געווען
 איין דר וועלט שטענש'ען פון יידן, גלית פון גוים, און ביידיע זענען
 פארלארן געווארן פון דר וועלט. צוויי בייכע שטענש'ען זענען געווען
 און דר וועלט, קבת פון יידן, קען פון גוים, און ביידיע זענען
 פארלארן געווארן פון דר וועלט, צוויי ווערטע שטענש'ען זענען גוים
 געווען פון יידן, און צוויי און געווען פון יידן צוויי שטענש'ען
 ראובן און גר וי זענען געווען גאנץ ביידיע, וי האבן געהאט פיל
 שפעסן, און האבן שפאקעס לוי געדיאט ווער געט, דריבער
 האבן וי זיך פגעזט און די וויס יידן, און וועגן דעם זענען וי
 פארטריבען געווארען פון ווער לאנד פריער פון אלע יידן.
 דריבער וואס דר פסוק פיל כסאצא ופסערב, ווס דר סענש
 מאסערס ויך אין ויין האנדל און פארם פון מוחר וועקס צו פערב
 וועקס צו פארקערען געלט, גוים פון דעם האנדל וועקס שר ביידיע

על הרפור הלב של ש כנות מדון: (ג) עמרות ודיבון
 האקצו נעקבאכט צו מנה ויין מיט די מעכער פון מדון: (ג) וקשרות ודיבנו. ו' אקט רש"י (מאדן סיוון) וע"ה (הו) ר"א

דעת זקנים מרעלי התוספות

וישבו להם חוץ לארץ ישראל ולפיכך גלו תחלה לכל השבטים
 שנאמר ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי ויש"ה כי
 לא כבדוהו וסמערב ולא סמדר הרים כי אלהים שופט זה
 ישפיל וזה ירים כלומר כל מה שאדם עמל ויוצא בסחורה ודורך
 בסורה למערב ודורך את השעה להתעשר אינו נגישה עשיר
 בשביל זה וז"ל ילך במדבריות ואל הרים מרו ולא סמדר
 הרים אמר ר' אבא כל הרים שבמקרא הרים ממש חוץ מזה
 שופט זה ישפיל וזה ירים נוטל נכסים מזה ונותנם לזה ולמה נקרא שם
 חוים שהם חוץ מזה והולכין לזה ולמה נקרא שם סמון כלומר
 הסטטס. ועוד אמר ר' אבא אמרה דתה ה' מוריש ומעשיר משפיל

פירוש לתורת אלהים

ראובן און צו דיא קינד פון גר עמים קאר זייער
 שפאקעס צום איין גווען זייער פיל וירא האבן ויין
 געווען דס לאנד יעזר און דס לאנד גלעד ויהנה המקום
 דס (א) און איין אקט פון פיר לארטן איז דא פיל
 גראו: (ב) ויבאו זענען געווען פון קינדער פון ראובן
 ויאמרו און האבען גאנצט צו משה און צו אלעזר
 הכהן און צו די נשיאים פון דר עדה: (ד) האבן דס
 לאנד ווס גאט דס גאמט שלאגן לפי פר די עדה
 פון ישראל ארץ מנהת איז דס איין גוט לאנד פאר
 פיר וועלדיק סענה און צווא אונז ביינע קעקט איז
 דא פיל פיר: (ה) ויאמרו און וי האבן גיאנצט צווא
 משה אוב כור האבן גפונען חן אין ביינע אונז יימן לאז דאך דאס לאנד גינעקן וועגן צו אונז ביינע

תַּעֲבִרְנוּ אֶת־הַיָּרְדֵּן: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְבִנְיָדָד וּלְבִנֵי רְאוּבֵן הָאֲחִיכֶם
יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה:
וְלָמָּה תִּנְאוּן תִּנְאוּן קִרִי אֶת־לֵב בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵעַבֵּר אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נָתַן לָהֶם יְהוָה: הָכֵּה עֲשׂוּ
אֲבֹתֵיכֶם בְּשִׁלְחִי אֹתָם מִקֶּדֶשׁ
בְּרַנֵּעַ לָרְאוֹת אֶת־הָאָרֶץ: וַיַּעֲלֵוּ

לְאַדְסָנָא לֹא תַעֲבִרְנָא
יְתִירָדְנָא: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לְבִנֵי גָד וּלְבִנֵי רְאוּבֵן
הָאֲחִיכֶם יַעֲלִינוּ לְקָרְבָּא
וְאַתֶּון תֵּיתְכוּן הָכָא:
וְלָמָּה תִּנְוִנוּ יְתִירָדְנָא
דְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל מִלְּמַעְבַּר
לְאַרְעָא דִּיהִיב לְהוֹן יי:
הָכֵּה כְּדִין עֲבִדוּ אֲבִיהֶתְכוּן
כְּדִי שְׁלַחִיתִי יְתִיהוֹן מִקֶּדֶם
גִּיָּאָה לְמַחֲזֵיו יְתִי אֲרַעָא:
ט וַיַּעֲלִיבוּ עַד נִחֵ לָא

בית יהודה

יִשָּׁעם וַעֲנָן וַעֲזֹרָה פֶּן יִדִּי לֹאֲבָד נֹסם קְרָעָהֶם צוּ סִיחוֹן אֹנֶם
טב: (ו) וְהָאֲחִיכֶם, וְאֹנֶם רִשְׁ"י (וְשָׁנָה חֲסִידָה וְהָא) דָּם הָם
מֹשֶׁה בְּעָזְרָאֵם מִיֵּם אֲוֹנוֹאֲבָד, אִיר וּוְלֵט וַיִּין דָּא אֹנֶם
וַיִּינָעֶר בְּרִידֵר וְאֵלָן גִּיין צוּ דִּי מִלְּחָמָה: (ז) וְלָמָּה
תִּנְאוּן: מִיָּנִים קָעֵן וְקִיסְרִי וְחִקְנִיטִי לְבָם מִבְּרִיר אִיר וְנֹעַם
אֹם אֹנֶם אִיר וְנֹעַם מִפְּרִיבִירֵינוּ וַיִּינָעֶר הָאָרֶץ פֶּן אִירִיבֶר צוּ
בְּמִלְחָמָה וְהָיָה הָעָרִים וְהָעָם דִּי וַיִּירֵן וַיִּינָעֵן מִיָּיִן אִיר וּוְלֵט
אֹנֶם פֶּר דִּי שְׁאִיִּקְעֵם שְׁשִׁיעַט אֹנֶם פֶּאֶר דָּעֵם פֶּאֶרְקִי: עַד וְנִקְרָשׁ בְּרַנֵּעַ, וְאֹנֶם רִשְׁ"י (כָּךְ שְׁקִיָּה) אִיר וַיִּין דָּר נִאָּסֵן פֶּן דִּי

רש"י

וגר'. מִלְּחָמָה סִיחוֹן ה' וְעֹנֶם ה' (ו) הָאֲחִיכֶם. לְשׁוֹן
תַּמִּימָה הוּא: (ז) וְלָמָּה תִּנְאוּן. תַּסִּינֵו וְתַמִּימֵו לְבָם
מַעֲבֹר שִׁהִיו סְכוּרִי שְׁלֹחַם יִרְאִים לַעֲבֹד מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה
וְחֹזֶק הָעָרִים (העט): (ח) מִקֶּדֶשׁ בְּרַנֵּעַ. כָּךְ שְׁמָה אֵל

אֹם אֹנֶם אִיר וְנֹעַם מִפְּרִיבִירֵינוּ וַיִּינָעֶר הָאָרֶץ פֶּן אִירִיבֶר צוּ
בְּמִלְחָמָה וְהָיָה הָעָרִים וְהָעָם דִּי וַיִּירֵן וַיִּינָעֵן מִיָּיִן אִיר וּוְלֵט
אֹנֶם פֶּר דִּי שְׁאִיִּקְעֵם שְׁשִׁיעַט אֹנֶם פֶּאֶר דָּעֵם פֶּאֶרְקִי: עַד וְנִקְרָשׁ בְּרַנֵּעַ, וְאֹנֶם רִשְׁ"י (כָּךְ שְׁקִיָּה) אִיר וַיִּין דָּר נִאָּסֵן פֶּן דִּי

שפתי חכמים

כְּרִשׁוֹת אֵלֶּל מִלְחָמָה וְהָיָה לְמִלְחָמָה חֹכֵם שֶׁל לֹא חִתִּי כֹל
כְּשֶׁמָּה יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעוּ וְהַחֲלָה אֵלֶּל אֲחֵר שְׂכַם מִסָּה עֲלֵיהֶם
שִׁחֲזוּ כֹל וְקָבַע וְאֵם כֵּן כְּאִסּוּר הִיָּה לָהֶם הַרְחֹק הֵלֵךְ כֹּל כִּנִּית
מִדִּין: ח מִלְחָמָה אֲחֵר כִּי הֵאָרַן אֲחֵר הֵכָה ה' וְגו' לְכִינֵי סִיחוֹן וְעֹנֶם
שִׁיִּרְאֵל נָלִט וְאֹתוֹן וִירְשָׁה אֵת חֲרָם כְּמוֹ שְׂמֹרֶשׁ כְּלִשְׁתִּית חֶקֶת. אִלֵּךְ
מִלְחָמָה כְּשֶׁמֶן וְיִתֵּן לָהֶם מִסָּה לֵּבֵן גַּד וְגֹמֵר אֵת מִלְחָמָה סִיחוֹן מִלֵּךְ
כְּאִמּוּרֵי וְאֵת מִלְחָמָה עֹנֶם וְגַל כְּעֵן וְכִסְכִּי כְּתִירִי וַיִּנְעֵן גַּד אֵת
דִּיכֵן וְאֵת עֲטֹרָתוֹ וְגֹמֵר וְחֹכֵם כֹּל הָעָרִים כְּכֹסֶפֶת הֵכָה אֲמַעַת מִיָּיִם
דְּמִלְּחָמָה סִיחוֹן וְעֹנֶם הִיוּ וְלֹא מַעֲרִי מִדִּין הַנִּכְחַת קוֹדֶשׁ לָהֶם: א כְּלֹמֶר
כֹּה דְּכִתִּיב קֶדֶם בְּרַנֵּעַ אֵל הַחַמָּר קֶדֶם שְׁמָה וְעַם בְּרַנֵּעַ כְּרַנֵּעַ כִּי
לְגַלִּי מִמֶּרֶס דְּכַנֵּעַ הַמִּשְׁוֹר נִקְרָא מִמֶּרֶס לִפְּסֵי כִּי כְּמָה קֶדֶם כְּרַנֵּעַ

דעת זקנים מבערי התוספות
אֵתָה מִצְאָה בְּבִנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן מִה כְּתִיב לְמַעַל אֲנִשִּׁי הַצִּבְאוֹ
בְּזֹוֹ אִישׁ לֹו מִאֶפֶס שְׁהִבִּיא הַקְּבִי' עַל מִדִּין נִתְעַשְׂרוּ בְּנֵי גָד וּבְנֵי
רְאוּבֵן וְכֵן מִאֶפֶס שְׁהִבִּיא הַקְּבִי' עַל מִצְרַיִם נִתְעַשְׂרוּ יִשְׂרָאֵל וְכֵן
אֲמִירָל שְׁלֹשׁ מִתְנוֹת בְּרִא הַקְּבִי' בְּעֹלָמָה חֲכִינָה וְגִבּוּרָה וְעִשְׂרָה
וְכֹה לְאַחֵר מִהֶם וְכֹה לְכֹלֶם וְאֲמִירָל בְּכֹסֶפֶת חֲכִינָה בְּכֹסֶפֶת חֲכִינָה
וְהַחֲרִיב וִירָאֵת הָשֵׁם אֲבָל כְּעִינֵי אֲחֵר אִין בְּגִבּוּרָה וְעִשְׂרָה הָאֲדָם
כְּרַעֲלִי לֹו כְּלָם. וְכֵן אֲמִירָל יִימֵיהֶם אֵל יִתְהַלֵּל חֲכִינָה בְּחִכְמוֹתָהּ וְאֵל
יִתְהַלֵּל הַגִּבּוּר בְּכִבְרוּתָהּ וְכֵן בִּזְאוֹת יִתְהַלֵּל הַמִּשְׁתַּלֵּל וְכֵן.
וְכֵן אִין שְׁמַעֲרִי עַל זֶה מִה שְׁאֲמַחֲזִיל בְּכַסֵּף גִּדָּה פֶּרֶק כֹּל הַיָּד
שְׁלֹאֲרִי אֲחֵר כְּסִמָּה עַל הַחֲרִיץ וְלִילָה שְׁבוּ וְנִזְמִינָה הַפֶּסֶק לְפָנֵינוּ
הַקְּבִי' וְאֲמִירָל שְׁפֹה עַל מִה תִּהְיֶה עֲלֵיהֶם חֲכִינָה אֵל שְׁפֹשׁ גִּבּוּר אֵל
חֲלִישׁ יִי אֵל עִשְׂרֵי אֲבָל רִשְׁעֵי וְצִדִּיק לֹא קָאֲבִיר כִּי הַדְּבָר הַלֵּךְ
וְהָיָה שְׁאֲבִיר הַכְּתִיב אֵל יִתְהַלֵּל חֲכִינָה בְּחִכְמוֹתָהּ שְׁהִירֵי גִבּוּר עֲלֵיו
שְׁהֵא לֹא גִבּוּר עֲלֵיו שְׁהֵא כִידֵי הִיא. וְהַשְׁלֵשָׁה הַלֵּל בְּכֹסֶפֶת שְׁאִינָן
פִּירֹושׁ לְחֻרְתֵּי אֱלֹהִים

קִנְעָמָה פֶּר אִין אֲרִיב שִׁירֵי עַל מַעֲבִירָה לֹא אֹנֶם גִּיֵּם
מִאֲבִין אִירִיב פֶּאֶרְקִי דָּעֵם יִרְדֵּן מִיר וְאֵלָעֵן דְּאֶרְקֵעֵן
נִעְלָן אִין אִי פֶּר אֹנֶם אִין חֶלֶק גִּבָּר מִיר וַיִּינָעֵן דָּם
לֹאֲבָד: (ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הָם מֹשֶׁה גִּבָּרֵם צוּ דִּי קִינְדֵּר
פֶּן גָּד אֹנֶם פֶּן רְאוּבֵן מִאֲחִיכֶם וְאֵלָעֵן דָּעֵן אִיִּיעֲבִירֵעַ
בְּרִידֵר קִינָן מִלְּחָמָה הַאֲלָעֵן מִיֵּם דִּי אֹמֹתָה וְאֹם
וְאֵלָעֵן אִין אֲרִיב כְּנֵעֵן וְאֵלָעֵן אֹנֶם אִיר וְאֵלָעֵן דָּא בְּלִיִּיקֵן
וַיִּצֵּן: (ז) וְלָמָּה אֹנֶם וְאֹמֹרִים וְאֵלָעֵן אִיר אֲפִקְרֵן אֹנֶם
צוּ בְּכַעֲבִין דָּאֵם הָאָרֶץ פֶּן דִּי קִינְדֵּר יִשְׂרָאֵל מִעֲבֹר
פֶּן אִירִיב צוּ פֶּאֶרְקִי צוּ דָּעֵם לֹאֲבָד נֹסֵם גִּבָּרֵם הֵם וַיִּי
אִירִיב צוּ פֶּאֶרְקִי דָּם לֹאֲבָד פֶּאֶר אִין אֲרִיב מִן הַסִּפֶּס הֵם אִיר מִרְכָּא
וְעֵלָן אֹהֶר מִרְכָּא הַאֲבָנִין מִיֵּם דִּיא אֹמֹתָה פֶּן כְּנֵעֵן וְעֵלָן וַיִּי אֹהֶר גִּיֵּם וְעֵלָן אִירִיב פֶּאֶרְקִי אֹנֶם
וְעֵלָן אֹהֶר מִרְכָּא הַאֲבָנִין: (ח) כֹּה עֲשֵׂה אֹהֶר הַאֲבָנִין אִיִּיעֲרִי עֲלִמְעֵרֵן אֹהֶר גִּבָּרֵן בְּשִׁלְחִי אֵל אִירִיב הַאֲבָנִין וַיִּיא גִּשְׁיָקֵם
פֶּן קֶדֶשׁ בְּרַנֵּעַ לִרְאוֹת וַיִּי וְאֵלָעֵן אֹם וְעֵלָן דָּם לֹאֲבָד כְּנֵעֵן: (ט) וַיַּעֲלֵוּ אֹנֶם וַיִּי וְעֵלָעֵן אֹהֶר גִּבָּרֵם בִּין גִּבָּרֵם

עַד־נַחַל אֲשָׁכּוּל וַיֵּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ
וַיָּבִיאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַלְתִּי־
בֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם
יְהוָה: וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיוֹם הַהוּא
וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: יֵא אִם־יֵרְאוּ
הָאֲנָשִׁים הָעֲלִים מִמִּצְרַיִם מִכֵּן
עֲשִׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה אֶת הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא־מָלְאוּ אַחֲרֵי:
י בַלְתִּי כָלֵב בֶּן־יִפְנֶה הַקִּנּוֹי
וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון כִּי מָלְאוּ אַחֲרֵי
יְהוָה: י וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל
וַיִּנָּעַם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה
עַד־תָּתֵם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרָע בְּעֵינֵי

דאֲתַפְלֵא וַחֲזוּ יֵת אֲרַעָא
וַאֲנִי יֵת לָבָא דְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּדִיל דְּלֵא לְמַעַל
דְּאֲרַעָא דִּיהֵב לְהוֹן יי:
י וַתִּקַּף רִגְזָא דִּי בְיוֹמָא
הַהוּא וְקִיָּים לְמִימְרֵי:
י אִם יַחֲזוּן גְּבַרְיָא
דְּסַלְקוּ מִמִּצְרַיִם מִכֵּן
עֲשִׂרִין שָׁנִין וּמַעֲלָא יֵת
אֲרַעָא דִּי קִיָּיִת
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
אֲרִי לֹא אֲשַׁלְּמוּ בְּתֵר
דְּחַלְתִּי: י בִּלְהוֹן כָּלֵב
בְּרַ יִפְנֶה קְנוֹזָה וַיְהוֹשֻׁעַ
בְּרַ נֹון אֲרִי אֲשַׁלְּמוּ בְּתֵר
דְּחַלְתָּא דִּי: י וַתִּקַּף
רִגְזָא דִּי בְּיִשְׂרָאֵל
וַיִּמְרַדְנוּן בַּמִּדְבָּרָא
אַרְבַּעִין שָׁנִין עַד דְּסָפָה
כָּל דְּרָא בְּעֵבִיד דְּבִישׁ

בית יהודא

רש"י

שָׁמַע קִדְשׁ בְּרַעַ" (ושָׁמַע קִדְשׁ הוּא) עִם זַעֲזָעוֹת צְנוּי
שָׁמַע וּמִן הָאֲבָן עֲתֵיבִין קִדְשׁ: (יב) וְהַקִּנּוֹי. זֶאֱמַר רִשְׁ"י
(וַיִּלְדֵּה לוֹ אִבְרָם שֶׁל כָּלֵב אֵת עֲתִיבָאֵל) דִּי מוֹסֵר פֻּן כָּלֵב הָאֵם
(יג) וְנִגְזַם. אִיז דֵּר פִּיטְשִׁשׁ (וַיִּשְׁלַחֲסָם) עַד קֵץ וַיִּי גַעֲזִיקָם

וְשָׁמַע קִדְשׁ הוּא: (יב) הַקִּנּוֹי. (סוּעָה יֵא) חוֹרֶנּוּ שֶׁל קִנּוֹ הוּא
וַיִּלְדֵּה לוֹ חֲמוֹ בִּלְכָל חֵלֶק עֲתֵיבִיל: (יג) וְנִגְזַם. (יח)
(וַיִּלְדֵּה לוֹ אִבְרָם שֶׁל כָּלֵב אֵת עֲתִיבָאֵל) פֻּן קִנּוֹ
נִגְזַרְתָּן עַד אִיר צְנוּיָן פֻּן אִיר עֲתִיבָאֵל: (יג) וְנִגְזַם. אִיז דֵּר פִּיטְשִׁשׁ (וַיִּשְׁלַחֲסָם) עַד קֵץ וַיִּי גַעֲזִיקָם

שפתי חכמים

דעת זקנים מבדלי התוספות

הַכֵּל שֶׁסֶּה הַתּוֹסֵפִים וְהַכֵּל לִיֶּה כְּמוֹס אַחֲרֵי קִדְשׁ לְחֹד ע"ז פ"י ר"י
קִדְשׁ הוּא: בִּלְכָל מַה שְׁכָּחוּ כֹּהֵן לֵלֵךְ כֵּן יִפְסֵה הַקִּנּוֹי וְלֹא הוּא כֵּן
יִפְסֵה לֵלֵךְ כֵּן קִנּוֹ הוּא וְלֹא כֵּן קִנּוֹ הוּא לֵלֵךְ כֵּן יִפְסֵה הוּא וְלֹא כְּמוֹס
אִם כָּלֵב כֵּן יִפְנֶה וְגו'. תִּסְפָּה וְהֵלֵא יֵאִיר בֵּן שַׁנְיָה נִבְנֵם לֵאמֹר
עַל פְּתוּחַ מִבְּנֵי עֲשִׂרִים וְכֵן מוֹכֵה קִרָּא דְּכָלֵב אִם יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים
וּמַעֲלָה בַלְתִּי אִם כָּלֵב כֵּן יִפְנֶה:

כִּמְתֵּיב הַקִּבְיָה מִפֻּן לִפְסֵק מִמֶּנּוּ וְכֵן שֶׁנֶּרְוֵל שְׁנֵי חֲכָמִים הָיוּ
וְהָיוּ עֲשִׂרִים עֶבֶד בְּעוֹלָם. אַחֲרֵי מִשְׁרָאֵל וְאַחֲרֵי מִאֻכּוֹת הַשָּׁלֹם
קִרְחָה וְהָסֵן וְשִׁנְיָה נִבְנֵם מִן הַשָּׁלֹם. וְכֵן אֲוִיל עוֹשֵׁר שְׁמוֹר
לְבַעֲלֵי לִרְעוּתָהּ וְהָיוּ עֲשִׂרֵי שָׁלֹם וְשֶׁל הַכֵּן וְכֵן כֵּן לִסְתָּ לִפְי
שֶׁלֹא הָיְתָה מִתְחַנֵּן מִתֵּיב הַקִּבְיָה אֵלֶּא חֲסָפֵי אֲוִיל לֹא: (יב) בַּלְתִּי
כִּדְרִישׁוֹן בְּסִנְהֶדְרִין וְכֵן כֹּהֵם אֲנִישׁ הָיוּ כְּשִׁלְשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ
עַל פְּתוּחַ מִבְּנֵי עֲשִׂרִים וְכֵן מוֹכֵה קִרָּא דְּכָלֵב אִם יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים
וּמַעֲלָה בַלְתִּי אִם כָּלֵב כֵּן יִפְנֶה:

פירוש לתורת אלהים

גִּשְׁוֹאֲרֵן צו אַבְרָהָם אֲנִי צו יִצְחָק אֲנִי צו יַעֲקֹב אֲנִי
יֵאֵל דָּם גִּעְזָן צו וַיִּשְׁבַּע קִנְיָרָה וַיִּעֲלֵן וַיֵּאֵל עִם גִּיט
וַיִּעֲלֵן כִּי וְאֲרוֹם וַיִּי הָאֲבָן גִּיט דְּעַר פִּלְטָא נֶאֱדָר מִיִּין
פֶּאֶרְקִט וַיִּי הָאֲבָן גִּיט גִּפְאֲלָנִט: (יב) בַּלְתִּי נֶאֱדָר
כָּלֵב דֵּר וְהָיוּ פֻּן יִפְנֶה דְּעַר קִנְיָרָה אֲנִי וַיְהוֹשֻׁעַ דְּעַר
וְהָיוּ פֻּן נֹון וַיִּי וַיִּעֲלֵן יֵאֵל אֲרִיִּין גִּיט אֲרִיִּין יִשְׂרָאֵל
כִּי מָלְאוּ וְאֲרוֹם וַיֵּאֵל הָאֲבָן דְּעַר פִּלְטָא נֶאֱדָר גִּאֵט:
(יג) וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנָּעַם בַּמִּדְבָּרָא אַרְבָּעִין שָׁנִין עַד דְּסָפָה
כָּל דְּרָא בְּעֵבִיד דְּבִישׁ וְאִם אֲרִיִּין גִּיט אֲרִיִּין יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּעַם בַּמִּדְבָּרָא אַרְבָּעִין שָׁנִין עַד דְּסָפָה

אֲשַׁכּוֹל אֲנִי הָאֲבָן אֲנִי גִיטְהֵן דָּם לֹאֲנֵד וַיִּבִּיאוּ אֲנִי
וַיִּי הָאֲבָן צו בְּרַאבָּן דָּאִם הָאֲרִיִּין פֻּן דִּיא קִנְיָרָה
יִשְׂרָאֵל לְבַלְתִּי וַיִּי וַיִּעֲלֵן גִּיט קוֹמָן צו דָּעַם לֹאֲנֵד וּמִן
גִּאֵט הָיוּ וַיִּי גִיטְהֵן: (י) וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנָּעַם בַּמִּדְבָּרָא אַרְבָּעִין שָׁנִין עַד דְּסָפָה
כָּל דְּרָא בְּעֵבִיד דְּבִישׁ וְאִם אֲרִיִּין גִּיט אֲרִיִּין יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּעַם בַּמִּדְבָּרָא אַרְבָּעִין שָׁנִין עַד דְּסָפָה
כָּל דְּרָא בְּעֵבִיד דְּבִישׁ וְאִם אֲרִיִּין גִּיט אֲרִיִּין יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּעַם בַּמִּדְבָּרָא אַרְבָּעִין שָׁנִין עַד דְּסָפָה
כָּל דְּרָא בְּעֵבִיד דְּבִישׁ וְאִם אֲרִיִּין גִּיט אֲרִיִּין יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּעַם בַּמִּדְבָּרָא אַרְבָּעִין שָׁנִין עַד דְּסָפָה

יְהוָה: יִי וְהִנֵּה קָמְתָם תַּחַת
 אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבוֹת אֲנָשִׁים הַטָּאִים
 לְסָפוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־
 יִשְׂרָאֵל: מו כִּי תִשׁוּבֶן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף
 עוֹד לְהַנִּיחֹ בַּמִּדְבָּר וּשְׁחַתָּם לְכָל־
 הָעָם הַזֶּה: ס ז וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ
 גִּדְרַת צֶאֱן נִבְנְהָ לְמִקְנֵנוּ פֶה וְעָרִים
 לְטַפָּנוּ: י וַאֲנַחְנוּ נַחֲלִיץ חֲשִׁים לְפָנֵי
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִסְדְּבִיאֲנָם

קדם יי: יי והא קמתון
 חלף אבהתכון תלמידי
 גבריא חביא לאוספא
 עוד על תקוף רגזא דיי
 לישראל: מו ארי תשובון
 מבתר דחלטה ויוסף
 עוד לאחרות הון
 במדברא ותחפדון לכי
 עמא הדיו: ס ז וקרבו
 לותה ואמרו חטרין דען
 נבני לכעירנא הקא
 וקרין ד ט פ ד נ א:
 י ואנחנא נידרו מבעין
 קדם פני ישראל עד
 די נעלנון לאתריהון

בעל המורים

רשב"ם

(יז) חטאים. גמורים. (צ"ל מורים) כמו החיה פלג לי
 חללים מפורסם להם ולתועלת כפרדים זה מזה וזה פ"י נחלן כמו חטאים
 של קנה שחטאים זה קנה כך נחלן למחמה כי כן דרך הלחמים

בית יהודה

ויטלטלם. מן זע ועד (ס"א) ועלגלם כעז ועד: (יד) לספות.
 כמו (ישעיה כט) ספו עלי סה (ירמיה ז) עולותיכם ספו
 ונ' לאן חוספת: (עז) כבדה למקננו פה. חטאים היו
 על ממונם יותר מנביהם ובמתיבהם שהקדימו מקניהם לעסס.
 אמר להם משה לא כן ב עשו העיקר עיקר והעפל עפל. כנו
 לכם תחלה ערים לעססם וזאת כך גדרתם ללחנכם:
 (יז) ואנחנו נחלץ דשחים. מדיון הסורים כמו (ישעיה
 ח) מהר שלל חס כו (סס ה) ימהר יחיה: לפני בני
 ישראל. בראשי גייסות מתוך סבורים היו. שכן אמר

פון איין ארט צום אנדערן ארט (מן זע ועד) תנעם איז פון
 נוארט גע ונר. מיינט מען גיין פון איין ארט צום אנדערן
 ארט: (יד) ולספותו. מעהרען (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק
 (קפ"י שנה על שנה) איר טוט מעהרן אונז אונז אונז. נאך
 שטייט אין פסוק (שליחתיכם ספו על ובהימים) איר זאלט פון די
 ערלות מעהרן אונז איינערע שטייט (לשון מלחמה) ספו איז
 דר טייטש מעהרן: (סז) ונבנה למקננו פה. מיר וועלן דא
 באנען שטאטן צו אונזערע בריחות, זאגט רש"י והסם היו מ'ל
 כמאןס ייהר כמנדים ובהימים ווי האבן מער דוקמנות געהאט
 אויף ווינערע בריחות ווי אויף ווינערע וויין אונז טעכטר
 (שהקדירו מקניהם לספס) ווי האבן געזאגט פריער. מיר
 אונזערע קינדער ויפער קהם משה צו ווי געזאגט
 אונזער אונז ווי עס איז אונזער פון אונזער פון אונזער
 קיינע קינדער ווארד כך גדרתם געזאגטם נאך דעם וועט איר
 מען מיינט (גורמין מדינים) מיר וועלן אונז נראפערן געשוויגט
 געשוויגט רויבן ער וועט וויין געאייגט צו רויבן, נאך שטייט
 ולפני בני ישראל. מיינט מען (בראש' גייסות) פריער פון אונז
 שפתי חכמים

אמר לא חביא אלף בלב כן יפנה ויתחנן דמה שכתוב כאן כן יפנה
 הקנין ס"פ אחר שנות יפנה אלו של בלב גשאל אלו של בלב לקנין

ארבאים שנה פערציג יאר עד תים ברו עס קט וזה אום
 גלאומ נאר דם דור כיו זיי זענען גשמוארפן דאם
 דור וום האבן גיסאן ביין אין די אונזען פון נאם:
 (יד) והנה קסמם איר וייט אויף גשמוארפן אונז דעם
 ארט פון איינערע עלטערן מרבות מערונג פון וינדיגע
 מענטשן לספות נאך צו מעהרן אונז נאמס גרים צארן
 צו די ישראל איר ווילט האבן אונז נאם זאל נאך
 מער ברונג גיין אונז די ישראל: (סז) כי ווארום אז
 איר וועט אייף אונזען קערן פון נאך אים אז איר
 וועט וינדיגן וינדיגן וועט נאם נאך מעהרן צו לאזן

פירוש לתורת אלהים
 ויי אין דר מדבר נחשפם וועט איר פון בארבען צו
 נאר דעם פאלק: (סז) ויגשו אליו אונז די בני ראובן
 אונז די בני גר האבען געעקנט צו אים וואס אונז
 האבן געזאגט גדרות צאן שטאטן פון די שאף וועגן
 נבנה וועלן מיר דא בויען פון אונזערע שאף וועגן
 גרים אונז שטעט וועלן מיר בויען פון אונזערע קליינע
 קינדער וועגן: (יז) ואנחנו אונז מיר נחלץ מיר וועלן
 זיך וואפענן חששים אייליגדיג לפי פאר דיא קינדער
 ישראל צו אשיר ברו וואגן מיר וועלן ווי ברענגן צו
 זייער ארט וום דו זאגסט דרום וועלן מיר געסן

תוֹיָא ועֵבֶר לָנֶם כּוֹסֵה ג' :
בַּעַל הַלּוּרִים

בית יהודא

בגד (דברים לג) וטרף זרוע אף קדקד. ואף משה חזר ופירש
לכם באלה הדברים (שם) ואילו אחכם בעת ההיא וגו' הלולים
תעבדו לפני אחיכם בני ישראל כל בני חיל. וזכרונם
כתיב (יהושע ו) והחלוץ הולך לפניכם. זה ארזכן וגד שקיימם
תחנם וישיב ספנו. כעודם ב אלל לירדן. בערי
המבצר. שגנבה העכשו (יש) מעבר לירדן וגו'
עברו ואתרני. כי באה נחלתנו. כבר קבלנו

א"ע שטארקע מענטשן זאלן זיין געוואוינט פריער פֿ
שטייט (החלוק) זינגט (פֿעקט) דר געוואוינט פֿרער און פֿארן
געוואוינטעטע מענטשן שטעט אונזער און דעם שטעט
געוואונט צו משה זי וועלען זיין פֿארמאט און די מלחמה
זיין ביי אונזער פֿריער ווערן אונזער קיינע קינד זיין און
מענטש שטעט נאך זיין וועלען אונזער באהען: (וויט וועלען
שפּרען

שופתי חכמים

לְאִכְנֵס וּמִתְרַן לְפִי שֶׁסָּם הָיוּ חֲסִים כּו' : ד' וְאֵלֶּכֶּם מִן טַעַם אֲמָרוּ וְז' לְמַעַן מֵה שִׁסְיָם : ה' כִּי הַדְּמוּיִים כְּכֹר נִהְרָם נִמְלֻחָמָה : ו' רִיל הָאֵל צִירוּשׁ לְתוֹרַת אֱלֹהִים

١٠٥٧

לפני יהוה עד הורישו את-איביו
מפניו: כדונכבשה הארץ לפני יהוה
ואחר תשבו והייתם נקים מיהוה
ומישראל והייתה הארץ הזאת לכם
לאחזה לפני יהוה: כג ואם-לא
תעשו כן הנה חטאתם ליהוה וידעו
חטאתכם אשר תמצא אתכם:
כד בגוילכם ערים למפכם וגדרת
לצנאכם והיצא מפיכם תעשו:

עד דיתבך ית בעלי
דבכוהי מן קדמוהי:
כב ותתפבש ארעא קדם
עמא דיי וכתר פן
תתובון ותהון זכאין מן
קדם יי ומישראל ותהי
ארעא תדא לכון
לאחסנא קדם יי:
כג ואם לא תעבדון פן
הא חבתון קדם יי ודעי
חובתכון די תשכח
יתבון: כד בגוילכם
קרוין למפכון וחטרוין
לענכון ודפוק מפומכון

תו"א ונכנסה סה' ויהיה קדים פתחים
יג קדים יג יצא תו"א

בעל הטורים

מחלן שנס משה עשה כן ומזנו למד דוד וסו ועבר לנס כל מחלן מחלן הנעל: (כג) לפני ה' כפרים' וס' כנגד ו' פתחים כל כנס:

רש"י

בית יהודה

בעבר המדברי: (כד) לצנאכם. תיבה זו מנורת (ההלים ח) נגה וחלפים כלם. שאין בו חליף מפסיק בין טו"ל לז"י וחליף טבא כאן אחר הכו"ן במקום ה"א של נגה הוא. מוסדו של ר' משה הדרשן למדתי כן: והרוצא מפוכס העשו. לנכוח חסדלתם עליכם לעבור למלחמה עד כנס וחלוק שמה לא בקם מזהם חלל ונכנסה ואחר תשובו והם קבלו עליהם עד התחלה הרי הוסיפו להתעכב שבע שחלוק וכן

בחקתנו. ויי האבן נקדמוהו ופבר קבלתה בעבר המדברי: מיר האבן שוין יאנג בענומן אנגור חלק אין דר מרת ויט: (כד) ו' אבנם. ונאמך רש"י (תיבה ו) כנכרת צנה ואפסים כולם דר נואמך צנאבם איז ווי דר נואמך צנה, איז דר מיושש שנישפן (שנין בו אלק מפסיק בין צ' לנ) אין נואמך צנה איז גיט דא א' צווישן די צ' אונג ב' ווי עס דארף זיין ביי דעם נואמך צאון וואס שטא באן אחר הנ' אונג נוס דא שטייט א' א' נאך די גיט (בשקלם ח') של צנה האו איז דר

ווי די ה' נוס שטייט ביי דעם נואמך צנה עס איז גלייך וויא הדרשן למדתי פן איה האב אזו געלערנט פון די דרשות פון גיט ארויס פון איינער מויל וואלט איר טאן צוא הקב"ה לשקבלתם עליכם לצבור לשקמה צד כטו"ל וחלוק איר הם אויף זיך בענומן איר וואלט אויבך גיין דעם ירדן צו די מלחמה אונג איר נאמך דארטן זיין ביז די ירדן ווערען איין נעמן ארץ ישראל אונג ווערען זיא צווישן זיך (שמה לא בקם מזהם חלל ונכנסה ואחר תשובו) משה הט נאך געבעטן פון זיי ביז נאך די מלחמה זאלן זיי דארטן זיין, נאך דעם ווערען זיי צוריק גיין אהיים ויהם קבלו עליהם) אונג זיי האבן אויף זיך בענומן זיי נאמך דארטן זיין (עד התחלה) ביז זיי ווערן זיי לאנד ירשגן רבי הוסיפו להתעכב שבע שחלוק איר נאך ווערען נאך צו נואמך צו ביז ריא לאנד נועם צווישן

עס וואלט געשטאנן לצנאכם מיט אה' (וסודו של ר' משה ח' נגה וחלפים כלם. שאין בו חליף מפסיק בין טו"ל לז"י וחליף טבא כאן אחר הכו"ן במקום ה"א של נגה הוא. מוסדו של ר' משה הדרשן למדתי כן: והרוצא מפוכס העשו. לנכוח חסדלתם עליכם לעבור למלחמה עד כנס וחלוק שמה לא בקם מזהם חלל ונכנסה ואחר תשובו והם קבלו עליהם עד התחלה הרי הוסיפו להתעכב שבע שחלוק וכן

חכמים

של כל מורה כדכתיב בתורה כי בזה נחלתו אליהו: ו דקל למע הקדים הטו"ן להאל"ף ונס נקוד הטו"ן כפת"ה ולא כשול"ל ח ר"ל מה

נחלתן היתה גם כן בעבר הידן ולמה אמרו כי לא נחל וגו' לכן סי' בעבר הידן של מערכי ר"ל לא נעלו בעבר ללד מערכי אלא בעבר

פירוש לתורת אלהים

וועט גיט איבך פארן פר די ישראל הנה חטאתם ליי הט איר גינדיגט צו נאמך ידעו אונג ווייסט אייערע עבירות אשר ונס וועט אייך גרייכען אז איר וועט גיט מקדים זיין אייערע רייד נאמך איר ווייסן אז עס וועט אייך גינדיגט גיט גוט ויין מחמת דר עבירה ונס איר וועט דער מיט טאן ווארום איר וועט דער שרעקן אלע ישראל זיי וועלן זאגן מן הסתם ווען איר הט מורא איבך צו פארן דעם ירדן זענען דיא גענעם גינדיגט גיט גוט גיט גיט: (כד) ו' אונג איר שטעט פון אייערע קליינע קינדר ווערן גינדיגט אונג שטאלן פון אייערע שפאך ווערן ווערן אונג דעם ונס איז ארום גנאנגן פון אייער מור נאמך איר טאן (ש"י) ויאמר

לפני יי פר דעם פאלק פון נאמך מלחמה צו האלטן מיט די גענעם עד הורישו ביז ער וועט פר קרייבן וויינע פיינט פון פר אים ביז די ישראל וועלן הרגן ווייערע פיינט: (כב) ונכבשה אונג עס וועט ווערען בצוואונגן דאס לאנד פנען פר נאמך פאלק ואחר תשבו אונג דר נאך וועט איר זיך אונג קעבן אהיים והייתם וועט איר זיין ריין פון פר נאמך אונג פר די ישראל וועט איר גיט וינדיגן אקעגן נאמך אונג איר וועט אור ויצא זיין אקעגן די ישראל והייתה וועט זיין דם לאנד ונס איר וילקט פון מורח ויט ירדן צו אייך פארן ארץ לפני יי צו פר נאמך: (כג) ואם אונג אונג איר וועט גיט אונג ווי איר נאמך איר

תעבדון: כה ואמר בני
 גד ובני ראובן למשה
 למימר עבדיך יעבדון
 כמא די רבנא מפקד:
 כי מפקדא נשנא גיתנא
 וכל בערנא יהון תפון
 בקרנא גלעד: כי ועבדיך
 יעבדון כל מזבז חילא
 קדם עמא דיי לקרבא
 כמא די רבנא ממלל:
 כה ופקיד יהון משה
 ית אלעזר פקדא וית
 יהושע בר נון וית רישי
 אברהם שבטיא לבני
 ישראל: כט ואמר משה
 להון אם יעבדון בני גד
 ובני ראובן עמכון ית
 ירדנא כל דמזבז לקרבא
 קדם עמא דיי ותתכבש
 ארעא קדמיכון ותתנון
 להון ית ארעא גלעד
 לאחסנא: ל ואם לא

הו"א ויהא משה קידושין סא: ואלא לא
 יעבדו מלחם סא:

בעל המורים

(כה) ויאמר בני גד הליל ויאמרו אלף
 סגדול סנהא דבר נשכיל כלס:

רש"י

מ עשו: (כה) ויאמר בני גד. כולם כאיש י אחד:
 (כח) ויצו להם. כמו עליהם ועל תלמם ב מינה אלעזר

כה ויאמר בני גד ובני ראובן אל
 משה לאמר עבדיך יעשו כאשר
 אדני מצוה: כי מפנו נשינו מקננו
 וכל מהמתנו יהיו שם בערי
 הגלעד: כי ועבדיך יעבדו כל חלון
 צבא לפני יהוה למלחמה כאשר
 אדני דבר: כי ויצו להם משה את
 אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון
 ואת ראשי אבות הממוות לבני
 ישראל: כט ויאמר משה אליהם
 אם יעבדו בני גד ובני ראובן
 אתכם את הירדן כל חלון
 למלחמה לפני יהוה ונכבשה
 הארץ לפניכם ונתתם להם את
 ארץ הגלעד לאחזה: ל ואם לא

בית יהודה

נוסחן ויבן עשו: און אזו האבן זיי געשאן: (כח) ויאמר בני גד
 ובני ראובן. האמר רש"י עס דארף דאך שטיין ויאמרו:
 זיי האבן געזאגט, פו ווס שטייט ויאמר, ער האט געזאגט.

זאגט רש"י (ובלם כאיש אחד) אלעזר האבען געזאגט מיט איין מאהל גלייך ווי דאס ווארט געזאגט איין מענטש:
 (כח) ויצו להם. זאגט רש"י (וכמו עליהם) עס איז גלייך וויא עס ווארט געשטאנען (וויא עליהם) משה האט געזאגט
 צו אלעזר און יהושע ווענען די בני גד און בני ראובן וועל תנאם בנה אלעזר ויהושע משה האט געזאגט צו אלעזר און

שפתי חכמים

זהרי כספר יהושע כתיב שכן עשו שפתי עד התחיל הארץ ש"מ שכן
 קבלו עליהם: י ר"ל למה כתיב ויאמר ל' יחיד ובני ל' כרם הוא: ב שפתי

פירוש לתורת אלהים

ביידן: (כח) ויצו להם משה גבאמן צו ויי את אלעזר
 הכהן ואת און יהושע דר ווען פון נון ואת ראשי און
 די עלצמין אבות הממוות פון דיא שבטים פון דיא
 ישראל: (כט) ויאמר האם משה גבאמן צו ויי אם
 יעבדו אז ויי וועלן איבד פארן בני די קינדר פון
 גד און פון ראובן אהבם מיט אייה את מנחם דעם
 ירדן כל אלע גנואפיקע צו דר מלחמה לפני יי פר
 דעם פאלק פון גאט ונכבשה און עס וועט איין גנומן
 ווערן דס לאנד פר אייה ונתתם ואלם אזי געבן צו
 ויי את ארץ דס לאנד גלעד פר איין ארץ: (ל) ואם

יַעֲבֹרוּ הַלְוִיִּים אֹתְכֶם וְנֹאחֲזוּ
בְּתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ לֹא וַיַּעֲזֹ
בְנֵי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עַבְדֶּיךָ כִּן
נַעֲשֶׂה׃ לֹא נָחֲנוּ נַעֲבֹר הַלְוִיִּים לִפְנֵי
יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֹתָנוּ אַחֲזֹת
נַחֲלָתָנוּ מֵעֶבֶר לִירְדֵן׃ לֹא וַיִּתֵּן
לָהֶם מֹשֶׁה לְבְנֵי־גֵד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן
וּלְחֹצִי׃ שָׁבַט מְנַשֶּׁה בְּיֹסֵף אֵת
מִמְלַכַת סִיחֵן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֵת
מִמְלַכַת עֹז מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאֶרֶץ
לְעַרְיָה בְּגִבְלַת עָרֵי הָאֶרֶץ סָבִיב׃
לֹא וַיְבִנּוּ בְנֵי־גֵד אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־
עַטְרֹת וְאֵת עֲרֹעֵר׃ לֹא וְאֶת־עַטְרֹת

יַעֲבֹדוּן מִזְרֹוֹן עַמְבֹּן
וַיַּחֲסֶנּוּ בַּיָּיֶכּוֹן בְּאַרְעָא
דְּבִנְעֹן: לֹא וְאַתִּיבּוּ בְּנֵי
גֹד וּבְנֵי רֵאזְבֹן לְמִימֵר
יָת דִּי מִלֵּיל יוֹ לַעֲבֹדֵיהּ
כִּן גַּעֲפֵד: לִי גַּחְנָא גַּעֲבֵר
מִזְרֹוֹן קֳדָם עַמָּא דִּי
לְאַרְעָא דְּבִנְעֹן וְעַמְמָא
אַחֲרֵית אֲחֶסְתָּנָא
מִעֲבָרָא לִירֵדְנָא:
לִי וַיִּהֲבֵ לְחֹן מִשָּׁה לְבְנֵי
גֹד וּלְבְנֵי רֵאזְבֹן וּלְפִלְפִלֵּי
שְׂבָמָא דְּמִנְשָׁה בְרִי וְיִסְפָּ
יָת מַלְפֻּת סִיחֹן מַלְפָּא
דְּאַמֹּרְאָה וְיָת מַלְפֻּת
עֹג מַלְפָּא דְּמִתְנֵן אֲרָעָא
לְקִרְוָהּ בְּתַחוּמֵין קְרוֹי
אַרְעָא סְחוּר סְחוּר:
לִי וּבְנֵי בְנֵי גֹד יָת דִּיבּוֹן
וְיָת עַמֻּרֹות וְיָת עֲרֵשֶׁר:
לִי וְיָת עַמֻּרֹות שׁוֹפֵן וְיָת
תוֹ' א' וְנַחֲלָא: ע' וְכִי רִאזְבֹן מִסֵּט נ: י

(לכ) נחמו ועבור חלילים. הפסוק מתחיל ומסיים בניין כלומר ועבור הירדן שבו

י"ב שבטים יעברו : נחגו. ג' נחגו בעבור בני איש אחד נחגו נחגו פשענו ומרינו נחגו נעבור לחם פשענו כדכתיב ודשו חטאתכם אשר תזלזלו אחכם :

בית יהודא

ד'ה'שע ווי נאָך זעהן ב'י ג'ר אונז ב'גי ראָבאָן נאָכ'ן האַפֿטן
זייער תנאי, וואס ווי האָבען צו געזאָגט (כ'ב) וויא עס
שטייט אין פסוק (ו' ו'חם ל'כס) מיינט מען גיש הקב"ה
זעט שטרייטען צוא אייך, נאר מען מיינט הקב"ה זעט
זייערשטענען: (ל'ב) וואָרט אַהער געלעגט. זאָגט רש"י
שפּהר חכמים

שפתי חבמים

לכם שפירושו עליכם כלומר כשכלם : ל רצ' מה שכתוב ואחתי אחותי
תחלתו מוצר לירדן וכתבתי ששני שבע בקרקע אחת ויחזק אספר
זה ועיק' אחת חצי מנער לירדן וכל צדו זה עולו ויחזק' לום י

פִּירוּשׁ לַתּוֹרָה אֱלֹהִים

אונ אוב לא נערו וויא וועלען גיט איבער פארען
גוואפניג מיט אייר גיטווי נאך ווי נעמן אהליק גלייך
מיט אייר אין לאנד פנען: (לא) ווייט האבן גענערט
די קינדער פון גר אונ ראובן אזו צו זאגן אט ווס גאט
דעם צו דיינע געזעכט נן געשח אזו וועלן מיר מאן:
(רב) גוט מיר געזי מיר וועלן איבער פארן גלוצים
גוואפניג לויט יי פאר גאט ארץ פנען צו דעם לאנד
פנען וואס אונ מיט אונ וועט פלייבן דס פגרייפונג
פון אונזער ארץ מער גרדו פון דער וויט ירדן:
(רג) וויסן הט משה געגעבן לויט גר צו די קינדער פון

שׁוּפָן וְאֶת־יַעֲזֹר וַיִּגְבְּהָהּ׃ לֹא וְאֶת־
בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרֶן עָרֵי
מִבְצָר וְגִדְרֹת צָאן׃ לֹא וּבְנֵי רֶאֱוִי
בָנוּ אֶת־חֲשֹׁבֹן וְאֶת־אֶלְעָא וְאֶת־
קָרִיתִים׃ לֹא וְאֶת־נָבוֹ וְאֶת־בַּעַל
מַעֲזֵן מוֹסֶסֶת שֵׁם וְאֶת־שִׁבְמָה
וַיִּקְרְאוּ בִשְׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים
אֲשֶׁר בָּנוּ׃ מִפְּטִיר לט וַיֵּלְכוּ בְנֵי מֶכִיר
בֶּן־מְנַשֶּׁה גִלְעָדָה וַיִּלְכְּדָהּ וַיּוֹרֶשׁ

יַעֲזֹר וְרָמְתָּא: לו וַיֵּת
בֵּית נִמְרָה וַיֵּת בֵּית הָרֶן
קָרוֹן כְּרִיכֹן וְחִטְרִין
דָּעֹן: לו וּבְנֵי רֵאשֹׁן בְּנוּ
יֵת חֲשָׁפוֹן וַיֵּת אֶלְעָא
וַיֵּת קְרִיתִים: לה וַיֵּת נָבוֹ
וַיֵּת בַּעַל מַעֲוֹן מִקָּפָן
שִׁמְחָן וַיֵּת שִׁבְמָה וְקָרוֹ
כְּשִׁמְחָן יֵת שִׁמְחָת קָרוֹנָא
דִּי בְנוּ: למ וְאַזְוֵי בְנֵי
מְכִיר בְּרַ מְנַשֶּׁה אֶלְעָד
וּבְכִישׁוֹה וְתִרְיָה יֵת
הו"א וְתִרְיָה : oc

דעת זקנים מב עלי התוספות
(לח) תוספות שם. שנתחלה נקראו
על שם עמון ומרוב ואחר כן על שם
סיתון ולכסוף על שם ישראל :

רע"י

בית יהודא

נחלתו: מעבר הזה: (ל) ערי מבצר וגדרות צאן. אף סוף הפסוק מוסב על תהלת הענין ויבטו בני גד את הערים הללו להיות ערי מוצרם מן הגדרות אלו: (לח) ואת בו ואת בעל כענין מוסבת שם. וכו ובעל מעון שמות ע"ה הם והיו האומריים קורים עיריהם כן ע"ה ט"ה וכי ואזכור הכבוד את שםם לשמות אחרים וזהו מוסבות שם וכו ובעל מעון מוסבות לשם חסר: ואת שבמה. כט שמותם והיא שם האמורה למעלה: (לט) ויורש. כתרנומו ותרין. ס'יבית ר"ה ש' משמעת שתי חלוקות ל' ירשה ולשון

על ש'בדית מוכיחם: די אמורים פ'ענין רופען די ש'בדית זרה וזו איז נ'עשאנען איז די ש'שאט ונבני ראבין ש'שעט מיט אנדערע נ'עמן ויהי מוסבות ש'ש די מיינס מען נ'עמען (כו ויג'ל קען מוסב'ת לש' אחר) דיא ש'שעט וואס וידין זיי גערופן מיט אנדערע נ'עמן: וזאת ש'בדה: זאגט רש"י (כו ש'ש'ת) ויזא האב'ען נ'עבאק'ת די ש'שאט ש'בדה ויהי וזאת האב'ען ש'בדה איז דאס נ'עפ'יעג וואס ש'שית פ'יער ש'שם, ש'בדה און ש'שם איז איין ש'שאט (לש' ויג'רין): זאגט רש"י (פ'ת: גיבוי) ווי דר פ'רונם וישיש'ש אחר'ה' איז ורש דערינעש'ש וישון וישון תריש'ת ש'שאט פ'ז'ות דר ווארט 'ק'רש'ש האט צוויי מיינונגען (לש'ן ירש'ש) אחר'ה' ער האט פארטריבן (אנ'ש'ת) און ש'ש'ת ש'ש'ת ש'ש'ת

שפתי חבמים

רש"י מעבר הזה והסוף נחל ה' ומני שאלתי בדיוני וברשותו אחות ויבטל שיהיה כדמותו אסות נחלתו לנכר והסוף אחר ה' שיהיה ענין לאו כנחלתו לא אלא אחרי קום התחלים ו' בלא נחלתו אלו אחרי קום התחלים כאלו אחר אחרי קום התחלים לא נקב עוד נחלתו מעבר לירדן והלאה ו' בכר קבלו נחלתו מעבר לירדן ונחלתו למרע עד שגברתי את קבלתי נתתי כבד קיימתי התחלים כהצורה אחר שהקוצה נחלתו וכינוי גדולה לא נקוצה וסערי לשני שחוס: כ' לא כפי מלכ שורה כל אלה הערים הנבחרים ו' ערי נבחר ונדרוש לאן חלש

פירוש לתורת אלהים

יער: מיט זיגכה: (ל) וואו בית גמרה און די שטאט
בית גמרה וואו בית הן און די שטאט בית הן גרי
מבד פערסעט שטעט און שטאטן פון שאף (פ"ו י"ט):
(ל) וואו און די קינדער פון ראובן גט האבען
געבט די שטאט חשבון וואו אלגאל און די שטאט
אלגאל מיט דער שטאט קריתים: (ל) וואו גט

אֶת־הָאִמְרִי אֲשֶׁר־בָּהּ: מ וַיִּתֵּן
 מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמֹכִיר בֶּן־
 מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: מא וַיֵּאִיר בֶּן־
 מְנַשֶּׁה הַלֵּךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־חֹתֵיהֶם
 וַיִּקְרָא אֹתָהֶן חֹת יֵאִיר: מב וַנִּבַּח
 הַלֵּךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־קִנְיָת וְאֶת־בְּנֵיהֶּ
 וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמָּה: פ פ פ

אֶת־הָאִמְרִי אֲשֶׁר־בָּהּ: מ וַיִּתֵּן
 מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמֹכִיר בֶּן־
 מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: מא וַיֵּאִיר בֶּן־
 מְנַשֶּׁה הַלֵּךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־חֹתֵיהֶם
 וַיִּקְרָא אֹתָהֶן חֹת יֵאִיר: מב וַנִּבַּח
 הַלֵּךְ וַיִּלְכֹּד אֶת־קִנְיָת וְאֶת־בְּנֵיהֶּ
 וַיִּקְרָא לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמָּה: פ פ פ

קיי. כקיי יקיד שיכל סימן: ומספרין דברי ירמיהו בירמיה סימן א':

בעל הטורים

(מנ) ויקרא לה נבח. לה נ' לא מפיק
 ה"א ויקרא לה נבח בשמו של נחמיה
 לה זה השם. ויאמר אלי לנבות לה בית
 בלחץ שער שנקב לנבות ולא בנה. ויאמר
 לה טעם של דבר עתה הוא בעצמו אלף
 ע"י שלם לה כמו לא:

רש"י

הורסה שבוא טירוד ומירוד: (מל) חרותיהם. כפרניהון:
 ויקרא אותהן חות יאיר. (לפי שלם היו לו בניס קרמס
 בשמו לזכרון: (מנ) ויקרא לה נבח. לה חינו מפיק ה"א
 ורלחתי ביסודו של רבי מהה הדרשן לפי שלם נתקיים לה שם
 זה לשיכר הוא רפה. שמשמע מדרשו כמו לא. ותוהי מה
 ידרוש בשתי תיבות הדומות לה (רות ב) ויאמר לה כועו ע
 (זכריה ה) לנבות לה בית: חסלת פרשת מסות

בית יהודא

סורד (תהיך) אונ אקמה' איז גרש דערשייטש פקדרייגן:
 (מא) ומיחיהם. מייגט מען (בפריגיון) צויעכע דערשער:
 עיקרא אהיהן חות יאיר. זאגט רש"י (לפי שלא היה לו בנים
 בקראם בשמו זכרון) נוייל יאיר קט קיין קינדער געהאט
 דריבער קט ער די דערשער געוועזען אויף זיין נאמען צו
 א אנדריינקונג, מען זאל געבריינקען דעם נאמען "יאיר":
 (מב) ויקרא לה נבחה. זאגט רש"י (זה אינה פסיק היא אין
 די ה' פון נוארש דה איז נישא אפיגשעלע, זאגט רש"י
 ויראיהי ביסודו של רבי משה הדרשן) איה קאב געווען אין דיא
 נוייל דר נאמען נובח איז ניש געבריינקען ביי די שטאט
 גערעט (לפיגל ריא קפה) דריבער ווערט דער נוארש. דה' שווארץ
 (שמשמע מדרשו כמו לא) דר נוארש. דה' נא' ווערען גרעט וויא
 (פס' ידרוש בשתי תיבות הדומות לה) ווס וועט רבי משה הדרשן
 אפיגשעלע אין די דיא, וויא דר "דה' איז, דס גענען דיא צוויי
 געברעכער "דה', ויאמר דה' בנבו. ד'בנות דה' בית:

שפתי חכמים

נריך לדרוש שם ואמר אל תחשוב שדכונ עם מוסבות שם שגרי
 שם ושמה שם אחד הוא: ע והקשה הרמב"ן וכן שאר מפרשים ארץ
 לא ראה במדרש רות וזכרי לא אהיה כלחת שפוחית אל מ"ז חין
 חתה מן השפחות אל מן האמהות וזמורה ונבח הלך גומר ודכוהיה
 ויאמר אל מן לנבות לה בית נבחה כל שער מלמד שאין לנכר
 קו' ע' שם אל' דגם רש"י ידע המדרש אר מ"ש ותוהי מ"ז כ"א לפי
 מוס שדרש רבי משה הדרשן של עמד השם של עיר כרך לכן כתיב
 לה רפה כלא כתיב לא נבחה שלם נתקיים זה השם אלף שם חתה וכן

נריך לדרוש שם ואמר אל תחשוב שדכונ עם מוסבות שם שגרי
 שם ושמה שם אחד הוא: ע והקשה הרמב"ן וכן שאר מפרשים ארץ
 לא ראה במדרש רות וזכרי לא אהיה כלחת שפוחית אל מ"ז חין
 חתה מן השפחות אל מן האמהות וזמורה ונבח הלך גומר ודכוהיה
 ויאמר אל מן לנבות לה בית נבחה כל שער מלמד שאין לנכר
 קו' ע' שם אל' דגם רש"י ידע המדרש אר מ"ש ותוהי מ"ז כ"א לפי
 מוס שדרש רבי משה הדרשן של עמד השם של עיר כרך לכן כתיב
 לה רפה כלא כתיב לא נבחה שלם נתקיים זה השם אלף שם חתה וכן

פירוש לתורת אלהים

גרופן די געמען פון די דערפער חות יאיר (פיי' רש"י):
 (מב) וינבא אונ נובח הלך איז גיגאנגען אונ האט
 אפ גנוגן איז קנת דיא שטאט קנת מיט אירע
 דערפער נגקרא לה טבח אונ האט איין נאמען געגען
 דער שטאט נובח בשמי דעם נאמען אזוי ווי ער קט
 גהייסן (פ' רש"י):

מריבין דעם מלכות אמורי אשר ווס דר אמורי איז
 גווען אין דר שטאט גלעד: (מ) ויהי הים משה גלעד
 די שטאט גלעד למכיר צו מכיר פון משה גלעד
 וישב איז מכיר געוען אין גלעד: (מא) ויאיר אונ יאיר
 דר וון פון מנשה הלך איז גגאנגן אונ האט אפ גנוגן
 אה תיחיהי די דערפער פון די שטעט נקרא האט ער

הפמרת במות (כירמיה סימן א)

חלם מכות ומסעי מחוכרין אל קורין דברי ירמיהו בפרשת פינחס וקורין שמש בפרשת מכות ומסעי וחלילו הוא רמ':

דבריה ירמיהו בן־חלקיהו מן־הנביאים אשר בענתות בארץ בנימין: אשר היה
 דבר־יהיה אצלו בימי יאשיהו בן־אמון מלך יהודה בשלש־עשרה שנה

פירוש ע"מ

דברי ירמיהו דס גענן די שטראף בייד פון ירמיהו
 הנביא דר ויהי פון חלקיהו ער איז גיווען
 אייגער פון די פהנים ווס גענן גווען אין דר שטאט
 ענתות איז לאנד פון בנימין. רש"י שרייבט פאר
 וואס

למלכו: ויהי בימי יהויקים בן-יאשיהו מלך יהודה עדותם עשתי-עשרה שנה לצדקתו בן-יאשיהו מלך יהודה עד-נלות ירושלם בחדש החמישי: ויהי דבר יהוה אל לאמר: בטרם אצורך אצור קי בבטן ידעתיה ובטרם תצא מרחם הקבשתיך נביא לגוים נתתיה: ואמר אלה אדני יהוה הנה לא-ידעתי דבר כי נער אנכי: ויאמר יהוה אלי אל-תאמר נער אנכי כי על-פלא אשר אשלחך תלך ואת פל-אשר אצורך תדבר: אר-תירא מפניהם כי-ראתך אני להצילך נאם-יהוה: וישלח יהוה את-ידו ויגע על-פי ויאמר יהוה אלי הנה נתתי דברי בפיה: ראה הפקדתיך היום הזה על-הגוים ועל-הממלכות לנתוש ולנתוח ולתאבד ולחרס לבנות ולנמוע: ויהי דבר-יהוה אל לאמר מה-אתה ראה וימיהו ויאמר מן-קל

פירוש ע"ט

משלי יהורא

תהי וגו' מה אתה רואה וימיהו וגו' מיר נפוח וגו' מצפון תפחת הרעה. למשל דר יצר טוב ויצר הרע ועין אמר נעמאנן פועה דר נועלם, דר יצר טוב איז גע-אנגן אנגעשאן מיט שיינע קליידר, און דר יצר הרע איז גע-אנגן אנגעשאן מיט צוריסענע קליידר, און אין וועלכע שטאט ווי זענן נעקוסן האט מען גינעפן כבוד צום יצר טוב און מיט דעם יצר הרע האט מען נאר נישט געוואלט רירן, מען האט נאר נישט געוואלט צו גיין צו אים, דר יצר הרע איז ביזו געווען אין הארצן און האט געטראכט אעצה, אפאל איז דר יצר הרע נעקוסן צום יצר טוב און האט געוואלט צו אים בארג מיר אוף עטליכע שעה דיינע גוטע קליידר, און דו בקלייד דיה דר ווייל מיט מיינע צוריסענע קליידר, און ווייל דר יצר טוב איז באמת גוט האט ער אים געפארגט ווייג גוטע קליידר, און ווייל דר יצר הרע איז באמת שלעכט, האט ער אים די גוטע קליידר נישט געוואלט צוריק געבן, פון דר צייט און נויטער איז דר יצר טוב גע-אנגן אנגעשאן צוריסענע קליידר, און דר יצר הרע איז גע-אנגן אנגעשאן מיט שיינע קליידר, אין וועלכע שטאט ווי זענן נעקוסן האט מען דעם יצר הרע גינעפן כבוד און מיט דעם יצר טוב האט מען נאר נישט געוואלט רירן, ווייל מען האט געקוקט אויף דעם יצר הרע אפנווייניג האט מען אים גינעפן כבוד, ווען מען וואלט געוואוסט די שלעכקייט וואס ער האט געהאט אין הארצן וואלט מען מיט אים נאר נישט גערעט, און ווען מען וואלט געוואוסט די גוטקייט וואס איז געהאט אין דעם יצר טוב אין הארצן וואלט מען נאר מיט אים ווייג גוטע קליידר, דאס האט הקב"ה געזאגט צו וימיהו מ'צפון', ווייל דר יצר הרע איז געהאטן ער קומט צו דעם מענטש מיט גוטע רייד פון דעם תפחת הרעה, הייבט ווייג און דאס שלעכטס, וואס דר מענטש ווערט אויך גערעט צו ווייג רייד, און ער טראכט נאר נישט אויפנווייניג אפנווייניגשטע שלעכטס אז ער וויל אים פארלענדן פון ביידע וועלטן, און אויף די אפנווייניגשטע גוטקייט פון יצר טוב קוקט מען נאר נישט, נאר אפנווייניג, דרייבן געשטעט מען ווייג נישט צום יצר טוב:

נוס האט נאך גשיקט דעם נביא וימיהו ווייל וימיהו הנביא איז גווען פון רחב הוזהר און אליין איז ער פארט גווען אצדיק האט נאם אים גשיקט שטראפן די יודין וואס ווי זענען גווען פון גוטע אבות און אליין זענען ווי גווען שפיל: אשר היה נוס עם האם אן הוזהר די שכינה צו רוען אוף וימיהו אין די טעג פון יאשיהו דר ווהן פון אמן דר קיניג פון יהודה אין דרייצן יאר נאך דעם אז יאשיהו איז געווארן מלכות ויהי בפי אונג ער איז גווען איין נביא אלע די איבריגע טעג פון יאשיהו און די טעג פון צדקיהו וויין ווהן פון עס האט ויך אום גלאזט עריר יאר צו צדקיהו וויין ווהן דאס איז דאס יאר וואס ירושלם איז פר טריבן געווארן אין פיפטען חודש: ויהי אז גווען צו מיר נאמס רייד אזו צו זאגן בפרס איינער אויף האב דיה פשאן אין בנה האב אויף דיה דר קענט נאך פון אדם הראשון האט אים הקב"ה גוויינען דור נדור ונביאיו וימיהו מציא און איידר דו ביסט ארום געאנגן פון דיין מוסרם טראכט האב אויף דיה אן גערייט נביא דו וואלטסט וויין אנביא צוא די ישראל האב אויף דיה גיגעפן, רש"י שרייבט בפרס הציא אוף דיר האב אויף געאנט צו משה אנביא וועל אויף אוף שפעל צו גיט גלייך מיט דיר דו האסט ווי גשטראפט אונג ער וועט ווי אוף שטראפן דוא האסט נביאות געאנט פערציג יאר אונג ער וועט אויך נביאות זאגן פערציג יאר נאסר און אויף וימיהו מו זאגן אויך קלאג צו נאם הנה לא ידעתי דבר אויך ווייס נישט צו ריידן ווארום אויף בין וינג פשלוטא משה רבינו האט צו די ישראל פריער פיל נחשים

גמאן איידר ער האט ווי גשטראפט איז ער חשוב קאל באליב שטראפן וועלן ווי מיר נישט צו הערן נישט זאגען דו וימיהו אויף בין וינג גיערמט צו אלעס וואס אויף וועל דיה גלייבן צו די ישראל וואלטסט ריידען דו וואלטסט דיה נישט פארקלעפן פר ווייט ווארום אויף בין מיט דיר צו פאשערמען דיה אזוי דעם נאם וישלח אונג נאם האט גשיקט וויין נביאות און ער וואר מסדר וויין די רייד אין מיין מול אונג האט געאנט צו מיר אויף האב גמאן מיין נביאות אין דיין מול ראה געה אויף האב דיה געזעט היינט דעם טאג איבער אלע היידן און ווייזר קיניגרייך צו פר שמוסן און צו ברעכן אונג צו מאכן פר לירן אונג צו פירן לבנות ולנמוע צו בווען אונג צו פלאנצען די ישראל ויהי דבר וי אל לאמר אונג נאמס נביאות וואר צוא מיר זאגען וואס ערשט דו וימיהו ויאמר דא זאג אויף אין

הפטרת ממות

עש קד אני ראה: ויאמר יהוה אלי היטבת לראות כי עש קד אני על דברי לעשותי: ויהי דברי יהוה אלי שנית לאמר מה אתה ראה ואמר מיר נפוח אני ראה ונפניו מפני צפונה: ויאמר יהוה אלי מצפון תפתח הרעה על כל יושבי הארץ: כי הנני קרא לכל משפחות ממלכות צפונה נאם יהוה ובאו ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלים ועל כל חומתיה סביב ועל כל ערי יהודה: ודברתי משפטי אותם על כל דעתם אשר עזבוני ויקברו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם: ואתה תאמר מתניד וקמת ודברת אליהם את כל אשר אנכי אצוה אל תחת מפניהם פן אחתק לפניהם: ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת על כל הארץ למלכי יהודה לשריה לכל הנהולתם הארץ ונחמו אלהיך ולא יוכיחך כי אתה אני נאם יהוה להצילה: ויהי דברי יהוה אלי לאמר: הלא וקראת באוני ירושלים לאמר כה אמר יהוה זכרתי לך חסד נעוריה אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: קדש ישראל ביהוה ראשית תבואתה כל אכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם יהוה:

פירוש ע"מ

מאגיד ששקעין וזה איך דם מיינך מען איין מלך דר דא ווערט איילן צו איבילן די ישראל ויאמר די דא שפראך נאם צו מיר דו האסט רעכט געוהן די שיקר איך טו איילן אוף מיינע רייד צו מאן ווי או ווי דר מאגיד בוס הייבט אן צו בלישן פריער פון אלע בוקר און וועל איך איילן צו שיקן איין מלך דר ווערט איילן צו איבילן צו די ישראל ויהי און נאמט רייד וואר דס אנדערע קאל צו מיר צו נאמן מה נום וועקסט ויאמר דא זאג איך ירמיהו איך וזה איין וירדגן מאפ ופניו מפני צפונה און ויין וירדגן איין עון צפון וייט ויאמר אלי שפראך נאם צו מיר מצפון פון בבל נום איין צפון פון ארץ ישראל וועט קומן דס ביי אוף ארץ ישראל די דען איך נאם רופ צו אלע משפחות די אין צפון וייט זענן נאם ויין און רעט נאם ויין און ויין וועלן קומן און שפעלן אימליקר ויין שמואל ביי די טוערן פון ירושלים און ארום אוף אלע מוערן און אוף אלע שטעט פון לאנד יהודה ויהודה ויהודה און איך נאם וועל ריידן מיין ביווערונג מיט יהודה און מיט ירושלים אוף וייער ביינו נום ויין האבן מיר פר לאזט אין מיין ריכט און דעקען צו פרעסערע אפ געטור און בוקן ויך צו דיא וועקען פון וייערי הענט וואה און דו ירמיהו ואלקסט אן גורמן בייני לענדן דו ואלקסט דיר פרישן ווי איין גבור און דו ואלקסט אוף שמיין און ואלקסט ריידן צו

מנין המצות במדר מסעי יש בה ר' מצות ב' עשין וד' לאוין .

- [תח] (עש קד) לתת ללויים ערים לשתב כי אין להם חלק ונחלה בארץ שנאמר צו את בני ישראל ונתנו ללויים מנחלה אחתם ערים לשתב:
- [תס] (לא רנו) שלא להתנו לכו שכבר עשה משה רב בערים והתראה קדם שישמור לרין לפני ב"ד שנאמר ולא ימות הרוצח עד עמד לפני העדה למשפט:
- [תח] (עש קד) להוציא מבת נפש בשגנה מעירו לגיר מקלם שנאמר והשיכו אותו הגדה אל עיר מקלטו:
- [תח] (לא רנו) שלא יתנה הער טען ומדבר דברים אחר שהציר עדותו לא לכות ולא לחיבה שנה' וגד אחד לא יענה רובש למות:
- [תח] (לא רנו) שלא ליקח כופר נפש ההורג במיד כדי לשפרו מן המיתה ואפי' שיתן כל כספו שבטלם שנה' ולא תתן כופר למש רוצח אשר הוא רשע לכות:
- [תח] (לא רנו) שלא ליקח כופר כהורג בשוגג כדי לשפרו מן הגלות שנה' ולא תתן כופר לנזק אל עיר מקלטו:

